

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**SİDKÎ BABA'NIN MERSİYE MECMUASI
(METİN İNCELEME)**

Belgin SEVİL

0930208364

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Melek DİKMEN

ISPARTA-2019

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Belgin SEVİL
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Başlığı	Sıdkî'nin Mersiye Mecmuası (Metin-İnceleme)
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Sıdkî Baba'nın Mersiye Mecmuası (Metin-İnceleme)

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 18.07.2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

OY BİRLİĞİ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
 Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.
 Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**⁴ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	Kabul/Ret	İmza
Danışman	Doç. Dr. Melek DİKMEN	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. A. Yılmaz SOYYER	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÇALIŞKAN	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9-(8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

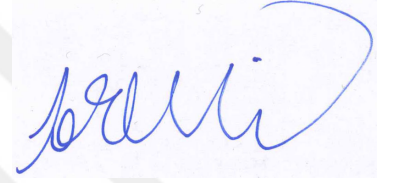
⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

Bu form bilgisayar ortamında doldurulacaktır.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Sıdkî Baba’nın Mersiye Mecmuası (Metin-İnceleme)*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Belgin SEVİL

Isparta - 2019

(SEVİL, Belgin, *Sıdkî Baba'nın Mersiye Mecmuası Metin İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2019)

ÖZET

Çalışmamıza konu olan eser 06 Mil Yz A 5296 arşiv numarası ile Milli Kütüphanede kayıtlı olan *Mersiye Mecmuası*'dır. Mecmua, 19. yy'ın ikinci yarısı ile 20. yy'ın ilk yarısında yaşamış olan Bektaşî şairi Sıdkî Baba tarafından kaleme alınmıştır. Mersiye Mecmuası'nın yazılış amacı Sıdkî Baba'nın Hacı Bektaş Dergâhındaki şeyhi Cemâleddin Efendi'nin ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirmektir. Eser, bir kimse hakkında yazılmış çok sayıda mersiyeyi barındırması yönüyle dikkat çekicidir. Şair sadece kendi hüznünü dile getirmekle kalmamış, Cemâleddin Efendi'nin eşi, çocukları, kardeşleri, torunları gibi pekçok kişinin ağzından da mersiyeler yazmıştır. Bunların yanında Cemâleddin Efendi'nin seccadesi, atı ve dergâhtaki kuşlar dahi Sıdkî Baba tarafından konuşturulmuş; hepsinin dilinden mersiyeler yazılmıştır. Bu yönüyle söz konusu Mersiye Mecmuası Bektâşilik kültürüne katkısı açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Sıdkî Baba, Cemâleddin Efendi, Bektâşilik, Mersiye.

(SEVİL, Belgin, *Sıdkî Baba's Mersiye Mecmuası Text Analysis*, Master's Thesis, Isparta, 2019)

ABSTRACT

The subject of our study is the Mersiye Mecmuası which is registered in the National Library with the archive number 06 Mil Yz A 5296. The journal was written by Bektashi poet Sıdkî Baba, who lived between the second half of the 19th century and the first half of the 20th century. The purpose of the writing Mersiye Mecmuası is to express the sorrow of Sıdkî Baba on the death of the sheik Cemâleddin Efendi, the sheikh of Hacı Bektaş Dervish Dergah. The work is remarkable in that it contains many dirges written about a single person. Not only did the poet express his own sorrow, but also wrote many dirges from the tongue of many people such as Cemâleddin Efendi's wife, children, siblings and grandchildren. In addition to these, Sıdkî Baba made the prayer rug of Cemâleddin Efendi, his horse and even the birds in the dervish convent spoken and dirges were written on behalf of them. In this respect, the Mersiye Mecmuası is of particular importance in terms of its contribution to the Bektashism culture.

Key Words: Sıdkî Baba, Cemâleddin Efendi, Bektashism, dirge

İÇİNDEKİLER

SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
RESİMLER DİZİNİ	x
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xi
ÖN SÖZ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SIDKÎ BABA ve ŞEYHİ CEMÂLEDDİN EFENDİ

I. SIDKÎ BABA'NIN HAYATI, ESERLERİ ve EDEBİ ŞAHSİYETİ	11
A. HAYATI	11
B. ESERLERİ	23
1. Divan	23
2. Hürriyet ve Müsavat Destanı	23
3. Sulh Destanı	24
4. Nasihat-name-i Sıdkî.....	24
5. Mersiye Mecmuası	24
6. Kerbela Şehitleri ile On İki İmam Hakkındaki Kaside ve Mersiyeler	25
C. EDEBÎ ŞAHSİYETİ	26
II. ŞEYHİ CEMÂLEDDİN EFENDİ	30
A. HAYATI	31
B. CEMÂLEDDİN ÇELEBİ'NİN SIDKÎ BABA İLE DOSTLUKLARI/ İLİŞKİLERİ	35

İKİNCİ BÖLÜM

MERSİYE MECMUASININ İNCELENMESİ

I. MERSİYE MECMUASI'NIN ŞEKİSEL ÖZELLİKLERİ	39
A. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ	39
B. İMLA ÖZELLİKLERİ.....	40
C. VEZİN.....	40

D. KAFİYE-REDİF	41
E. NAZİM ŞEKİLLERİ.....	42
II. MERSİYE MECMUASININ DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	43
III. MERSİYE MECMUASININ MUHTEVA İNCELEMESİ	48
A. ŞEYHİ İÇİN KULLANDIĞI HİTAPLAR.....	48
B. MERSİYELERDE İSMİ GEÇEN ŞAHSİYETLER.....	50
1. Dilinden Mersiye Yazılan Kişiler	50
a. Hamdullah Efendi	50
b. Feyzullah Efendi.....	51
c. Veliyeddin Efendi	51
d. Hüseyin Fevzi	53
e. Eşi	53
f. Kız Kardeşi.....	54
g. Kızı	55
h. Mustafa Naci	57
1. Ali Hâdî Efendi	57
i. Haydar Efendi.....	58
j. Rıfat Efendi	58
k. Rıza Efendi	59
l. Küçük Kızı	60
m. Vahid Efendi.....	61
n. Muammer ve Yusuf İzzet Efendiler	61
2. Mersiyelerde Adı Geçen Kişiler.....	61
a. Peygamberler	62
a1. Halil Peygamber.....	62
a2. Hz. Yakub – Hz. Yusuf.....	62
a3. Hz. Muhammed.....	64
b. Peygamberliği İhtilafı Olan Şahsiyetler	66
b1. Hz. Lokman	66
b2. Hızır Nebi	67
c. Tarihî Şahsiyetler.....	67
c1. Hz. Ali.....	67
c2. Hz. Hüseyin.....	68
c3. On İki İmam	69

c4. Hacı Bektaş Veli	69
c5. Balım Sultan.....	70
c6. Hz. Fatıma.....	71
c7. Cafer-i Tayyar	71
c8. Yezid	72
d. Efsanevi Şahsiyetler	72
C. MERSİYELERDE GEÇEN YER İSİMLERİ.....	74
1. Topâyîn	74
2. Akpınar.....	74
3. Arslanağzı	75
4. Çilehane.....	75
5. Has Bahçe.....	75
6. Hazret Avlusu.....	76
7. Kırklar Meydanı	76
8. Üçler Kapısı	77
9. Necef	78
10. Medine.....	78
D. AYETLER – HADİSLER	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERSİYE MECMUASI'NIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

A. METNİN TRANSKRİPSİYONUNDA İZLENEN YOL	84
B. TRANSKRİPSİYONLU METİN	85
SONUÇ.....	164
EKLER.....	165
KAYNAKÇA	168
ÖZ GEÇMİŞ.....	174

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
agm	: Adı geçen makale
as	: Aleyhisselam
bkz.	: Bakınız
c	: Cilt
Çev.	: Çeviren
TAED.	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EKEV	: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi
h.	: Hicri
Hız.	: Hazreti
m.	: Miladi
r.	: Rumi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vr.	: Varak
TDK.	: Türk Dil Kurumu
yy.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayınları

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Sıdkî Baba	20
Resim 2. Sıdkî Baba'nın mezarı.	22
Resim 3. Sıdkî Baba için yapılan anma etkinliklerinden bir kare.	23
Resim 4. Cemâleddin Efendi'nin Hacı Bektaş Dergâhındaki mezarı.....	33
Resim 5. Çelebiler Kolu Soy Ağacı.....	35
Resim 6. Kırklar Meydanı	77

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḍ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

ÖN SÖZ

İnsanoğlu, ölüm karşısında kayıtsız kalamamış ve ölenlerin ardından hem sözlü gelenekte hem de yazılı gelenekte hüznünü, acısını, hissettiklerini dile getirmiştir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında sagu olarak bildiğimiz bu türün o dönemdeki en önemli örneği Alp Er Tunga sagusudur. Arap edebiyatında mersiye'nin başlangıcı ise Cahiliye dönemindeki cenaze törenlerinde kadınlar tarafından terennüm edilen seçili ve ahenkli sözlere kadar uzanır. Klasik Türk edebiyatı döneminde karşımıza daha çok çıkan mersiye türü o dönemde genellikle padişah, şehzade, vezir gibi devlet büyüklerinin vefatı ardından kaleme alınmıştır ki Bâkî'nin Kanuni Mersiyesi bu duruma örnektir.

19. asır Bektâşîliği için önemli isimlerden biri olan Sıdkî Baba'nın şeyhi Cemâleddin Efendi'nin ölümü üzerine yazdığı *Mersiye Mecmuası*, hem bu edebî tür hem de şair ile şeyhi arasındaki samimiyeti ve muhabbet bağına ortaya koyacak güzel bir örnek olduğu için çalışmamıza temel teşkil etmiştir. Nitekim mersiye türünde yazılmış şiir ya da şiirler olmakla birlikte tek bir kişinin vefatından duyulan hüznü dile getirmek üzere bir mecmua oluşturacak böyle bir örneğe pek rastlanmadığından eserin dikkat çekici ve kayda değer olduğu görülmüştür. Şairin kendi duygularına tercüman olmak üzere yazdığı şiirlerin dışında empati yaparak ailesi ve yakınlarının, kullandığı eşyaların dilinden şiirler yazması bu edebî tür açısından bir farklılık arz etmektedir.

Çalışmamız, girişi takip eden üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mersiye türünün özellikleri ile Türk edebiyatında mersiye'nin yeri ve tarihi gelişimi hakkında bilgi vermeye çalıştık. Birinci bölümde mersiye mecmuasının müellifi Sıdkî Baba'nın hayatı, eserleri, edebi şahsiyeti ve şeyhi Cemâleddin Efendi ile olan dostluğu hakkında bilgi verdik. Bu bağlamda Cemâleddin Efendi'nin hayatı, Bektâşîlik açısından önemi, Milli Mücadeleye katılması da bu bölümde ele alınan hususlar arasında yer almaktadır. İkinci bölümde incelememize konu olan mersiye mecmuasını şekil, muhteva, dil ve üslup özellikleri açısından inceledik. Üçüncü bölümde ise nüsha tasvifi yaparak *Mersiye Mecmuası*'nın transkripli metnini verdik.

Çalışma sürecimde desteklerini hissettiğim kişilere teşekkürü borç telakki ediyorum: Öncelikle çalışma sürem boyunca destek ve yardımlarını esirgemeyen

kıymetli hocam Doç. Dr. Melek DİKMEN'e, teze katkılarından dolayı Doç. Dr. A. Yılmaz SOYYER'e ve Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÇALIŞKAN'a, manevi desteklerinden dolayı eşim Hamza Bey'e ve kızım Aleyna Mine'ye, ayrıca adlarını saymadığım pek çok kişiye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Belgin SEVİL
Isparta, 2019

GİRİŞ

Arapça “resâ” kökünden gelen mersiye, ölenin ardından onu iyiliklerle yâd etmek anlamındadır. Şemseddin Sâmî, mersiyeyi “*Ölmüş bir âdemin evsâf-ı cemîlesini ta’dâdla vefatından dolayı teessüfü mutazammın olarak tanzîm olunan nazm veya bu bâbda îrâd olunan nutk, sagu*”¹ olarak tanımlamıştır. Mersiye’nin çoğulu merâsî olup mersiye-hân da “ağıt okuyan, ağıtçı”² anlamına gelmektedir.

Mersiye’nin Halk edebiyatındaki karşılığı ağıt,³ İslamiyet öncesi Türk edebiyatındaki mukabili ise sagudur.⁴ Yuğ adı verilen ölüm törenlerinde söylenen, her biri 7 veya 8 heceli dört mısradan oluşan kıt’alarla yazılan sagular daima uzun olmakta, dördüncü mısraları her zaman kafiyeli olmaktadır ki bu durum mersiye’nin genellikle terennüm edilmek için yazıldığını ortaya koymaktadır. Türk edebiyatında bu türün ilk örneği kabul edilen ve *Dîvânü Lûgâti’t Türk*’te yer alan Alp Er Tunga Sagusu’nda o dönemde yuğ töreni denen ölüm merasimleri hakkında pek çok bilgiye rastlanır.

Alp er Tonga öldi mü

Esiz ajun qaldı mu

Ödleg öçin aldı mu

*Amdı yürek yırtılır*⁵

Türk edebiyatında ölüm temasının işlendiği belli başlı eserler sagu, ağıt ve mersiye olmakla birlikte bu konuda üzerinde pek fazla durulmayan bir tür daha vardır ki

¹ Şemseddin Samî, *Kâmus-ı Türkî*, Alfa Yayınları, İstanbul 1998, s.1321. Ayrıca bkz. Ferid Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, 11. Baskı, s. 622; İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Târihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2011, II. Baskı, s. 802., Mustafa Ayyıldız, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 129; Mustafa İsen, “Türler”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2003, s. 248., M. Faruk Toprak, “Mersiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Ankara 2004, c. 29, s. 215.

² Ferid Devellioğlu, *age.*, s. 622.

³ Ağıt hakkında bkz.: Ahmet Şükrü Esen, *Anadolu Ağıtları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1982; Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994

⁴ Sagu hakkında bkz M. Fuad. Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, V. Baskı, s. 100.

⁵ Mahmud el-Kaşgârî, *Dîvânü Lûgâti’t-Türk*, Çev. Serap Tuba Yurteser, Seçkin Erdi, Kabalcı Yay., İstanbul 2007, s. 139.

o da “taziyetnâme”lerdir. Taziyetnâme, taziye yani vefat edenin yakınlarını teselli etme ve acılarını paylaşma amacıyla yazılan mektuplardır.⁶

Tarihte insanoğlunun manzume olarak söylediği ilk ürünün ölüm karşısında söylendiği ifade edilir ve bu manzume mersiye örneği olarak değerlendirilir. İlk insan ve ilk peygamber olan Hazret-i Âdem’in, oğullarından Kâbil’in kardeşi Hâbil’i öldürmesi üzerine duyduğu üzüntüyü ve acıyı dile getiren sözleri, ilk mersiye kabul edilir. XVI. yüzyıl tezkire yazarlarından Latîfi, *Tezkiretü’ş-Şuarâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ* adlı eserinde bu olaya şöyle yer vermiştir:

Tarih kitaplarında yazılmış, menkbecilerin dillerinde zikr edilmiştir ki Allah’a yakın olan meleklerin kendisine secde ettiği, ilk ve son defa kendisine söz öğretilen, insanlık babası Hz. Âdem, şiiri ilk söyleyendir. O andan bu zamana gelinceye kadar da artarak söylenmeye devam etti. Kâbil, Hâbil’i öldürdüğünde bu manzarayı görünce Hz. Âdem’in yüreğinden sükûn ve karar gitti. Uzun bir süre şaşkın, ağlayıp inledikten sonra mersiye tarzında bu birkaç beyiti okudu:

“Yöreler ve orada yaşayanlar değişti, evrende yaşayanlarsa çok hoyratlaştı. Her şeyin rengi ve tadı farklılaştı, güzel yüzlerin gülümseyişi azaldı. Zulme uğrayarak mezara konan öldürülmüş oğlum Hâbil’e yazık.”⁷

Her ne kadar Habil’in ölümü üzerine Hz. Âdem’in söylediği sözler ilk mersiye kabul edilse de İslam dünyasında mersiye dendiğinde ilk önce Hazret-i Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesi dolayısıyla yazılmış şiirler (mersiyeler) akla gelmektedir.

Mersiye türü ilk olarak Arap edebiyatında ortaya çıkmıştır ve başlangıcı Cahiliye devrindeki cenaze törenlerinde kadınlar tarafından terennüm edilen secili ve ahenkli sözlere kadar uzanır. Cahiliye döneminde ölüye ağlarken kadınlar saçlarını keser, yüzlerini tokatlar ve yakalarını yırtarlarken İslami dönemde bu tür davranışlar Peygamberimiz Hz. Muhammed tarafından yasaklanmıştır. Cahiliye dönemi Arap

⁶ Ömer Çakır, “Türk Edebiyatında “Taziyetnâme””, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2006, S. 19, s. 269-291; Alim Yıldız, “Fazlullâh Moral’ın İki Mesnevîsi: Ta’ziye-nâme ve Vefât-ı Nebî”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015,C. 4, S. 8, s. 30-32.

⁷ Mustafa İsen, *Latîfi Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 12.

mersiyeleri genellikle kaside türünde yazılmıştır. Bu şiir türü Arap edebiyatından Fars edebiyatına geçmiş ve çok eski tarihlerden itibaren yaygın olarak kullanılmıştır.⁸

Anadolu’da mersiye türüne ait ilk örnek, 15. yüzyılda görülmektedir. Şehzade Emir Süleyman’ın öldürülmesi üzerine Ahmedî’nin yazdığı mersiye, türün Anadolu’daki ilk örneği kabul edilmektedir ve sonrasında yazılacak şiirlerin de örneği ve prototipi olmuştur.⁹

Cihândan gird’Emir Sülman dirîgâ

Dirîgâ nâzenîn sultan dirîgâ

Bahâr aglar ki çiçekler biterken

Yire gird’ol gül-i handan dirîgâ

Yüzini zülfünü yâd iden eydür

Döküldi lâle vü reyhan dirîgâ¹⁰

15. yy’da Şeyhî’nin Germiyan Beyi II. Yakub’un ölümü üzerine yazdığı¹¹ mersiye Anadolu’datürün ilk örnekleri arasında yerini almıştır. Kemal Ümmî, Ahmed Paşa, Cafer Çelebi, Firdevsî, Aynî, Necatî de bu dönemde mersiye yazan şairlerdendir. Bununla birlikte Necatî Bey’in Şehzade Sultan Mahmud için *Mersiye-i Şeh-zâde Sultan Mahmûd* adlı bir manzume yazdığı bilinmektedir.

16. yy’da Osmanlı Devleti gelişerek imparatorluk halini almış, Osmanlının gelişmesi ve güçlenmesine paralel olarak saray, konak, medrese çevrelerinde toplanan şair ve sanatkarlar, Türk şiirinin gelişmesini ve kuvvetlenmesini sağlamışlardır. Devlette meydana gelen gelişme; kültür ve sanata da yansımış, şairler daha fazla eser ortaya koymuştur. Padişah ve şehzadelerin de şiirle ilgilenmeleri ve şairleri

⁸Mersiye hakkında bilgi için bkz. M. Faruk Toprak, *agm.*, s. 215-217; Tahsin Yazıcı, “Mersiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA.)*, Ankara 2004, c. 29, s. 217-218; Mustafa İsen, *age.*, s. 218-219.

⁹ Yaşar Akdoğan, *Ahmedî Dîvânından Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 100 Temel Eser Dizisi: 139, Sevinç Matbaası, Ankara 1988, s. 78; Mustafa İsen, *Dile Duran Ölüm, Türk Edebiyatında Mersiye*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012, s. 7.

¹⁰ Yaşar Akdoğan, *age.*, s. 78.

¹¹ Mustafa İsen; Cemal Kurnaz, *Şeyhî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 12.

desteklemeleri bu olayda etkilidir diyebiliriz. Devlet adamlarının şair ve edipleri korumasına ve himaye etmesine bağlı olarak devletin ileri gelenlerine mersiye yazmanın zamanla gelenek halini aldığını düşünebiliriz. 16. yüzyıl Anadolu'sunda mersiye hem nitelik hem de nicelik bakımından en muhteşem dönemini yaşamıştır. Türün başarılı örneklerinin olması ve çok yazılması bu durumun nedenini açıklamaktadır. Bu dönemde dikkati çeken en önemli özellik padişah, şehzade ve devlet ileri gelenleri için yazılan mersiyelerin fazla oluşudur. Şehzade Mustafa için çok sayıda mersiye yazılması bu açıklamayı örnekler niteliktedir.¹² Bu yüzyılda Hayretî, Aşkî, Hayâlî, Ruhî, Bakî, Sâmî de mersiye yazan şairler arasında yerlerini almıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine *Sultanu'ş-Şuarâ* lakabı ile bilinen Bâkî'nin, kaleme aldığı Kanuni Mersiyesi yüzyıllar boyunca edebî açıdan önemini korumuştur:

Bu acılarla çeşm-i nücûm olsun eşk-bâr

Âfâkı tutsun âteş-i dilden çıkan duhân

Kılsun kebûd câmelerin âsûmân siyâh

Geysün libâs-ı mâtem-i Şâh'ı bütün cihân¹³

Osmanlı toplum yapısında görülen siyasi sorunlara, maddi gerilemeye rağmen 17. yy'da mersiye yazma geleneği devam etmiştir. Ancak bu asırda mersiyelerin niteliklerinde birtakım değişiklikler görülmektedir. Artık şehzadelere hiç mersiye yazılmamış, padişahlardan da ancak olağandışı ölümlere maruz kalanlara mersiye yazılmıştır.¹⁴ Bu dönemde daha çok aile fertlerine ve dostlara mersiyeler yazıldığı dikkati çekmektedir. Bu durumu, ülkenin içinde bulunduğu siyasi sıkıntılarla açıklamak mümkündür. Çünkü artık bir önceki yüzyılın ihtişamı kalmamıştır. Padişahlar, şiirle ve sanatla uğraşmaya fırsat bulamadıkları için şairleri de ödüllendirememişlerdir. Hal böyle olunca da mersiye, dostların kaybı üzerine yazılmıştır; mesela Tûrâbî'nin *Nazîre-i Tûrâbî Mersiye-i Veled-i Ahmed* başlıklı manzumesi, çocuk yaşta hayata veda eden arkadaşının oğlu için kaleme alınmıştır. Duyulan acının ve hüznün büyüklüğü, samimi

¹² Gencay Zavotçu, "Bir Ölümün Yankıları ve Yahya Bey Mersiyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2007, S. 33, s. 69-80. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Ahmet Atilla Şentürk, *Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi Yahud Kanuni Hicviyesi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

¹³ Sabahattin Küçük, *Bâkî Divânı*, TDK. Yay., Ankara 1994, s. 76-77.

¹⁴ Mustafa İsen, *age.*, s.14.

ve akıcı bir üslupla ifade bulmuştur. Nergisî, Atâyî, Riyâzî, Nakşî, Nâilî, Neşâtî, Bahtî de 17. yüzyılın mersiye yazar şairlerindedir.

18. yüzyılda mersiyelerin sayısı bir önceki yüzyıla oranla iyice azalmaktadır. Bu yüzyılda Hâmî, Kânî, Şeyh Gâlib, Antepli Aynî mersiye yazar şairlerden bazılarıdır. Şeyh Gâlib'in Esrar Dede için, Antepli Aynî'nin ise Sultan III. Selim için yazdığı mersiyeler bu dönem için önem arz etmektedir.¹⁵

19.yüzyılda ise Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Senih, Yenişehirli Avnî ve Akif Paşa mersiye yazmışlardır:

Yıkılup çarh-ı felek hâk ile yeksân olsun

'Alev-i âh-ı derûnum ile sûzân olsun

Kıldı devrân gönül mülkini ber-bâd ü harâb

Dilerim bencileyin ol dahi vîrân olsun

Yine bir ardı alınmaz eleme dûş oldum

*Nice feryâdıma şimden girü pâyân olsun*¹⁶

Tanzimat edebiyatını takip eden yıllarda klasik mersiye varlığını devam ettirirken, Batı etkisiyle farklı, yeni ağıt örnekleri görülmeye başlanmıştır. Özellikle Abdülhak Hamid Tarhan'la edebiyatımızda bir ferdî ıstırap devri başlamıştır. Hamid'in şaheseri sayılan *Makber* sadece Fatma Hanım'ın değil, aynı zamanda bir edebiyatın ölümünü terennüm etmektedir.¹⁷ Ayrıca Akif Paşa'nın torununun ölümü üzerine sade ve samimi bir dille, hece ölçüsüyle yazdığı koşma tarzındaki mersiyede torununun küçük yaşta ölümünün kendi ruhunda yarattığı derin acıyı dile getirmiştir¹⁸.

¹⁵ Konu ile ilgili olarak bkz. Behice Varışoğlu, "Aynî'nin III. Selim Mersiyesinde Göstergelerin Anlam Yönünden İncelenmesi", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, 9 (2), s. 317-330.

¹⁶ Mehmed Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002, s. 130.

¹⁷ Mehmed Kaplan, *Şiir Tahlilleri 1*, Dergâh Yay., İstanbul 1981, 7. Baskı s. 86.

¹⁸ Cafer Gariper, "Akif Paşa ve Torunu İçin Yazdığı Mersiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S.3, Güz 2005, s. 51-70.

Tıfl-ı nâzeninim unutmam seni
Aylar günler değil geçse de yıllar
Telh-kâm eyledi firâkın beni
Çıkar mı hatırdan o tatlı diller
Kıyılmaz iken öpülmeğe tenin
Şimdi ne haldedir nâzik beden¹⁹

Türk edebiyatında yazılan mersiyelerde kullanılan nazım şekillerine baktığımızda terki-i bend, terci-i bend ve kaside nazım şekillerinin ön planda olduğu görülmektedir. Mersiyelerin uzun şiirler olması nedeniyle bu nazım şekillerinin şairler tarafından özellikle tercih edildiğini düşünebiliriz. Şairler mersiyelerde ölen kişinin hem güzel hasletlerini sıralamışlar hem ölüm neticesinde duyulan üzüntüyü dile getirmişler hem de ölenin cennete gitmesi için dualar etmişlerdir. Bunları da iki üç beyitle geçiştirmemiş, uzun uzadıya anlatmışlardır. Dolayısıyla şairin yaşadığı duygu yoğunluğunu detaylı ifade edebilmek için en uygun nazım şekli bunlar olmuştur. Bununla birlikte koşma gibi başka nazım şekillerinin de mersiye yazımında kullanıldığını görmekteyiz.

Mersiyeler muhteva bakımından bir düzen içindedir ve konu silsile şeklinde devam etmektedir. Şair mersiyenin başında dünyanın fâniliğini, bu geçici güzelliğe kanmamak gerektiğini, feleğin zalim olduğunu belirtmektedir. Sonraki bölümlerde mersiye yazdığı kişinin mükemmelliğini, değerli bir kişinin ölümünden duyulan üzüntüyü dile getirir. Bu bölümde şair öyle bir anlatım yapar ki kahramanın ölümüne sadece kendisi ve yakınları değil adeta bütün tabiat ağlamaktadır.

Mersiyelerde, hayatın geçiciliği vurgulandıktan sonra sevdiğini kaybetmenin üzüntüsüyle feleğe sitem başlar. Klasik şiire göre Dünya, kâinatın merkezidir ve bu dünyayı dokuz felek çevreler. En yakın felek olan Ay ve Utarit feleklerinden itibaren bütün felekler düz bir satıh üzerine ters çevrilmiş taşlar gibi biri diğeri üzerine kat kat gelen kubbeler şeklinde kabul ediliyorlardı.²⁰ Sekizinci felek sabit burçlar ve yıldızlar

¹⁹ M. A. Yekta Saraç- M. Fatih Andı, *Akif Paşa Divançesi, İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1997, S. 4, s. 159.

²⁰ Ahmet Atilla Şentürk, *Ahmed Paşa'nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 3-4.

feleğidir. Dokuzuncusu ise bütün felekleri saran en büyük felektir. Adı atlas feleğidir. Bu dokuzuncu felek dönerken diğer felekleri de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Kendi istikametleri dışında dönmeye zorlanan bu felekler, insanların şans, huzur ve mutluluklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Şair çok sevdiği birinin ölümünü felekten bilir, bu yüzden de felekten hep şikâyet edilir. Dokuzuncu felekten sonra Allah'ın ilminin başlaması, insanların yaşadıkları olumsuzlukları bu feleğe yüklemelerine sebep olmuştur.²¹ Felek için dönek, zalim, cellad, dert köşesi, hain, köhne, bi-vefa, kâfir... gibi türlü sıfatlar kullanılır ki bu sıfatların hepsi olumsuzdur. Mersiyelerin değişmeyen bölümlerinden biri de övgüdür. Övgüde yer alan benzetmeler çoğunlukla ölen kişinin mesleğiyle alakalıdır. Padişah, devlet ileri gelenleri ve şehzadeler için yazılan mersiyelerde adı anılan şahısların yöneticilikteki başarıları ve cömertlikleri övgü konusu olmuştur. Sonlarında yer verilen önemli bir kısım da dua bölümüdür. Bu bölümde şair, ölene ve geride kalanlara hayır dualarda bulunur. Ölene rahmet diler, onun cennete gitmesini temenni eder. Kevser suyundan içmesi, hurilerle beraber olması hemen hemen her mersiyede karşımıza çıkan güzel temennilerdendir. Ölen için yapılan dualar hep “olsun” ile biter yani dualarda hep olumlu durumlar yer almıştır. Çok nadir olarak olmaması istenen durumları ifade eden cümleler de mersiyelerde karşımıza çıkar. Bu şekilde olumsuz dilek içeren mersiyeler çok azdır.

Mersiyelerin bir mısra ya da beytinde, telmih veya benzetme yoluyla, adı anılan birtakım şahsiyetler vardır. Mersiyelerde isimleri geçen tarihi ve efsanevi kişiler, kendilerine mersiye yazılan kişilerin benzetilene olarak yer almışlardır. Ölen kişi padişah ise Behram, Cem, Hüsrev gibi hükümdarlık vasfı olan kişilere benzetilmektedir. Vezir ise Asaf; şair ise Selman, Nizami adlar anılmış, adaletli oluşundan bahsedilecekse Hazret-i Ömer'e teşbih edilmiştir. Mersiyelerde kadın olarak Hz. Muhammed'in kızı, Hasan ile Hüseyin'in anneleri olan Hz. Fatıma'yı görmekteyiz. Zamansız ölümleri dile getiren mersiyelerde Hazret-i Fatıma ve Hazret-i Yakub geride gözü yaşlı kalan insanları temsil etmişlerdir. İskender ab-ı hayat münasebetiyle, Süleyman her şeye gücü yettiği halde ölüm karşısında çaresiz oluşuyla mersiyelerde yer bulmuşlardır. Eyüb peygamber ise en dayanılmaz dertler karşısında bile sabrını yitirmemiş bir insandır. Bu

---

²¹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1989, s. 165.

sebeple sabrın sembolü Hazret-i Eyüb'dür. Şair mersiyesi aracılığıyla geride kalanlara Allah'tan Hazret-i Eyüb sabrı dilemektedir.

Şairler yazdıkları mersiyelede kaybedilen birinin arkasından duyulan üzüntüyü dile getirirken aynı zamanda toplumda yaygın olan birtakım inançları, yas geleneklerini de göz önüne sermektedir. Bu yönüyle mersiyeleler, sosyolojik açıdan ipuçlarını da barındırmaktadır. Ölenin ardından matem için siyah ve mavi renkli elbiseler giymek, yaka yırtıp elbise parçalamak, saçı çözmek, kesmek, yolmak, yüz tırmalamak, başa toprak saçmak, konuşmayıp susmak, gibi birtakım geleneklerin yanında cenazenin ardından yemek vermek, helva dağıtmak gibi pek çok adet ve inanişe telmihler vardır.²²

Mersiyeleler genellikle padişahlar, şehzadeler, diğer devlet adamları için yazılmıştır. Şehzade-mersiye ilişkisi söz konusu olduğunda Şehzade Mustafa akla gelen ilk isim olmanın yanında Türk edebiyatında kendisine en çok mersiye yazılan kişidir. Bu durum şehzadenin katlinden ziyade, entrikalar sonucu katledilmesiyle ve suçsuzluğuyla açıklanabilir. Osmanlı şairi, söylenenlerin aksine, toplum sorunlarına ilgisiz kalmamış ve bu acı olayı şiire taşımıştır. Taşlıcalı Yahya'nın Şehzade Mustafa için yazdığı mersiye, şehzade için yazılan mersiyeleler arasında oldukça ünlüdür. Aile bireyleri için oluşturulan mersiyeleler ise anne, baba, çocuk ve kardeş için yazılmıştır. Mersiye geleneğinde yakın arkadaşlara ve dostlara yazılan mersiyeleler önemli bir yer tutar ki bu şekilde oluşturulan mersiyelelerin en içlilerinden biri Şeyh Galib'in Esrar Dede için yazdığı mersiyelelerdir. Hz. Hüseyin'in Emevîler tarafından Kerbela'da şehit edilmesi bütün Müslüman milletlerin edebiyatlarını etkilemiş, bu alanda mensur ve manzum birçok eser kaleme alınmıştır.²³ İslam tarihinde dönüm noktası olan olaylardan birisi olan bu hadise, edebiyatta Kerbela mersiyesi, Maktel-i Hüseyin ve Maktelnameler adıyla manzum ve mensur binlerce esere konu olmuştur.²⁴

İnsanların kaybindan duyulan üzüntüyü dile getiren mersiyelelerden başka sayıları diğer mersiyeleler kadar çok olmamakla birlikte elden çıkan şehirler üzerine yazılmış mersiyeleler de bulunmaktadır. Özellikle Viyana bozgunundan sonra elden çıkan Rumeli

²²Emine Yeniterzi, *Dîvan Şiirinde Ölümüne Dair Bazı Hususlar*, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1999, S. 5, s. 129- 131; Betül Ok, "Sosyolojik Bir İmgelem Olarak Ağıt", *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı I*, Sakarya 15-18 Mayıs 2014 c. I, s. 67-77.

²³Rıza Kurtuluş, "Kerbela" *TDVİA.*, Ankara 2002.c. 25, s. 272- 274.

²⁴Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *TDVİA.*, Ankara 2003, .c. 27, s. 456- 457; Hasan Aktaş, "Mersiyeleden Modern Şiire Kerbela Şuuru", *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, c. II, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sivas 2010, s. 294.

toprakları üzerine mersiyeler yazılmıştır. Aşağıdaki beyitler Belgrad'ın elden çıkması üzerine yazılan mersiyedendir:

Yesir verdik Beligrad'ın kaleyi

Göz yaşınan doldurdular Tuna'yı

Ağlar uşaklar da bulmaz anayı

Aman imdad der de ağlar Beligrad²⁵

Ayrıca ölen hayvanlar için yazılmış hayvan mersiyeleri de bulunmaktadır. Sevdiği kedisinin ölümü ardından yazdığı ve Mersiye-i Gürbe ismini verdiği mersiyeyle Me'âlî bu noktada anılmalıdır. ²⁶ Necâtî de ölen katırı için bir mersiye yazmış, adını da Mersiye-i Ester koymuştur. Şair katır için üzüntüsünü dile getirirken diğer yandan da giden katırının yerine bir at dilemektedir. ²⁷

Belâ yükünden fevt olalı katır

Şikeste-hâl olupdur hayli hâtır

Ne katır bir kara dağ idi miskin

Geçen bu günkü gün sağ idi miskin

Ecel çengâline düşdi dirîğa

O yâl ü bâl turuşdu dirîğa

Ölen ardınca ölmüş yok Necâtî

Katır gitdi Hudâ saklasın atı²⁸

²⁵Vanço Başkov, "Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Erzurum 1980, S. 12, s. 72.

²⁶M. Zeliha Stebler Çavuş, "Türk Edebiyatında Mersiyeler", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, c. 15, S. 38, Erzurum 2008, s. 137.

²⁷İsen, *age.*, s. 65

²⁸Ali Nihat Tarlan, *Necâtî Beg Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, s. 114.

Ölüm düşüncesini korkulur olmaktan çıkararak, hatta özlenir hale sokan, hayatla ölüm gerçeğini bir araya getiren düşünce tasavvuftur. Bu noktada ölüm, hiçbir zaman olumsuz bir anlam çağrıştırmaz. Şair ölüme üzülmemektedir; fakat ölümü tasavvufî anlamda bir kavuşma olarak da görür. Allah'ın kendinden bir parça olarak insan bedenine üflediği nefes, öze yani Allah'a dönmek için büyük bir gayret içindedir. Onun için bu dünya bir gurbettir. Kafes içinde hapsedilen bir kuşa benzetilen ruh, bu hasretten ancak ölümlle kurtulacaktır. Mutasavvıflara göre ölüm, yeniden doğuştur; özlenir bir durumdur. Mevlana onu *şeb-i arus* olarak tanımlamıştır. Tasavvufî anlamdaki bu düşünce sebebiyle şair dünya hayatını beğenmez, onu olumsuz sıfatlarla tanımlar. Ahirete bakış, dünyaya bakış gibi olumsuz değildir. Mersiyelerde âlem-i ulvî, âlem-i bekâ, dâr-ı bâki, dâr-ı ukbâ, hayat-ı bâki, mülk-i bekâ... gibi ahireti çağrıştıran kelimeler, olumlu nitelermeler taşır.

İncelememize konu olan Sıdkî Baba, müntesibi olduğu şeyhi Cemâleddin Çelebi'nin ölümünden sonra, ona bağlılığının ispatı mahiyetinde mersiyeler kaleme almış, ayrılığın hüznünü sık sık dile getirmiştir. Bu *Mersiye Mecmuası*, tek bir şahıs hakkında yazılmış çok sayıda şiirden müteşekkil müstakil bir eser olması dolayısıyla önem arz etmektedir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Mersiye Mecmuası'nda yer alan mersiyeler ve değerlendirmeleri üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİDKÎ BABA ve ŞEYHİ CEMÂLEDDİN EFENDİ

I. SİDKÎ BABA'NIN HAYATI, ESERLERİ ve EDEBİ ŞAHSİYETİ

A. HAYATI

Sıdkî Baba mahlasıyla şiirler söyleyen ozanın asıl adı Zeynel Abidin'dir ve kendisi Oğuzların Bozok kolundandır.²⁹ Babası Mehmet, Tarsus'a yerleşen Dedekargın adlı aşirettendir.³⁰ Kargın, Oğuzların yirmi dört boyundan biridir ve bu boyun büyük bölümü Müslümandır. Dedekargın ise Kargın boyu içinde Türkmen olan Alevî inanca sahip 13. yy'da yaşamış bir erendir. Bu erenin adıyla anılan Alevî dede ocağı Dedekargın'a mensup Alevî topluluklarına Dedekargınlı denilmiştir.³¹

Dedekargın aşireti Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmış, bir grup ise Malatya'nın Tohma Çayı yakınlarındaki Çerme köyüne yerleşmiştir. Bu grupta bulunan Hacı Ahmetler adıyla bilinen aile, Zeynel Abidin'in (Sıdkî Baba) ailesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemlerinde devlet otoritesinin zayıflamasıyla Çerme köyü halkı, zulüm ve işkenceye maruz kalmamak için Silifke taraflarına yerleşmişlerdir. Zeynel Abidin'in ailesi de Çerme'den ayrılan ilk kabile içindedir. Dönüş yolunda kolera salgını ortaya çıkmış ve ailenin bütün erkekleri bu salgın neticesinde ölmüştür. At sırtında heybe gözünde taşınan Mehmet adlı bir bebek ve kadınlar hastalıktan kurtulmuşlar, Tarsus'un Yenice köyüne yerleşmişlerdir.³² Salgından kurtulan Mehmet, Zeynel Abidin'in babasıdır. Mehmet, zamanla büyümüş ve köyünde yaşayan Eşeli adlı bir kızla evlenmiştir. Bu evlilikten iki oğulları dünyaya gelir: Ahmet ve Zeynel Abidin.

²⁹Muhsin Gül, *Şeyh Cemâleddin Efendinin Aşığı Halk Ozanı SİDKÎ BABA Hayatı ve Şiirleri*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, s.6.; Bedri Noyan Dedebaba, *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik*, Ardıç Yay., Ankara 2001, c. 4, s. 446; Mustafa Kutlu, *Sıdkî Baba TDEA Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler*, Dergâh Yay., c.8, İstanbul 1990, s.1.

³⁰M. Adil Özder, Baba- Oğul Aşıklar, *Türk Folkloru*, Y.1, S.45, Nisan 1983, s.13. Dedekargın ile ilgili olarak bkz. Alemdar Yalçın, Hacı Yılmaz, "Kargın Ocaklı Boyu ile İlgili Yeni Belgeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara Bahar 2002, Y.8, S.21, s.13-87.

³¹Hüseyin Dedekargınoğlu, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, Yurt Kitap Yayın, Özkan Matbaacılık, Ankara 2010, s.17

³²Bedri Noyan Dedebaba, *age.*, c. 4, s. 446.

Zeynel Abidin'in doğduğu yıl konusunda, kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Şairin doğum tarihini Hayrettin İvgin 1863,³³ Müjgan Cumbur 1864 yılı³⁴ olarak verirken Sıdkî Baba'nın torunu olan Muhsin Gül 1865 yılı³⁵ olarak belirtmiştir. Torunu olması hasebiyle bu konudaki doğru bilginin Muhsin Gül'e ait olacağını düşünmekteyiz. Sıdkî Baba'yla ilgili kaynaklarda doğum yeri ise Tarsus'un Yenice köyü olarak belirtilmiştir,³⁶ şairin Yenice'den bahseden bir dördlüğü şöyledir:

Gör neyledi Sefil Sıdkî'yi Hûdâ

Bir zaman şah etti bir zaman gedâ

Şimdi Tarsus kazasında bir nevâ

Yenice'de iskân etti aşk beni.³⁷

Küçük yaşta saz çalmayı öğrenen Zeynel Abidin, önce Pervâne mahlasıyla şiirler söylemeye başlamıştır.³⁸ Bu isimle yazdığı şiirler, çocukluk ve ilk gençlik yıllarına aittir.³⁹ Mahlasını, “fakir, kul, bî-çâre, âşık” gibi sıfatlarla birlikte kullandığı görülmektedir:

***Fakir Pervâne** 'yim bir dolu içtim*

Mürşid-i kâmile sırrımı açtım

Malımdan serimden canımdan geçtim

Zebh et İsmail tek kurbâna geldim⁴⁰

*On dört yıl dolandım **Pervânelikde***

***Sıdkî** ismim buldum divanelikde⁴¹*

diyerek Pervâne mahlasını on dört yıl kullandığını ifade etmiştir.

³³ Hayreddin İvgin, *Aşık Sıtkı Baba (Pervâne)*, Emel Matbaacılık, Ankara 1976, s.7.

³⁴ Müjgan Cumbur, “Mutasavvıf Halk Şairlerimizden Sıdkî Baba”, *Folklor*, Y. 1, S.10- 11-12, Şubat-Mart- Nisan, İstanbul, 1970, s. 8.

³⁵ Muhsin Gül, *age.*, s. 7.

³⁶ Gül, *age.*, s.7; Dedebaba, *age.*, c. 4, s.446.

³⁷ Baki Yaşa Altınok, *Sıdkî Baba Divanı*, Sistem Ofset Basımevi, Ankara 2013, s.143.

³⁸ Gül, *age.*, s.7.

³⁹ İvgin, *age.*, s.11.; Konuyla ilgili olarak bkz: Ahmet Şükrü Esen, “Âşık Pervâne'nin Şiirleri”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Y. 1, S. 7, s 107-112.

⁴⁰ Altınok, *age.*, s190.

⁴¹ Gül, *age.*, s.10.

On iki yaşına gelince pek çok kişiden işittiği Hacı Bektâş Dergâhına gitmek istemiş, çeşitli maceralardan sonra dergâha ulaşmıştır. Bu durumu şu dizelerle dile getirmiştir:

Pervâneyim yandım bir hüsn-i mahe

Düştüm leyl ü nehar ah ile vahe

Yaşım on ikide geldim dergâhe

*Elhamdülillah can cane kavuştu*⁴²

Sıdkî Baba aşağıdaki dörtlüğünde dergâha h. 1293 yılında (m. 1877) geldiğini açıkça beyan etmiştir:

Bin iki yüz doksan üç oldu yıllar

Aktı gözlerimden kan oldu seller

Erişti nevbahar açıldı güller

*Can bülbülü gülistana kavuştu*⁴³

Hacı Bektâş Dergâhında üç gün dinlendikten sonra Feyzullah Efendi'nin huzuruna çıkan Pervâne, dergâhta bir ay hizmette bulunup geri dönmek istediğini dile getirince şeyhi kendisine bu sürenin yetmeyeceğini, uzun süre kalıp eğitimini tamamlamasını teklif etmiştir.⁴⁴ Şair; ailesini, evini bırakıp kendi isteğiyle dergâha geldiğini şöyle dile getirmiştir:

Terk eyledim vatanımı hanemi

Ah ü zare saldım garip anamı

Aşkın ateşiyle dertli sinemi

*Dağlayı dağlayı geldim kapına*⁴⁵

Zeynel Abidin'in güzel sözleri yanında saz çalıyor olması Şeyh Feyzullah

⁴²Altınok, *age.*, s.4.

⁴³Gül, *age.*, s. 9.; Altınok, *age.*, s.4.

⁴⁴Gül, *age.*, s.8-9.

⁴⁵Özmen, *age.*, c. 4, s.559

Efendi'nin hoşuna gitmiş, kendisini çok beğenmiştir.⁴⁶ Pervâne, dergâha geldiğinde şeyhi huzurunda şiirler söylemiş, ona olan sevgisini ve bağlılığını dile getirerek övgüde bulunmuştur. İçindeki arayışın sonunda bir sultana kavuşmanın sevincini de şöyle dile getirmektedir:

Gördüm cemalini elhamdülillah

Durdum divanına dedim eyvallah

Ay gibi parladı nûr-i Feyzullah

*Şükür gönlüm bir sultana kavuştu*⁴⁷

Sıdkî Baba, okuma yazmayı doğduğu yer olan Yenice köyü medresesinde öğrenmiş,⁴⁸ Hacı Bektâş Veli Dergâhında eğitime önem verildiği için buraya geldikten sonra da eğitimine devam etmiştir.⁴⁹ Dergâha İstanbul'dan getirilen Ali Nihânî Hoca,⁵⁰ burada bulunan medresede Feyzullah Efendi'nin çocukları Cemâleddin ve Veliyeddin ile birlikte Sıdkî Baba'ya da dersler vermiştir.⁵¹ Bu eğitimler sırasında Arapça ve Farsçayı da öğrenen Sıdkî Baba, bu dillerde şiirler de söylemiştir.⁵² Öğrenimlerine devam eden Cemâleddin Çelebi ve Sıdkî Baba tarikatle ilgili olarak sıkça farklı yerlere seyahat etmişlerdir.⁵³

Dergâhta iki yıl geçiren (1879) Zeynel Abidin, annesini çok özlediği için şeyhinden izin alarak annesiyle hasret gidermeye Yenice'ye gitmiştir.⁵⁴ Zeynel Abidin dergâha döndüğünde Feyzullah Efendi'nin vefatını ve Cemâleddin Efendi'nin postnişin olduğunu öğrenmiştir.⁵⁵ Sıdkî Baba, şeyhi Feyzullah Efendi'ye gösterdiği hürmeti ve

⁴⁶Gül, *age.*, s.9.

⁴⁷ Altınok, *age.*, s.354.

⁴⁸İvgin, *age.*, s.8; Altınok, *age.*, s. 2

⁴⁹ İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirler Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara 1998, c.4, s. 559

⁵⁰Tam adı Ali Nihânî b. el-Hâce Mehmed Tefvik el-Yozgâdî olan ve *Manzum Velayetname-i Hacı Bektâşî Velî* adlı eserin yazarı olan Ali Nihânî Hoca ve eseri hakkında detaylı bilgi için bakınız Orhan Kurtoğlu, "Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektâş-ı Velî Medhiyeleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırmaları Dergisi*, 2011, S.57, s.29-56; Orhan Kurtoğlu, *Yozgatlı Nihânî, Velayetname-i Hacı Bektâş-ı Velî*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015.

⁵¹İhsan Işık, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, c. 8, s. 3201, Elvan Yayınları, Ankara 2006; Gül, *age.*, s. 9.

⁵²Cumbur, *agm.*, s. 9., Gül, *age.* s. 18.

⁵³Altınok, *age.*, s. 4.

⁵⁴Muhsin Gül, *age.* s. 10.

⁵⁵İvgin, *age.*, s. 8.

intisabı Cemâleddin Efendi'ye de göstermiştir. Cemâleddin Efendi, kendisine tevdi ettiği görevleri başarıyla tamamlayan Pervâne'nin mahlasını değiştirmiş, sadakatinden dolayı ona *Sıdkî* mahlasını vermiştir.⁵⁶ Bu durum Cemâleddin Çelebi'nin dilinde şöyle ifade bulmuştur:

“Sıtkı sadakatin unutmam Sıtkı

Yevmül kıyamatte unutmam Sıtkı”⁵⁷

Zeynel Abidin ise;

“*Cemâleddin Hünkâr dil-i şadıma*

İrşad ile Sıdkî dedi adıma”⁵⁸

Mahlasım Pervane gezdim bir zaman

Sıdkî mahlasını verdi bir üstad

Yedullah suresi okundu ilan

*Hamdülillah beni eyledi irşad*⁵⁹

demek suretiyle kendisine verilen yeni mahlası ve bu mahlası kimin verdiğini dile getirmiştir. Sıdkî mahlasını benimseyen ve beğenen şairin bu isimle yazdığı şiirler, olgunluk dönemi şiirleridir.⁶⁰ Sıdkî Baba bulunduğu konumdan ve kazandığı isimden memnuniyetini şu dizelerle dile getirmiştir:

Er makamında agah olduk bu sırra

Yüküm cevahirdir çözmem her yere

Yedi sene hizmet ettim bir pîre

⁵⁶Gül, *age.*, s. 10.; İvgin, *age.*, s. 8.; Altınok, *age.*, s. 4.

⁵⁷Mehmet Yardımcı, “Aşık Sıdkı Pervane'nin Bilinmeyen Şiirleri” *Türk Folkloru*, İstanbul 1983, s. 52. Makalede “Sıtkı sadakatin” ifadesi geçmekle birlikte “sıdk u sadakatin” şeklinde okunması daha uygundur.

⁵⁸Muhsin Gül, *age.*, s. 57.

⁵⁹Altınok, *age.*, s. 50.

⁶⁰İvgin, *age.*, s. 11.

*Bu Sıtkı mahlası kazandım yeter*⁶¹

Şiirlerinde Sıdkî mahlasını, umumiyetle “sefil, gedâ, fakir, kul” gibi tevazu içeren sıfatlarla kullanmıştır.

Sefil Sıdkî kemteridir

Kapısının kanberidir

Veliler ser defteridir

Hacı Bektâş Velî Sultan

*Muhammeddir gani Sultan*⁶²

Sıdkî mahlasının yanında kullandığı Baba vasfı ise Bektaşilik ile ilgili bir terimdir. Baba vasfına sahip olan kişiler, topluluğa rehberlik etmesi için mürşit tarafından görevlendirilen fakat bu görevi kan bağıyla elde etmemiş kişilerdir.⁶³ Arşiv vesikalarında şeyh, dede, abdal gibi tabirlerin yanında baba tabirine de yer verilmiştir.⁶⁴

1893 yılında Mehmed Dede torunlarından Hatice Hanım’la evlenmek isteyen Sıdkî Baba’nın bu isteği Cemâleddin Efendi’nin de onayı ile kabul edilmiş ve evlilik gerçekleşmiştir. Sıdkî Baba evlenme tarihini bir defterin boş bir yaprağına kendi el yazısıyla “28 Temmuz sene 1309 tarihli Pazartesi velime-i acizaneme mübaşeret olunup, Cuma gecesi 31 Temmuz bi-emr-i ilahi visale mülakat olunmuştur.”⁶⁵ şeklinde not etmiştir. Bu evlilikten Ali Baki adını verdiği bir oğlu ve yedi kız evladı olan Sıdkî Baba’nın üç kızı, henüz çocuk denecek yaşta vefat etmiştir.⁶⁶ Oğlu Ali Bâkî de babası gibi ozandır.⁶⁷ Ali Bâkî bir dörtlüğünde kendisini şöyle tanıtmıştır:

⁶¹Kutlu Özen, “Yeniceli Aşık Sıtkı (Pervane) Hakkında Yapılan Çalışmalar”, *Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana 21-23 Kasım 1990, s. 515-516; Altınok, *age.*, s. 296.

⁶²Altınok, *age.*, s. 210.

⁶³Meral Salman Yıkmış, *Hacı Bektaş Velî'nin Evlatları “Yol’un Mürşitleri: Ulusoy Ailesi”*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 18. ; Konu ile ilgili olarak bkz. Abdülbaki Gölpinarlı, *İttasavvuftan Dilimize Giren Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2004, s. 41., A. Yılmaz Soyzer, <https://www.kizildelisultan.com/bektasilikte-mursid-ve-dedelik-babalik-anlayisi/> (Erişim tarihi: 30. 06. 2019)

⁶⁴A. Yılmaz Soyzer, “19. Yüzyılda Bektaşilik”, Akademi Kitabevi, İstanbul 2005, s. 26.

⁶⁵Gül, *age.*, s. 11.

⁶⁶İsmail Kasap; Yusuf Turan Günaydın, “Amasyalı Bektâşî Şairler ve Şiirlerinden Örnekler”, *1. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya 2007, s. 826.

⁶⁷İvgin, *age.*, s. 8.

Bin üç yüz on üçtü dünyaya geldim

On iki yaşında ben öksüz kaldım

Yaşım on yedide bir mahlas aldım

*Şûaradan Sıtkı Baba oğlıyam*⁶⁸

1911 yılında eşi Hatice Hanım'ın vefatı üzerine Sıdkî Baba, bir yıl sonra Harız köyünden Naciye adlı bir hanımla ikinci evliliğini yapmıştır. Bu evlilikten de Hamdullah adlı bir oğlu dünyaya gelmiştir.⁶⁹ Muhsin Gül dedesinin ikinci evliliğinden bir oğlunun yanında iki de kızının dünyaya geldiğini belirtirken⁷⁰ Hayrettin İvgin Sıdkî Baba'nın ilk eşinin vefatından sonra bir daha evlenmediğini aktarmıştır.⁷¹

Cemâleddin Efendi, Sıdkî Baba'ya kendisinin halifesi ve vekili olduğuna dair bir berat vermiş⁷²; şairimiz de tarikat hizmetinde bulunarak bütün Anadolu'yu dolaşmıştır.⁷³ Bu geziler sırasında Merzifon'un Harız köyünü çok beğenmiş ve bu köye yerleşmek istediğini Cemâleddin Efendi'ye dile getirmiştir. Cemâleddin Efendi, dergâhtan uzak bir yerde kendilerini temsil edecek birinin olmasını tasvip etmiş ve eşiyle beraber Sıdkî Baba'nın Harız'a yerleşmesini onaylamıştır.⁷⁴ Sıdkî Baba, Harız'a gelişini bir şiirinde kendisi dile getirmektedir:

Çok gezdim cihanda bir merd-i garip

Göründü gözüme tarik-i musip

Merzifon şehrine atıldı nasip

***Harız** karyesinde tuttum mekânı*⁷⁵

Şairin Sıdkî mahlasını aldıktan uzunca bir süre sonra yine Pervâne mahlasıyla bu

---

⁶⁸İvgin, *age.*, s.8

⁶⁹Kasap; Günaydın, *agm.*, s. 826; Gül, *age.*, s.17.

⁷⁰Gül, *age.*, s.17., (Baki Yaşa Altınok, Sıdkî Baba'nın ikinci evliliğinden Hamdullah, Kadıncık, Naile adlı çocuklarının olduğunu dile getirmiştir.) Altınok, *age.*, s.13.

⁷¹İvgin, *age.*, s.8. İsmail Özmen de Hayrettin İvgin'in verdiği bu bilgiyi tekrarlamıştır. Bkz. Özmen, *age.*, c.4, s. 560.

⁷²Kasap; Günaydın, *agm.*, s.826.

⁷³Gül, *age.*, s.13

⁷⁴Muhsin Gül, *age.*, s.11.

⁷⁵Baki Yaşa Altınok, *age.*, s.121.

şiiiri söylemesi dikkat çekicidir:

Aşık oldum kaşlarının yayına

Serim verdim ben Ali'nin soyuna

*Sene bin üç yüz on **Harız** köyüne*

*Geldi de bir Aşık Pervâne gitti*⁷⁶

Harız halkı, Sıdkî Baba'nın gelişine çok memnun olmuştur. Önce geçici bir eve yerleştirilen şair ve eşi için geniş bahçeli, iki katlı bir ev yapılmış, daha sonra bu ev köylü tarafından kendilerine bağışlanmıştır.⁷⁷ Harız'a yerleşmek Sıdkî Baba için bir dönüm noktası olmuştur. Önceleri şeyhinin talimat ve tavsiyelerine uygun hareket ederken artık kendisi mesuliyet sahibi olmuş, aldığı eğitim doğrultusunda kararlarını vermeye başlamıştır. Köyde yaşadığı süre boyunca geniş bir bölgenin tarikat sorumlusu olmuş, dergâha yapılan adak ve bağışları toplayarak dergâha götürmüştür.⁷⁸ Çeşme, cami, medrese, köprülerin yapım ve tamirlerine özen göstermiş; halkı imece usulü çalışmaya yönlendirmiştir.⁷⁹ İlim sahibi bir Bektâşî Babası olduğu için uzun yıllar Merzifon Piri Baba⁸⁰ Medresesi'nde müderrislik de yapmıştır.⁸¹

Sıdkî Baba, Cemâleddin Efendi ile beraber 1915'te Birinci Dünya Savaşı'na katılmış; Doğu Cephesi'nde mücadele etmiştir.⁸² Cemâleddin Efendi'nin kurduğu Mücahidin Alayı'na katılan Sıdkî Baba, alayın Erzincan'daki şubesine yüzbaşı olmuştur.⁸³ Cemâleddin Efendi ile beraber, Alevi-Bektâşîlerin Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün yanında yer almasını sağlamışlardır. Savaş bitiminde tekrar dergâha dönen Sıdkî Baba, yeni bir kurtarıcının gelerek ülkeyi huzura kavuşturacağına inanmış ve bu durumu şöyle dile getirmiştir:

⁷⁶Altınok, *age.*, s. 153.; Muhsin Gül, *age.*, s. 12.

⁷⁷Muhsin Gül, *age.*, s. 12.

⁷⁸Muhsin Gül, *age.*, s. 13.

⁷⁹Baki Yaşa Altınok, "Son Dönemin Güçlü Ozanı Sıdkî Baba", *Alevilik- Bektâşîlik Araştırmaları Dergisi*; http://www.abked.de/9_sayi/Baki_Yasa_Altinok.pdf (Erişim tarihi: 06. 07. 2015)

⁸⁰ Piri Baba hakkında bilgi için Bkz. Muzaffer Doğanbaş, "Pirî Baba Velayetnamesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Dergisi*, 2007, S. 41, s. 161-181; Harun Yıldız, "Amasya Yöresi Alevi Ocakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011, c. 4, S. 19, s. 228-242.

⁸¹Kasap; Günaydın, *agm.*, s. 826; Altınok, *agm.*, s. 136, http://www.abked.de/9_sayi/Baki_Yasa_Altinok.pdf (Erişim tarihi: 06. 07. 2015); Mehmet Ünal, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/yonetim/index.php> (Erişim tarihi: 03. 07. 2019)

⁸²Özder, *agm.*, s. 14.

⁸³Müjgan Cumbur, *agm.*, s. 8- 13.

*Gözlerimiz yolda kaldı ya İlahi kıl medet
Mehdi-i sahib- zamanın gelmedi mi nevbeti*

...
*Budurur zannım yakında çıka bir sahib huruc
Bilmezim lakin ola bu kangı merdin kısmeti⁸⁴*

Sıdkî Baba, savaş yıllarını “çile” olarak tanımlamış, Cumhuriyet’in ilanını da “Maksat yerini buldu” şeklinde ifade etmiştir:

*Vakit tamam oldu çileler doldu
Gel gezelim bizim elleri şimdi
Elhamdülillah maksat yerini buldu
Seslendi muhabbet telleri şimdi⁸⁵*

Şair, Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasından duyduğu memnuniyeti ve coşkuyu dile getirmek için 35 beyitlik bir Sulh Destanı da yazmıştır.⁸⁶

2 Eylül 1925’te çıkarılan bir kanunla Türkiye sınırlarında faaliyet gösteren Bektâşilik, Nakşîlik gibi tarikatların faaliyetleri durdurulmuş ve onlara ait tekke ve zaviyeler kapatılmıştır.⁸⁷ Merzifon’un Harız köyüne yerleşmiş olan Sıdkî Baba, kanun gereği tekke ve zaviyeler kapatılınca köyde imamlık yapmıştır.⁸⁸

Sıdkî Baba, bir Bektâşî ozanı ve muhibbidir; bunu şiirlerinde de açıkça dile getirmiştir:

*Ey zahid sorarsan mezhebimizden,
Merdan-ı tarik-i Bektâşîleriz
Bu bir numunedir meşrebimizden
Yaran-ı tarik-i Bektâşîleriz⁸⁹*

---

⁸⁴Altınok, *age.*, s. 436-437.

⁸⁵Altınok, *age.*, s.131-132.

⁸⁶Gül, *age.*, s.24.

⁸⁷Sönmez Kutlu, *Alevilik Bektâşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2008, s. 77- 78

⁸⁸Özmen, *age.*, c.4, s560.

⁸⁹Altınok, *age.*, s. 366.

Âşık Sıdkî, deyişleriyle yaşadığı dönemde pek çok kişiyi etkilemiştir. Bunlar arasında en önemli isim Âşık Veysel'dir. Âşık Veysel, İbrahim Aslanoğlu ile yaptığı bir konuşmada bu durumu şöyle dile getirmiştir: “Gözlerimi yitirdiğimde babam elime bir saz verdi, çocuk varsın oyalansın dedi. Sonra da Pir Sultan Abdal, Âşık Veli, Hüseyin Kul Sabri, Kemter Baba ve Sıdkî'den derlediği şiirleri bana ezberletti. İşte ilk tanıştığım şairler bunlardır.”⁹⁰ Torunu Muhsin Gül ise, şair hakkında şöyle demektedir: “Sıdkî Baba'nın şiirlerinin yaşadığı devirde halk arasında çok yayıldığını, çok kişi tarafından ezberlenip bilindiğini, Osmanlı döneminde çıkan bazı dergilerde ve Cumhuriyet döneminde harf devriminden önce bazı dergilerde yayımlandığını biliyoruz. Ölümünden sonra halkın gönlünde yaşamış, hakkında yayım yapılmadığından yeni nesil onu tanıyamamış, birçok sanatçı için Sıdkî Baba bilinmeyen biri olmuştur.”⁹¹

Resim 1. Sıdkî Baba <https://kizilbasalevilik.wordpress.com/2015/05/20/pervane-sidki-baba/> (Erişim tarihi: 30. 06. 2019)

Sıdkî Baba Çorum, Sivas, Tokat, Amasya illerindeki Bektâşîlik çevrelerinde yaygın olarak tanınan bir isimdir. Onun şiirleri halk arasında hâlâ söylenmektedir; bazı deyişleri türkü olarak da okunmaktadır.⁹² Deyişleri ve semahları Ali Ekber Çiçek, Erkan Oğur, Âşık Gülâbî, Dertli Divânî ve diğer halk müziği sanatçıları tarafından bestelenip seslendirilmiştir. Sıdkî Baba'nın bestelenmiş şiirlerinin en ünlüsü Ali Ekber Çiçek'in

⁹⁰İbrahim Aslanoğlu, “Veysel’i Yetiştiren Çevre Şairleri”, *Sivas Folkloru*, Haziran 1973, S.5, s. 16; İvgin, “Yeniceli Sıtkı Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Bazı Deyişler”, *1. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri* (18- 20 Aralık 1987), Ankara 1988, s. 507-519.

⁹¹Gül, *age.*, s. 4

⁹²İvgin, *agm.*, s.144.

Erzincan yöresinden derleyip bestelediği “Haydar Haydar” adıyla bilinen türküdür. Sıdkî Baba’nın aşağıdaki şiiri de bestelenmiş deyişleri arasındadır.

Aşk atına süvar olan aşıklar

Ölünceye kadar yorulmaz imiş

Hakkı can gözüyle gören sadıklar

Bu fani dünyaya sarılmaz imiş

...

SİDKÎ der yar olma kavlı-yalana

Sakın emeğini verir talana

Burda Hünkâr evladına muhib olana

*O divanda sual sorulmaz imiş*⁹³

Ayrıca Muzaffer Sarısözen tarafından bestelenen, “Siyah perçemlerin hatem yüzlerin”⁹⁴ şeklinde başlayan deyişi de oldukça meşhurdur.

Sıdkî Baba, dünya malına tamah etmemiş, servet ve mal edinmeyi düşünmemiş, kanaatkâr olmayı yeğlemiştir. Çocuklarına, Harız’da köylünün bağışladığı evden başka bir şey bırakmamıştır. Kendisine pek çok kez ev, bahçe, arsa bağışlamak isteyenler olmuşsa da, o bunların hiçbirini kabul etmemiştir.⁹⁵ 63 yıllık ömrünün 51 yılını Hacı Bektâş Veli Dergâhında hizmete vakfetmiştir. Sıdkî Baba, 1928 yılında, Merzifon’un Harız köyünde vefat etmiştir⁹⁶ ve mezarı da aynı yerdedir.⁹⁷ Eski adıyla Harız, şimdiki adıyla Gümüştepe köyünde kurulmuş olan Âşık Sıdkî Baba Kültür ve Tanıtma Derneği tarafından her yıl, Sıdkî Baba’yı anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

⁹³ Altınok, *age.*, s.336-337; <http://alevi-deyisleri-nefesler.tr.gg/SIDKÎbaba.htm> (erişim tarihi: 17.09.2013)

⁹⁴ Altınok, *age.*, s. 144-145; <https://www.youtube.com/watch?v=BbyA3k1YvIE> (Erişim tarihi: 26. 10. 2014)

⁹⁵ Baki Yaşa Altınok, Son Dönemin Güçlü Ozanı Sıdkî Baba, Alevilik- Bektâşilik Araştırmaları Dergisi; http://www.abked.de/9_sayi/Baki_Yasa_Altinok.pdf (Erişim tarihi:06. 07. 2015)

⁹⁶ Köyün şimdiki adı Gümüştepe’dir.

⁹⁷ İvgin, *age.*, s.9; Gül, *age.*, s. 17.

Resim 2. Sıdkî Baba'nın mezarı.

(<http://www.mersinyenice.bel.tr/haberdetay.asp?ID=448>) (Erişim Tarihi: 23. 09. 2013)

Sıdkî Baba hakkında ilk yazı “Aşık Pervâne'nin Şiirleri” adıyla 1930'da yayımlanmıştır. Bu makalede ozanın Pervâne mahlasıyla yazdığı yedi şiiri yer almıştır.⁹⁸ Şair hakkında yapılan ilk kitap çalışması ise Hayrettin İvgin tarafından 1976'da hazırlanan *Âşık Sıdkı Pervâne*⁹⁹ adlı kitabıdır ve buradaki bilgiler de kısıtlıdır. Torunu Muhsin Gül'ün yazdığı makaleler ve *Halk Ozanı Sıtkı Baba* adlı kitap, Sıdkî Baba hakkındaki yanlış ve eksik bilgilerin düzeltilmesine olanak sağlamıştır. Muhsin Gül, bu kitabında dedesini tanıtmış ve şiirlerini bir araya getirmiştir. Ayrıca 2010 yılında TRT'nin *Ulu Ozanlar* adıyla hazırlanan belgeselde Sıdkî Baba'yı anlatan bir bölümü hazırlanmış; onun yaşam öyküsü ve ozanlığı anlatmıştır.¹⁰⁰ Belgeselde şairin bestelenmiş şiirleri de seslendirilmiştir.

⁹⁸ Ahmet Şükrü Esen, “Âşık Pervâne'nin Şiirleri”, *Halk Bilgisi Haber*, Y. 1, S.7, 1930, s.108.

⁹⁹ İvgin, *Aşık Sıdkı Pervâne*, Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara 1976.

¹⁰⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=rWcJJoQPXv4U> (Erişim tarihi: 30. 08. 2015.)

Resim 3. Sıdkî Baba için yapılan anma etkinliklerinden bir kare.

<http://www.mersinyenice.bel.tr/haberdetay.asp?ID=448> (Erişim Tarihi: 23. 09. 2013)

B. ESERLERİ

Sıdkî Baba'nın tamamı manzum olan eserleri şöyle sıralanabilir:

1. Divan

Sıdkî Baba, kaleme aldığı çok sayıdaki şiirlerini bir defterde kayıt altına almayı düşünmemiş, dolayısıyla şiirlerinin çoğu kaybolmuştur. Oğlu Ali Baki Gül, dağınık haldeki şiirleri babasının ölümünden sonra bir defterde toplamış; Amasya'nın Kalecik köyünde yaşayan Piroğlu Halil Efendi'ye okuması için göndermiştir. Ali Baki defteri almaya gittiğinde sayfaların yırtılıp koparıldığını ve yarıya indirildiğini görmüştür. Ali Baki defterde kalan şiirlere babasının başka şiirlerini de ekleyerek 455 şiirlik yeni bir defter oluşturmuştur. Torunu Muhsin Gül ise bazı şiir eklemeleri yaparak 540 şiirlik bir divan oluşturmuştur.¹⁰¹ Sıdkî Baba'nın divanı daha sonra araştırmacı yazar Baki Yaşa Altınok tarafından düzenlenerek yayımlanmıştır.¹⁰²

2. Hürriyet ve Müsavat Destanı

Sıdkî Baba, 1908'de ilan edilen İkinci Meşrutiyet'i iyiye gidiş olarak kabul etmiş ve sevincini bir destanla dile getirmiştir. Bu destan Muhsin Gül'ün eserinde

¹⁰¹Gül, *age.*, s.18-19.

¹⁰² Baki Yaşa Altınok, *Sıdkî Baba Divanı*, Sistem Ofset Basımevi, Ankara, 2013.

doksan altı beyitten müteşekkil bir destan olarak tanıtılmıştır¹⁰³. Buna karşılık Baki Yaşa Altınok'un eserinde yüz beş dörtlükten ibaret bir destanla karşılaşılmaktadır.¹⁰⁴

3. Sulh Destanı

Muhsin Gül bu eserin, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması neticesinde duyulan mutluluğun dile getirildiği otuz beş beyitlik bir eser olduğunu dile getirmiş, verdiği örnekler ise dörtlüklerden oluşmuştur. Baki Yaşa Altınok'un hazırladığı Divan'da ise otuz dört dörtlükten ibaret bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁵. Sıdkî Baba bu destanda Mustafa Kemal'in beklenen kurtarıcı olduğunu dile getirmiştir.¹⁰⁶ Sulh Destanı da, torunu Muhsin Gül'de bulunmaktadır.

4. Nasihat-name-i Sıdkî

Nasihat-name-i Sıdkî, dört kapı kırk makam ilkesinden hareketle Bektâşî tarikat erkânını öğretmek amacıyla yazılmış dinî-ahlakî öğüt kitabıdır. Bektâşîliğin esaslarını anlatmak için yazılan eserde tevhid, münacaat ve naat bölümleri mevcuttur. Şeriatın önemi, dinî vecibeleri yerine getirmenin gerekliliği gibi konuların ele alındığı eser Arapça- Farsça kelime ve terkiplerle, anlaşılır bir dille ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.¹⁰⁷ Bu eser ile ilgili iki tane yüksek lisans tez çalışması yapılmış, bu çalışmaların bir tanesi de kitap olarak basılmıştır.¹⁰⁸

5. Mersiye Mecmuası

Sıdkî Baba'nın, şeyhi Cemâleddin Efendi'nin ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirmek için yazdığı şiirleri topladığı defteridir. Çalışmamıza konu olan eser, tezimizin ikinci bölümünde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bununla birlikte

¹⁰³Muhsin Gül, *age.*, s. 24.

¹⁰⁴Altınok, *age.*, s. 103-117.

¹⁰⁵Altınok, *age.*, s. 117- 121.

¹⁰⁶Gül, *age.*, s. 24.

¹⁰⁷ Eser Hakkında Yapılmış Bir Çalışma İçin Bkz. Tuğba Aydoğan, "Bektaşî Şairi Âşık Sıdkî Baba'nın Nasihatnamesi", *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı*, 2011, c. 9, S. 2, s. 290-302.

¹⁰⁸Halil Sercan Koşık, *Nasihatnâme-i Sıdkî (İnceleme- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)*, Kömen Yayınları, Konya, Kasım 2016; İsmail Ak, *Nasihatnâme-i Sıdkî (İnceleme- Metin)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012.

çalışmamızın sonlarına doğru Timuçin Aykanat tarafından yazılan “Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Mersiyeleri” adlı bir makale ile karşılaştık. Sıdkî Baba'nın Mersiye mecmuasındaki şiirleri verilmekle beraber söz konusu makalede tanıtılan Mehmed Sıdkî'nin bizim araştırmamıza konu olan Sıdkî Baba olmadığı aşikârdır. Bununla birlikte makalede Derviş Mehmed Sıdkî Efendi 'nin şiirleri olarak transkribe edilen şiirler, Sıdkî Baba'nın Mersiye Mecmuası'ndan alınan ilk 77 şiirdir. Mecmuada 91 şiir mevcuttur, makalenin yazarı son 14 şiire makalede yer vermemiştir.¹⁰⁹

6. Kerbela Şehitleri ile On İki İmam Hakkındaki Kaside ve Mersiyeler

Muhsin Gül'ün eserinde ve diğer kaynaklarda bu eserin sadece adı geçmektedir. Eser hakkında başka bir bilgi yoktur.¹¹⁰ Bununla birlikte incelediğimiz Mersiye Mecmuasında Kerbela şehitleri ve On iki İmam hakkında yazılmış mersiyeler de mevcuttur. Başlıkta anılan şiirlerin bunlar olabileceği kanaatindeyiz.

Bu saydığımız eserlerin dışında ayrıca turnalar redifli şiirler de mevcuttur. Sıdkî Baba, Suriye topraklarında bulunan Hama'da askerliğini yapmış ve bu süre içinde hastalanmıştır. Hastalık, yalnızlık ve gurbet, şairin duygularını etkilemiş ve kendisi turnalara hitaben bir destan yazmıştır. Baki Yaşa Altınok'un kaleme aldığı Dîvanda *turnalar* redifli dört şiir bulunmaktadır.¹¹¹ Muhsin Gül, bu destanın ortada bulunmadığını söylemekle birlikte¹¹² eserinde üç dörtlükten oluşan bir şiir mevcuttur.

Eğer giderseniz bizim ellere

Yarenlere selam söylen turnalar

Garip anam bakarm'ola yollara

Yarenlere selam söylen turnalar

¹⁰⁹ Timuçin Aykanat, “Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Mersiyeleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 12, S. 62, 2019, s. 36- 59.

¹¹⁰Gül, *age.*, s. 218.

¹¹¹Altınok, *age.*, s. 262-266.

¹¹²Gül, *age.*, s. 218.

Çıkıp çıkıp yükseğine oturun

Yolunuzu menziline yetirin

Sağ selamet haberimi götürün

Yarenlere selam söylen turnalar

Sefil Sıdkî müşkilimiz seçildi

Üstümüze ab-ı rahmet saçıldı

Bahar geldi lale sümbül açıldı

*Yarenlere selam söylen turnalar*¹¹³

C. EDEBÎ ŞAHSIYETİ

Sıdkî Baba'nın çok sayıda şiiri bulunmakla birlikte yazdığı şiirleri bir defterde toplamadığı için pek çok şiiri de heba olmuştur. Dağınık haldeki şiirlerini oğlu bir araya getirmeye çalışmış, yakın çevresinin ve halkın hafızasında kalanlarla yeni bir defter oluşturulmuştur. Şiirleri çoğunlukla Sivaslı Sıdkî'nin şiirleriyle karıştırılmıştır. Dolayısıyla Sivas'ta bulunduğu sıralarda yazdığı şiirler Sivaslı Sıdkî'ye mal edilmiştir.¹¹⁴ Bunda Sıdkî Baba'nın sık sık Sivas yöresine ziyareti ve savaş yıllarında orada bulunması etkili olmuştur. Sivas dolaylarında ünü yayılmış olan Sıdkî Baba, Tarsuslu Sıdkî olarak o yörede anılmaktadır.¹¹⁵ Şair, farklı yörelerde Âşık Sıdkı, Sıdkı Baba, Cemal Efendi'nin Aşığı Sıdkî, Merzifonlu Sıdkî Baba gibi farklı isimlerle ve vasıflarla tanınmıştır.¹¹⁶

Sıdkî Baba'nın şiirlerinde kullandığı söyleyiş, halkın dilidir. Şiirlerinde sade ve anlaşılır bir üslup tercih etmesi, halk dilini kullanması ve onların sevincini, hüznünü, yaşamını anlatması toplum tarafından bu kadar çok sevilmesini sağlamıştır.¹¹⁷

¹¹³ Muhsin Gül, *age.*, s. 118.

¹¹⁴ Muhsin Gül, *age.*, s. 20.

¹¹⁵ İbrahim Aslanoğlu, "Tarsuslu Sıtkı'nın Yayınlanmamış Deyişleri", *Türk Folkloru*, Şubat 1980, S. 7, s. 12.

¹¹⁶ Muhsin Gül, "Pir Sultan Abdal ve Sıdkî Baba", *Türk Folkloru*, Eylül 1983, Y. 5, S. 50, s. 27.

¹¹⁷ İbrahim Aslanoğlu, "Sıdkı Tapşırması Saz Şairleri", *Türk Folkloru*, Temmuz 1983, S. 48, s. 24.

Sıdkî Baba'nın deyişlerinde sadelik yönüyle Yunus Emre'nin, inanç ve görüş itibariyle Pir Sultan Abdal¹¹⁸ ve Hacı Bektâş Veli'nin izlerini görmek mümkündür.¹¹⁹ Kendisinin bir Bektâşî ozanı olduğunu şiirlerinde açıkça dile getirmiştir:

Mürşid destur ile ceme gireriz

Evliyanın erkanını süreriz

Adûlara karşı göğüs gereriz

Kalkan-ı tarik-i Bektâşîleriz¹²⁰

Hz. Muhammed, Hz. Ali ve ehl-i beyt sevgisi ile onlara bağlılık, On iki imam inancı Bektâşîler için önemlidir.¹²¹ Yunus Emre'nin, Pir Sultan Abdal'ın ve Hacı Bektâş Veli'nin izlerini gördüğümüz Sıdkî Baba'nın şiirlerinde “marifet, tarikat, hakikat, meydan, muhib, derviş...” gibi tasavvufî kavramlara, kutsal kitaba olan saygı ve bağlılığa sıkça rastlamak mümkündür:

Gönül ne gezersin derede düzde

Dört kitap içinde Kur'an sendedir

Yüz on dört sûre ile otuz cüz'de

İncil, Tevrat, Zebur, Furkan sendedir¹²²

Sıdkîyâ maksudum ol Habibullah

Tarikim Bektâşî, zikrim illallah

Pirim reşadetlü nûr-ı Feyzullah

Ol âlicenabın bendegâniyim.¹²³

¹¹⁸Gül, *agm.*, s. 28.

¹¹⁹İvgin, *age.*, s. 10.

¹²⁰Gül, *age.*, s. 130.

¹²¹ Salih Çiftçi, “Tasavvuf ve Alevilik”, *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı, Bildiriler ve Tartışmalar*, 29- 30 Mayıs, SDÜ Matbaası, Isparta 2009, s.138; Hüseyin Bal, “Aleviliğin İnanç Boyutu Üzerine Sosyolojik Bazı Tespitler”, 2. *Uluslararası Hacı Bektâş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu, 08-10 Ekim 2015 Sempozyum Bildirileri*, Hacı Bektâş Veli Üniversitesi Yay., Nevşehir 2016, s.67. Konu ile ilgili olarak bkz. Ramazan Yıldırım, “Tasavvufî Bir Yorum Olarak Alevilik ve Bektaşilik”, *EKEV AKADEMİ DERGİSİ*, Y.13, S. 41, (Güz 2009), s. 103-114.

¹²²Altınok, *age.*, s. 303.

Sıdkîya isteriz avn ü inayet

Habibinden himmet Haktan hidayet

Sahib-i Zülfikar şah-ı velayet

*Haydar-ı kerrara bağlı özümüz*¹²⁴

Hacı Bektâş'a olan sevgi ve ilgisi o kadar çoktur ki daha çocuk denecek yaşta ailesini, evini terk ederek tek başına yollara düşmüş ve dergâha ulaşmıştır. Bu kavuşmanın sevinci dizelerine şöyle yansımıştır:

Sıdkîyâ çok şükür didara erdim

Aşkın pazarında Hak yola girdim

Gerçek Âriflere çok metâ verdim

*Şimdi Hacı Bektâş Pir'e düş oldum*¹²⁵

Sıdkî Baba şiirlerinde sevgiyi, hoşgörüyü, birlik ve beraberliği, kardeşliği ön planda tutmuş; tarihte yaşanan acı olayları hatırlatarak bir daha yaşanmaması için uyarılarda bulunmuştur¹²⁶.

Bektâşî anlayışında İslam'ın temel şartları önem arz etmektedir. Hacı Bektaş-ı Velî'den itibaren bu konuya özellikle dikkat edilmiştir.¹²⁷ Sıdkî Baba da tasavvuf kaidelerinin yerine getirilmesi gerekliliğini özellikle vurgulamış, Nasihatname adlı eserinde farzlar üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bazı şiirlerinde tasavvufi kuralları bilmeyenleri ağır bir dille eleştirmekten geri durmamıştır:

---

¹²³Altınok, *age.*, s. 189.

¹²⁴Gül, *age.*, s. 174.

¹²⁵Altınok, *age.*, s. 201.

¹²⁶Altınok, *ag.,e* s. 19.

¹²⁷ Hüseyin Özcan, "Bektâşî Şiirinde İslâm'ın Şartları" Akademik Araştırmalar Dergisi'nin 13. Sayısında çıkan makale için bkz. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/huseyin_ozcan_bektasi_siiri_islamin_temel_sartlari.pdf (Erişim tarihi: 27.05.2019)

...

Dört kapının farzlarını sayamaz

Seri canı Hak yoluna koyamaz

Fehmetmez elifi, be te diyemez

Hocaya varmadan kitap istiyor

Fehmetmez kelamı acıdır sözü

Ne bilsin şekeri şap sanır tuzu

Kulluk makamına ermeden özü

*Cenab-ı Mevlâdan hitâb istiyor*¹²⁸

Alevi-Bektâşîlerde talibin temiz bir gönülle pîrin elinden tutması bîat etmeyi simgeler. Pîrin eli Hz. Muhammed'in eli, Hz. Muhammed'in eli de yaratıcının eli demektir. Tâlibin pîre biatı Hz. Muhammed'e, dolayısıyla yaratıcıya biat etmesi anlamına gelir.¹²⁹ Şair, herkesin bir mürşide bağlanması gerektiğini savunur. Biatsiz geçen ömrün boş olduğunu deyişlerinde dile getirirken biatsiz insanlara ağır benzetmelerde bulunmuştur. Hacı Bektâş Veli'ye biat etmeyenleri eleştirdiği şiirleri de mevcuttur:

Ârif ol kalbini uğratma kışa

Söyleme bu sırrı her kalbi nâşa

Biat etmeyenler nesl-i Bektâş'a

*Kendi leylek, sözü lâk lâk dediler*¹³⁰

---

¹²⁸ Altınok, *age.*, s.314.

¹²⁹ Ahmet Günşen, "Gizli Dil Açısından Alevilik-Bektâşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış", *Turkish Studies*, 2007, s. 333.

¹³⁰ Altınok, *age.*, s.288-289.

...

Biatsız gezenler yularsız hayvan

Yaklaşma yanına işleği şeytan

Kim ki Ehl-i Beyte eylemez iman

Ona lanet okur lisanımız var

Bizim fermanımız yüce Sultanda

Biatlılar mahrum kalmaz divanda

Arif isen gafil gezme cihanda

Gel gör usul ü erkanımız var

II. ŞEYHİ CEMÂLEDDİN EFENDİ

Aralarında çok büyük bir sevgi bağı olan ve vefatından sonra pek çok mersiye düzdüğü şeyhi Cemâleddin Efendi'yi tanımak, Sıdkî Baba'yı ve "Mersiye Mecmuası"nı anlamak için gerekli olacaktır.

Bektaşilik, Babagan kolu ve Çelebiler kolu olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Babagan koluna göre Hacı Bektaş'ın Sulucakarahöyük'te karşılaştığı Kadıncık Ana İdris Hoca'nın eşidir ve Hacı Bektaş Veli'nin mücerret olmasından (hiç evlenmemesinden) hareketle soy evladı yoktur, yol evladı yani tarikat evladı vardır.¹³¹ Dolayısıyla tarikata kabul edilen ve gerekli tasavvufî eğitimi tamamlayarak mertebeleri (muhib, derviş, baba, halife, dedebaba) tamamlayan herkes Bektaşî olabilir. Devlet, Hacı Bektaş soyundan gelenlere Efendi ya da Çelebi demektedir.¹³² Çelebiler kolunu ise, Ulusoy ailesi temsil etmektedir. Onlar ise Kadıncık Ana'nın İdris Hocanın kızı olduğunu ve Hacı Bektaş'la evlenerek onun neslinin devam ettiğini ve kendilerinin de

¹³¹ Ahmed Rıfkı, *Bektâşî Sırrı I-II* (Hazırlayan: Mahmut Yücer), Kesit Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17.

¹³² A. Yılmaz Soyger, age., s. 94.

bu nesilden olduklarını kabul ederek¹³³ biyolojik evlatları olduklarını iddia ederler.¹³⁴ Sahip oldukları kutsiyet, Hacı Bektaş Veli'yi temsil etme ve onun postuna, makamına oturma hakkı, kan bağıyla edindikleri ve nesilden nesile aktardıkları mirasla mümkün olur. Buna göre kan bağı ile dâhil olunabilecek Alevi-Bektâşî topluluğunun liderliğini üstlenirler.¹³⁵ Bu bağlamda Sıdkî Baba'nın şeyhi Cemâleddin Efendi de, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen Çelebi kolunun temsilcisidir.

A. HAYATI

Şeyh Cemâleddin Efendi, Hacı Bektaş tekkesi şeyhi Feyzullah Çelebi'nin büyük oğlu olarak 1862'de Hacı Bektaş'ta doğmuştur. Asıl adı Ahmet Cemâleddin'dir.¹³⁶ Babasının 1892¹³⁷ yılında vefatı üzerine Hacı Bektaş Veli dergâhına post-nişin olan Cemâleddin Çelebi, dergâhta Arapça ve Farsça dersleri almış ve Bektâşîliğin tüm öğretilerini özümseyerek etrafına bunları aktarmıştır.¹³⁸

Birinci Dünya Savaşı çıktığında uzun süredir dergâhta post-nişin olan Cemâleddin Çelebi, Bektâşîlerden bir gönüllü birlik oluşturarak savaşa katılmıştır. Mücâhidîn Alayı adıyla anılan bu birliği komuta ederek önce Gelibolu'ya daha sonra Kafkas Cephesi'ne gitmiş, Rusya'nın bütün cephelerde savaşa son vermesiyle geri dönmüştür.¹³⁹ Mücahidin Alayı'nda önemli başarılar kazanan Cemâleddin Çelebi, Hacı Bektaş'ta yakından görüştüğü Atatürk'ün düşüncelerini beğenmiş, onun yanında yer almış, Alevi- Bektâşîlerin Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk ve arkadaşlarını desteklemelerini telkin etmiştir.¹⁴⁰ Atatürk, sayıları oldukça fazla olan ve önemli bir güç olarak görülen Alevî halkı yanına almadan Kurtuluş Savaşı'na girmek istememiştir. Bu

¹³³ Mehmet Saffet Sarıkaya, "Hacı Bektaş Velinin Hayatına Bir Bakış", Isparta İl Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen Panel, Isparta, 11.11.2009, <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR-71267/prof-dr-m-saffet-sarikaya-panel-bildirisi-haci-bektas-v-.html>, (Erişim Tarihi: 15.06.2019).

¹³⁴ Nejat Birdoğan, *Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması (Müdafaa)*, Berfin Yay., İstanbul, 1994, s.39-40.

¹³⁵ Meral Salman Yıkılmış, *Hacı Bektaş Veli'nin Evlatları "Yol'un Mürşitleri: Ulusoy Ailesi"*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 17- 18.

¹³⁶ Özmen, *age.*, c.4, s. 539.

¹³⁷ Baki Yaşa Altınok adı geçen eserde Feyzullah Efendi'nin vefat ettiği yılı 1879 olarak belirtirken Cemâleddin Çelebi'nin ise babası vefat ettiğinde on altı yaşında olduğunu, o yaşta posta oturduğunu dile getirmiştir. Bkz. s. 171.

¹³⁸ Hülya Küçük, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektâşîler*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 223- 224.

¹³⁹ Cemal Şener, *Atatürk ve Alevîler (Kurtuluş Savaşı'nda Alevîler- Bektâşîler)*, Etik Yayınları, İstanbul, 2006, s. 67; Kutlu, *age.*, s.209.

¹⁴⁰ Özmen, *age.*, c.4, s.539.

sebeple Erzurum- Sivas Kongreleri dönüşü Hacı Bektâş Dergâhı'na gitmeye karar veren Atatürk,¹⁴¹ 23 Aralık 1919'da oraya hareket etmiştir.¹⁴² O dönem Hacı Bektâş Dergâhında post-nişîn olan Cemâleddin Çelebi Atatürk'ü Beş Taşlar denilen yerde karşılamış ve bir gece dergâhta misafir etmiştir. Ertesi gün Cemâleddin Çelebi ile özel bir görüşme yapan Atatürk, Kurtuluş Savaşı için Alevîlerden destek sözü almıştır.¹⁴³ Bu görüşmeden sonra Cemâleddin Efendi, halkı Kurtuluş Savaşı'na çağırın mektupları, ulaklar aracılığıyla yurdun dört bir yanına göndermiştir. Böylece Anadolu'nun her yerindeki Bektâşî tekkeleri birer Kuva-yı Milliye karargâhı işlevi görmüştür. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığında Cemâleddin Çelebi, Kırşehir mebusu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanvekili olmuştur.¹⁴⁴ Çelebi, 1921'de vefat edince Kırklar Meydanı'nda toprağa verilmiştir.¹⁴⁵ Sıdkî Baba, Mersiye Mecmuasında şeyhinin h. 1340 tarihinde vefat ettiğini şu mısralar ile dile getirmektedir:

Biñ üç yüz kırk târihinde eyledi terk-i hayât

Mevtile buldı hayât-ı bâkî(y)i bi-ıştibâh (vr.2a)

Bir başka dörtlüğünde de vefat tarihini verirken etrafındakilerin üzüntüsünü şöyle anlatmıştır:

Biñ üç yüz kırk oldı târih yazıldı

Çeşmimizden kanlı yaşlar süzıldı

Ecdâdları baş ucuna düzıldı

On iki imâm şâh-ı merdân ağladı (vr.4b)

¹⁴¹Cemal Şener, *Alevilik Olayı, Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi*, Etik Yayınları, İstanbul, 2004, s. 117.

¹⁴² Mustafa Kemal'in Hacı Bektâş Dergâhını ziyareti ile ilgili olarak bkz. Rıza Zelyurt, *Türk Aleviliği*, Kripto Kitapları, Ankara, 2011 s. 389- 396.; Rıza Zelyurt, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, Yön Yayıncılık, İstanbul 1992 s. 286- 294.; Hülya Küçük, *age.*, s. 128-130.; Cemal Canpolat, *Osmanlı Belgelerinde Aleviler Hakkında İdam ve Sürgün Fermanları*, Markiz Yayınları, İstanbul, 2010, s. 169-170.; Yıkmış, *age.*, s. 68 - 73.

¹⁴³ Bkz. Müfit Mazhar Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1968, c.2, s. 492- 593; Cemal Şener, *age.*, s. 118.

¹⁴⁴Cemal Şener, *Atatürk ve Aleviler*, s. 119.

¹⁴⁵Özmen, *age.*, c. 4, s. 539.

Resim 4. Cemâleddin Efendi'nin Hacı Bektaş Dergâhındaki mezarı. (Kendi arşivimizden)

Cemâleddin Çelebi'nin vefatından sonra Dergâh'ın son resmi şeyhi olarak kardeşi Veliyyeddin Çelebi posta geçmiştir¹⁴⁶, Sıdkî Baba Mersiye Mecmuası'nda bu durumu şöyle dile getirmiştir:

Dâder-i pâki Velîyyü 'd-dîn yerinüñ cālisi

Ƙıl mu'ammer cümle evlâdın berâber yâ İlâh (vr. 2a)

Veliyyeddin Çelebi de tıpkı abisi gibi Atatürk'ü desteklemeye devam etmiştir.¹⁴⁷ Cemâleddin Efendi'nin ailesi, soyadı kanunundan sonra Ulusoy soy ismini almıştır.¹⁴⁸

Cemâleddin Çelebi, 1912 yılında *Müdâfaa* adlı bir kitap yayımlamış, bu kitapta Hacı Bektâş Veli'nin soyundan geldiklerini anlatırken kendileriyle ilgili oluşan olumsuz görüşlere de bir anlamda cevap vermiştir. Söz konusu bu kitap daha sonra Nejat Birdoğan tarafından incelenip gözden geçirilerek 1994 yılında yeniden basılmıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Hülya Küçük, "Cumhuriyet Döneminde Bektâşilik", *Uluslararası Bektâşilik ve Alevilik Sempozyumu I, Bildiriler- Müzakereler*, 28- 30 Ekim 2005 Isparta, s. 75.

¹⁴⁷ Ali Yaman, *Alevilik- Kızılbaşlık Tarihi*, Nokta Kitabevi İstanbul, 2007, s.129.

¹⁴⁸ Küçük, *age.*, s.224.

¹⁴⁹ Nejat Birdoğan, *Çelebi Cemâleddin Efendi'nin Savunması: Müdafaa*, Berfin Yayınları, İstanbul, 1994.

Meral Salman Yıkımlı tarafından kaleme alınan *Hacı Bektâş Veli'nin Evlatları Yolun Mürşitleri: Ulusoy Ailesi* adlı kitap da Cemâleddin Çelebi ve ailesini geçmişten günümüze aktaran bir çalışmadır.¹⁵⁰ Torunlarından Ali Celalettin Ulusoy ise *Pîr Dergâhından Nefesler* adlı kitabında Cemâleddin Efendi'nin şiirlerini halkla buluşturmuştur.¹⁵¹

Cemâleddin Çelebi, şiirlerinde Cemal, Cemalî, Seyyid Cemalî mahlaslarını kullanmıştır.

Nimet bize hamdülillah nesl-i irfandır gelen

İsmi vardır da cihanda Yusuf Kenandır gelen

Seyyid Cemalî der şol kaşı kemandır gelen

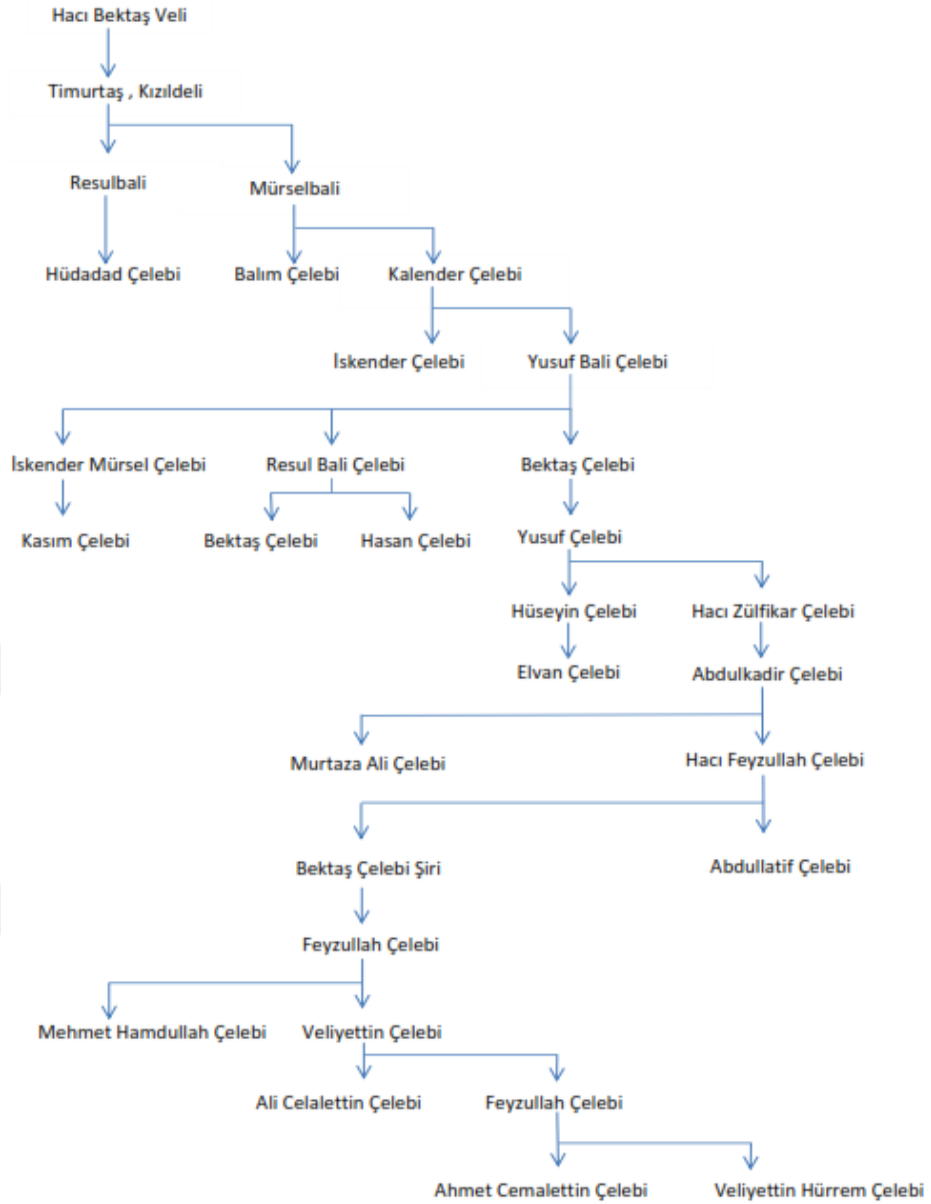
Ta ezelden neslimize merhaba hoş geldiniz¹⁵²

---

¹⁵⁰ Meral Salman Yıkımlı, *Hacı Bektâş Veli'nin Evlatları "Yol"un Mürşitleri: Ulusoy Ailesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

¹⁵¹ Ali Celalettin Ulusoy, *Pîr Dergâhından Nefesler*, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara.

¹⁵² Özmen, *age.*, c4, s, 543.

Resim 5. Çelebiler Kolu Soy Ağacı (Meral Salman Yıkılmış, Hacı Bektaş Veli'nin Evlatları "Yol'un Mürşitleri: Ulusoy Ailesi, İletişim Yay., İstanbul 2014, s. 186)

B. CEMÂLEDDİN ÇELEBİ'NİN SİDKÎ BABA İLE DOSTLUKLARI/İLİŞKİLERİ

Sıdkî Baba on iki yaşında dergâha gelince Cemâleddin Çelebi ile tanışmış, aralarında güçlü bir dostluk oluşmuştur. Sıdkî Baba, dergâha geldiğinde pek bir şey bilmediğini, kendisine dini konularda da yardımcı olan arkadaşı-yoldaşı Cemâleddin Çelebi'nin sayesinde çok şeyler öğrendiğini mersiyelerinde dile getirmektedir. Buradan

hareketle beraber büyüdükleri için aralarında abi- kardeş sevgisinin hâkim olduğunu, birbirlerine derin saygı ve ihtiram beslediklerini söyleyebiliriz:

Eyledi çok ta' lîm-i dîn Sıdkî-i nâcârına

Âsitâne geldigimde bî-başar nâdân idim (vr.6b)

Dergâhta birlikte büyüyüp hemhal olmaları, beraber eğitim görmeleri, Hacı Bektâş aşığı olmaları, Millî mücadeleye omuz omuza destek vermeleri güçlü ve sadakatli dostluklarının meyvesidir. Önce kardeş gibi olan bu iki arkadaş, Cemâleddin Çelebi'nin post-nişin olmasıyla birbirlerinden ayrılmamış; hatta Sıdkî Baba daha bir saygıyla ve sadakatle ona bağlanmıştır.¹⁵³ Aralarındaki güven ve itimadın işareti olarak Cemâleddin Çelebi kendisine sır kâtibi¹⁵⁴ olarak onu seçmiş ve ayrıca Sıdkî mahlasını da vermiştir. Aralarındaki güçlü sevgi ve muhabbet bağını, kadim dostluklarını ortaya koymak adına, incelememize esas olan *Mersiye Mecmuası* en bariz delildir.

Çocukluktan itibaren kardeş gibi büyüyen Cemâleddin Çelebi de Sıdkî Baba'yı güçlü bir bağla sevmiş,¹⁵⁵ ona olan muhabbetini pek çok şiirinde dile getirmiştir. Aşağıdaki örnekler, karşılıklı sevgi ve bağlılığı kanıtlar niteliktedir:

Cemâlî'yem melul melul söyleme

Hasret odu ile sinem dağlama

Benim sadakatlı Sıdkî'm ağlama

Gider de inşallah tezce gelirem

Gam çekme ey canım âşık Sıdkî'ya

Gider de inşallah tezce gelirem

Hemen siz sıdk ile eyleyin dua

*Gider de inşallah tezce gelirem*¹⁵⁶

¹⁵³ Altınok, *age.*, s. 8.

¹⁵⁴ "Sırkatıplığı, Bab-1 aliden saraya gönderilen evrakların padişah huzurunda mühürlerini açarak takdim eden, padişahın yazıp mühürlediği cevabı Bab-1 aliye gönderen memurun unvanıdır. Tanzimattan sonra devlet işlerinin çoğalmasıyla sırkatıplığı unvanı başkâtipliğe bağlanmıştır. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB. Yay., İstanbul 1983, c. 3, s. 206.

¹⁵⁵ Özmen, *age.*, c. 4, s. 539.

¹⁵⁶ Altınok, *age.*, s. 172.

Cemâli gözüme görünür gurbet

Erenlerden olsun mühibbe himmet

Ben giderim sen ağlarsın ne hikmet

*Kıyamete kadar unutmam **Sıtkı**¹⁵⁷*

Mersiye Mecmuasındaki şiiirlerden hareketle aralarındaki güçlü bağı gözlemlemek ve ortaya koymak mümkündür. Dergâhta bir araya gelip tanıştıkları gündenden itibaren hemdem olan bu iki gönül dostundan birinin bu dünyadan göçerken Sıdkî Baba'nın geride kalması ile müellif öyle müteessir olmuştur ki artık kendisi için hayatın tadı tuzu kalmamıştır. Dolayısıyla ozanımızın artık mutlu olmasına, gülüp eğlenmesine gerek yoktur:

Şād (u) ḥandān olmayam dünyā da Sıdkî ba‘de-mā

Āh ile geçsün zamānım el-firāk āh el-firāk (vr.7b)

Şair, Klasik Türk şiirinde karşımıza sıkça çıkan gül-bülbül mazmununu mersiyelerinde aralarındaki muhabbeti ifade etmek üzere çokça kullanmıştır. Cemâleddin Efendi'yi güle, kendisini bülbüle teşbih etmiş; gülden ayrı düşen bülbül gibi üzüntü içinde olduğunu, bu sebeple sürekli ağlayıp inlediğini dile getirmiştir:

Bülbülüm āh eylerim bir gonca-i ra‘nā için

Bir melek-peyker şanavber kāmetsi bālā için (vr.24b)

Gülşen-i vaşlından ayru bülbül-i şeydā gibi

Söylesin her dem lisānım el-firāk āh el-firāk (vr.7b)

Sıdkî Baba mersiyelerinde ısrarla Hz. Yakub'un "hüzünler evi"ne gönderme yapmakta, yaşadığı üzüntüyü tüm dergâha yansıtmaktadır. Tıpkı Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'tan ayrı olması gibi kendisinin de Cemâleddin Efendi'den ayrı olduğunu vurgularken dergâhı "hane-i ahzan" ile ifade etmektedir. Kendisinin bundan sonra tek işgalinin Hz. Yakub gibi hüzün, keder ve elemle gece gündüz ağlamak olduğunu dile getirmekte, dünyevi ihtiyaçlardan vazgeçtiğini de hissettirmektedir:

¹⁵⁷Özmen age., c. 4, s. 541.

Cümle ihvān-ı tarīķle eyleriz efgān (u) āh

Hāne-i aħzāna tebdīl oldı ‘işret-gāhımız (vr.1b)

Cemāleddin Efendi, Sıdkî Baba’yı hayata bağlayan önemli bir şahsiyet konumundadır. Vefatıyla hissettiği hüznün etkisiyle şair bütün dünyevi ihtiyaçlarını terk etmiş, yemeden-içmeden kesilmiş, gözleri uykudan uzak kalmış; sadece ağlayıp inlemektedir. Mersiyelerin çoğunda tekraren kullanılan bu ifadelerden, şair ile şeyhi arasındaki muhabbetin ne kadar kuvvetli olduğunu görebiliriz. Zira insanı en çok yakınında bulunan ve değer verdiği kimseleri kaybetmek bu kadar derin hüzne gark eder:

Me ’külīn (ü) meřrubīnūñ lezzetinden el çeküp

Hāba varmaz meclis-i rindānesinden ayrılan (vr.6b)

Sıdkî Baba, aslında hissettiği üzüntünün fazla olduğunu farkındadır, ancak kendisine göre de haklıdır. Can dostunu bir daha göremeyecek, onunla oturup sohbet edemeyecek olmanın hüznüyle ağlayıp inlerken İslam inancına göre bu kadar büyük yas tutmanın günah olduğunu da bilmektedir. Bu sebeple hem yaratandan af dilemekte hem de insanların kendisini ayıplamalarını talep etmektedir:

Dem-be-dem feryād ile āh itdiğim ‘ayb itmeñiz

Ağlamaz mı sızlamaz mı hānesinden ayrılan (vr.6b)

Sıdkî Baba, kendi dilinden yazdığı mersiyelerin yanında ailesi, çevresindeki insanlar ve kullandığı eşyaların dilinden de gamgîn şiirler yazmıştır. Bir yandan her varlığın Cemāleddin Efendi’nin ölümüne üzülüp ağladığını söylerken diğer taraftan da üzülmemeyi öğütlemekte ve tesellide de bulunmaktadır. Sevdiğinden ayrı düşmenin üzüntüsü yanında sahip olduğu Allah inancı ve Cemāleddin Efendi’nin cennette olduğu düşüncesi, şairi genelde etrafını, özelde kendini teselli etmeye sevk etmektedir. Sıdkî Baba, **kün** emriyle âlemleri yaratan Cenab-ı Hak, kendisini Cemāleddin Efendi’ye kavuşturursa gönlünün mutlu olacağını söylemektedir:

Vuşlat-ı dildārile kıl řād (u) hāndān göñlümi

Ey iden bu hāķı mevcūd kāf ile bir nūn ile (vr. 24a)

İKİNCİ BÖLÜM

MERSİYE MECMUASI'NIN İNCELENMESİ

Sıdkî Baba'nın şeyhi Cemâleddin Efendi'nin vefatı üzerine yazdığı Mersiye mecmuasını hem şekil hem de muhteva açısından inceleyip değerlendirmek, eseri daha iyi tanıyıp anlamamıza katkı sağlayacaktır.

I. MERSİYE MECMUASI'NIN ŞEKİSEL ÖZELLİKLERİ

A. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ

Sıdkî Baba tarafından yazılan mersiye türündeki manzumelerin yer aldığı mecmuanın tek nüshası, Ankara Milli Kütüphanede, 06 Mil Yz A 5296 demirbaş numarasına kayıtlıdır. Eserin bu nüshadan başka herhangi bir nüshasına ulaşılamamıştır. Nüsha, 25 yapraktan ibaret olup 225x155-188x120 mm. ebadındadır ve yazmanın satır sayılarında bir eşitlik yoktur. Eser, sırtı ve köşeleri siyah bez, kapakları desenli kâğıt kaplı bir cilt içerisindeydir. Nüsha, yıldız ve filigranlı kâğıda nesih hat ile yazılmıştır.¹⁵⁸ 1b ve 2a'da kırmızı mavi hilâl serlevhalar bulunmakta olup söz başları kırmızı, cetveller mavi şeklindedir. Tez çalışmamızın sonlarına doğru yazmalar.gov.tr sitesinde mecmua hakkında verilen bilgilerde değişiklik yapıldığı görülmüştür. Buna göre eserin müellifinin adı önceleri Sıdkî Baba şeklinde kayıtlı iken *Sıdkî Derviş Mehmed* olarak değiştirilmiştir.¹⁵⁹ Bu değişiklik muhtemelen Mersiye Mecmuası ile ilgili olarak yakın zamanda yayımlanmış bir makaleden mülhem olmalıdır. Zira Timuçin Aykanat tarafından geçtiğimiz aylarda yayımlanan makalede Sıdkî Baba'nın Cemâleddin Efendi'ye yazmış olduğu mersiyeler, Derviş Mehmed Sıdkî Efendi'ye ait olarak değerlendirilmiştir.¹⁶⁰ Buna göre Aykanat, Derviş Mehmed Sıdkî Efendi hakkında çok fazla bilgi olmadığını, tek bilinen eseri olan Divan'ından¹⁶¹ hareketle şairin 1750'li

¹⁵⁸ <http://yazmalar.gov.tr/eser/mersiyeler/1453> (Erişim tarihi: 20.02.2012)

¹⁵⁹ <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mersiyeler/1453> (Erişim tarihi: 10.06.2019)

¹⁶⁰ Timuçin Aykanat, "Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Mersiyeleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 12, S. 62, 2019, s. 36- 59.

¹⁶¹ Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Divanı hakkında bkz. Abdullah Eren, *Sıdkî Dîvânı İnceleme ve Metin*, Altınpost Yay, Ankara 2014. Daha sonra Divan hakkında İrem Çavuşoğlu Özket tarafından

yıllarda dünyaya geldiğini, Divan'ında şeyhi Cemaleddin Efendi'ye ait mersiyelerin yer almadığını belirtmektedir. Hatta Derviş Mehmed Sıdkî'nin Nakşibendîlik veya Mevlevîlik ekolüne intisabının olabileceğini ifade etmiştir.¹⁶² Oysaki Mersiye Mecmuası'nda geçen şahıs isimleri ve Bektaşilik ile ilgili bilgiler göz önünde bulundurulunca söz konusu mecmuanın müellifinin Sıdkî Baba isimli Bektaşî şairi olduğu şüphe götürmez.

B. İMLA ÖZELLİKLERİ

Mecmuada yer alan doksan bir şiirin tamamında sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Sıdkî Baba, halkın konuşma diliyle, içinden geldiği gibi duygularını dile getirmiştir. Mersiye her okuyan, şairin hislerini açık bir şekilde anlayacaktır. Metinde, mısraların üzerlerine, yanlarına sonradan yapılmış bazı düzeltme ve eklemeler dikkati çekmektedir. Bazı yerlerde vezne uydurmak için, bazen yanlış yazdığı kelimeleri düzeltmek için ya da anlamı daha iyi vermek için kelimelerin üzerini karalayıp üstlerine farklı kelimeler yazılmıştır.

Mersiye mecmuasını incelediğimizde, metinde çok az yazım yanlışı olduğu dikkatimizi çekmektedir. Aşağıda örnek olarak belirttiğimiz hatalı yazılmış kelimelerin, müellifin/müstensihin dikkatsizliğinden kaynaklı yanlışlar olduğu düşünülebilir. “mü'min” kelimesi “mü'min̄”; “cānāne” kelimesi “cāne”, “bezl̄” kelimesi “ bezl̄”, “z̄ülfikār” kelimesi “z̄ülfigār”, “ḥayru'n-nisā” kelimesi metinde “ḥayru'n-nisā” şeklinde yazılmıştır.

C. VEZİN

Manzum mersiye mecmuasında hem hece hem de aruz vezni kullanılmıştır. Ancak mevcut şiirlerin büyük çoğunluğu aruz ağırlıklı yazılmış olup yaygın olarak kullanılan remel bahrinin *fā i lā tūn/ fā i lā tūn/ fā i lā tūn/ fā i lūn* kalıbıyla yazılmıştır. Ayrıca aruzun hezec bahrinin *me fâ î lūn me fâ î lūn me fâ î lūn me fâ î lūn* kalıbıyla

---

yüksek lisans tezi de hazırlanmıştır. Bkz. İrem Çavuşoğlu Özket, Sıdkî Derviş Mehmed Divanı (Metin İnceleme), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2014.

¹⁶² Aykanat, agm., s. 36.

yazılmış mersiyeler de vardır. Hece vezni ile yazılan şiirlerde 8’li ve 11’li hece ölçüsü tercih edilmiştir.

Mersiyeleri incelediğimizde aruz kusuru kabul edilen imale ve zihafalara sıkça rastlanmaktadır. Zaten Sıdkî Baba’nın amacı sanat yapmak değil, duygularını içtenlikle ifade etmek olduğu için bu durum gayet olağandır. Vezin hususunda sıkıntıların bulunduğu da dikkati çekmektedir. İmale ve zihafalara ihtiyaç duyulan beyitlere örnekler mevcuttur:

İtme ifşā rāz-ı kalbiñ ğayrı bir ferde şaķın

Gir huzūr-ı ‘ālīsine yüz-be-yüz gör ey şabā (vr.6a)

Şıdkıyā artdı efgānım nār-ı ‘aşka yandı cānım

‘Aceb n’oldı o sultānım bu dünyā cā-be-cā maḥzūn (vr.23a)

D. KAFİYE-REDİF

Mersiye Mecmuası’nda şiirde ahengi sağlamak adına yarım, tam ve zengin kafiyeli yazılmış şiir örnekleri mevcuttur. Çoğunlukla zengin kafiye kullanan Sıdkî Baba, bazı şiirlerinde redifi ek olarak, bazı şiirlerinde de kelime olarak kullanmıştır.

Vefātınıñ on ikinci gicesi cemāl-i pāķini gördüm uyandım

Maķām-ı me’vāsı cennet bağçesi ḥāk-pāye yüzüm sürdüm uyandım (vr 3b)

Bülbülüm āh eylerim bir ğonca-i ra‘nā için

Bir melek peyker şanavber ķāmeti bālā için (vr 24b)

Göçdi Cemāleddīn şāh-ı cihānım ḥayāli gönlümde miḥmānım idi

Bülbül gibi artmaķdadır fiğānım açılmış bir gül-i ḥandānım idi (vr 3b)

Şiirlerin çoğu redif kullanılarak yazılmış olmakla birlikte redif kullanılmadan yazılan mersiyeler de bulunmaktadır:

Gitdi hayfā bu fenādan mürşīd-i ‘ālem-penāh

Ey muḥibbān eyleyelim derd ile efgān (u) āh (vr 2a)

Bir nidā geldi semādan ey muḥibbān-ı benām

Şimdi anıñ meskenidir cennet-i dārü’s-selām (vr 17b)

Redif kullanılan şiirlerde de redif umumiyetle eklerden değil sadece kelimelerden oluşmaktadır:

Ey gönül bülbül mişāli ah (u) feryād eyle gel

Dem-be-dem ol gonca-i ḥandānıñı yād eyle gel (vr 25a)

Ḥānümānın terk idüben sākin-i şahrū olan

Cān (u) ser kaydın çeker mi āşıq-ı Leylā olan (vr 7a)

E. NAZIM ŞEKİLLERİ

Mersiye Mecmuası’na baktığımızda beyit birimiyle oluşturulmuş nazım şekillerinin çoğunlukta olduğu, bunun yanında dörtlükler ve bendlerden müteşekkil nazım şekillerinin kullanıldığı görülmektedir.

Mecmuadaki beyitlerden müteşekkil nazım şekillerinden umumiyetle gazel nazım biçimi tercih edilmiştir. Sayıca az olsa da kaside nazım şekliyle kaleme alınmış mersiyeler de mevcuttur. Bunun yanında dörtlük birimiyle oluşturulan nazım şekilleri de mevcuttur. Dörtlük birimiyle oluşturulan murabba nazım şeklinin iki türüne de örnek mevcuttur:

Dörtlüklerin son mısralarının aynen tekrarlandığı murabba-ı mütekerrir nazım şekli ile 8 numaralı şiir yazılmıştır.(vr. 4b- 5a)

Mersiye Mecmuasında, bendlerden oluşan nazım şekilleri de mevcuttur. Bendlerin son iki mısrasının aynen tekrarlandığı muhammes-i mütekerrir nazım şekli ile yazılan 10 ve 27 numaralı şiirler buna örnek olarak zikredilebilir. (vr. 5a- 5b, vr. 9b- 10a)

Mersiyelerin içinde koşma başlıklı beyit birimiyle oluşturulmuş bir ağıt da mevcuttur.(vr.3b) Bu durumda Sıdkî Baba'nın halkın anlayacağı yalın bir dilin yanında halk şiiri nazım şekillerine de başvurduğunu söylemek mümkündür. Bu koşmayı incelediğimizde koşmanın musammat gazel özelliği gösterdiğini de görmekteyiz.

KOŞMA

Göçdi Cemâleddîn şāh-ı cihānım hayālî gönülümde mihmānım idi

Bülbül gibi artmaktadır figānım açılmış bir gül-i handānım idi

Şerî'at şehrinde kavlinde şādık tarīkat ehline yār-ı muvāfiq

‘İlm-i tebābetde Loqmān-ı hāzıq her dürlü derdime dermānım idi

...

Şıdkıyā baq şu sinemiñ çākine yüz sürelim işiginiñ hākine

Seyrān eyler iken hüsn-i pākine yüregime dağlar urdum uyandım (vr.3b.)

II. MERSİYE MECMUASININ DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Sıdkî Baba'nın Cemâleddin Efendi için yazdığı mecmuayı incelediğimizde sade bir dil kullandığı dikkati çekmektedir. Sadece Mersiye Mecmuasına mahsus olmayıp Divan'ı ve diğer şiirleri incelendiği zaman da şairin dilinin genellikle sade ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Mersiyelerdeki kelime kadrosuna bakıldığında şiirlerin çoğunlukla Türkçe kelimelerden oluştuğu, Arapça ve Farsça tamlama ve terkiplerin yok denecek kadar az olduğu fark edilmektedir. Hatta Sıdkî Baba, Farsça *rû-be-rû* terkiplerini Türkçe bir söyleyişle *yüz-be-yüz* şeklinde kullanmıştır. Bu durum, Sıdkî Baba'nın Türkçe kullanım hususundaki hassasiyetini gözler önüne sermektedir.

İtme ifşā rāz-ı kalbiñ gayrı bir ferde şaşkın

Gir huzūr-ı ‘ālīsine yüz-be-yüz gör ey şabā (vr.6a)

Mersiyeleri incelediğimizde günümüzde pek kullanılmayan *kançaru*, *kanı*, *teg*, *kande*, *nev* gibi Eski Anadolu Türkçesine ait arkaik kelimeler dikkatimizi çekmektedir; ancak yaşadığı yüzyılın etkisiyle bu kelimeler çok nadir kullanılmıştır.

*Mecâlim kalmadı tende **kançaru** gitdigin bilmem*

Demâdem ağlarım ancak yüregim kanile kaldım (vr.11a)

Zulmet-i derd-i hicriyle kalbimiz mâtemdedir

***Kanğı** burcda bilmeyiz şu'le-nümâ ol mâhımız(vr.1b)*

Baki Yaşa Altınok tarafından yayına hazırlanan Sıdkî Baba Dîvânı adlı eserinde ozanın iki Farsça, bir de Arapça şiiri mevcuttur. Aşağıya örnek beyitler alınmıştır:

Mipenâhem âsitan-ı Hûda ra

Feda'em hek-i pâ-yi Mustafa ra¹⁶³

Câe Sıdkî'ke bi'l-isyan

Vağfir ya hayre'l gafirin¹⁶⁴

Sıdkî Baba, mersiyelerine öncelikle kendi hüznünü ve elemi; yaşadığı derin duyguları ifade ettiği şiirler ile başlamış, bu minvalde yazdığı yaklaşık otuz şiirde kendi mahlasını kullanmıştır. Daha sonra empati yaparak etrafındaki insanların duygularını dile getirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Cemâleddin Efendi'nin annesi, eşi, kız ve erkek kardeşleri, çocukları, dergâhı ziyaret edenler, hizmetinde bulunan kişiler ile dost ve arkadaşlarının dilinden duyguları aktarmış, bunların her biri için ayrı şiirler kaleme almıştır. Kullandığı eşyalardan seccadesi, bineği olan atı, dergâhtaki kuşlar gibi aralarında bağ olan nesnelere ve hayvanların dilinden, hayatını idame ettirdiği bölgenin önemli mekânlarından birisi olan Topayın bağlarının dilinden şiirler yazması da dikkat çekicidir. Bu durum Sıdkî Baba'nın bu elim olayı çok içselleştirmesi ile izah edilebileceği gibi şeyhinin hâiz olduğu kıymet ve değer ile de ifade edilebilir.

¹⁶³Altınok, age, s.517.

¹⁶⁴Altınok, age, s.519.

Şair, anlamı pekiştirmek ve duygularını güçlü bir şekilde ifade edebilmek için edebi sanatlardan istifade etmiştir. Süslü ve sanatlı bir dil kullanmaktan, kavranması zor edebi sanatlara yer vermekten özellikle kaçınmıştır. Mersiyelerde umumiyetle teşbih, telmih, teşhis, intak, nidâ, tenâsüp, tecâhül-i ârif, mübâlağa gibi rahatlıkla hissedilebilecek edebi sanatlar kullanılmıştır. Mersiyelerde hissettiği hüznü yansıtmak için telmihle birlikte Hz. Yakub-hüzünler evi benzetmesinden ve aralarındaki muhabbeti ifade etmek adına gül-bülbül teşbihinden faydalanmıştır. Ayrılık sebebiyle Cemâleddin Efendi'nin vefatına üzülen Sıdkî Baba, kendisini bülbüle Cemâleddin Efendi'yi de güle benzetmiştir. Tıpkı gülden ayrı düşen bülbül gibi üzgün olduğunu, feryadının her geçen gün arttığını birçok beyitte tekrar etmiştir:

Gülşen-i vaşlından ayru bülbül-i şeydâ gibi

İftirâkı âteşiyle düşmişem biñ zâre âh (vr. 9b)

Aşağıdaki beyitte şair, nida sanatının yanında ayrılık acısı çeken gönlünü bülbüle, Cemâleddin Efendi'yi güle benzeterek teşbih sanatından istifade etmiştir:

Ey gönül bülbül mişâli ah (u) feryâd eyle gel

Dem-be-dem ol gonca-i handânîni yâd eyle gel(vr.25a)

Şairin en çok faydalandığı sanatlardan biri de mübalağadır. Şeyhinin yüzünün güzelliğini gören hastaların anında derman bulduğunu, kapısının bir dâruşşifâ ve kendisinin de Lokman-ı hâzık mesabesinde olduğunu sıkça tekrarlamıştır. Yeryüzündeki eşi dostu, akrabası onun ayrılığı sebebiyle gözyaşı dökerken güneş ve ayın da yasa iştirak etmek ve taziyede bulunmak amacıyla gökyüzünden indiğini söylemesi bu bağlamda zikredilebilir:

Yeryüzünde ehl-i 'imân bâğladı hep kıreler

Ta'ziye için semâdan indi güneş mâhile (vr. 10b)

Şair aynı zamanda yakın dostu olan şeyhinin vefatına bir yandan üzülp gece gündüz ağlarken herkesin bu hüzne ve acıya iştirakini istemekte, hatta feryat figanının ayıplanmamasını talep etmekte; bir yandan da kendini ve etrafındakileri güçlü olup yas tutmama hususunda teselli etmektedir. Söyleyişindeki bu çelişki, yine mübalağa

kaynaklıdır. Zira hem gönlüne söz dinletmemekte hem de şeyhinin cennette olduğu düşüncesi ve inancı ile bir nebze de olsa teselli olup huzur bulmaktadır:

Ey zemīn-i bī-çāre feryād eyleyüp olma hazīn

Hazret-i Haq cennetinde anı sultān eyledi (vr. 20b)

Ayrıca vefatını takip eden on ikinci gecede rüyasında şeyhini me'vâ cennetinde mukim olarak, yüzü münevver bir halde, kendi postunda seccadesi üzerinde otururken gördüğünü dile getirmektedir. Rüya vesilesiyle olsa dahi huzuruna varıp birlikte olmak onu teskin etmiştir.

Sıdkî Baba; seccadesinin dilinden yazdığı mersiyede, Medine, Kerbela, Necef gibi önemli şehirlerin mersiyelerde ağlayıp üzüldüklerini söylerken teşhis ve intak sanatına yer vermiştir. Örneğin Cemâleddin Efendi'nin atı, sahibinin vefatı dolayısıyla üzgündür, yemeden içmeden kesilmiştir. Atın hissiyatını onun dilinden anlatarak konuşturmuş, intak ve teşhis sanatlarından faydalanmıştır:

Turmazam ben bu diyārda terk-i evtān eylerim

Ağlarım bülbül mişāli çeşmimi kân eylerim

...

İftirākı āteşiyle bu fenāda ba' de-mā

İçmezem şu yimezem yem āh (u) efgān eylerim (vr. 17a)

Şair, üzüntüsünü dile getirirken zaman zaman āh u efgan ederek ağlamak, karalar bağlamak, gözüne aklar düşmek, karalar giymek, yeme içmeyi bırakıp uykuyu terk etmek... gibi cenaze ve yas geleneklerinden de istifade etmiştir:

Me'külīn (ü) meşrubīnūñ lezzetinden el çeküp

Hāba varmaz meclis-i rindānesinden ayrılan (vr. 6b)

Mersiyeler, kaybedilen kişilerin iyi yönlerini ve güzel hasletlerini ön plana çıkararak manzumeler olduğu için şair de Cemâleddin Efendi hakkında birtakım değerlendirmelerde ve tavsiflerde bulunmuştur. Mesela, şeyhini dünya üzerinde benzeri

olmayan bir sultan olarak nitelendiren Sıdkî Baba, yazdığı şiirler vasıtası ile mürşidinin vasıflarını tavsif etmenin mümkün olmadığını dile getirmiştir:

Şıdkıyā evşā f-ı pākin idemezsiñ şî' rîle

Halk-ı 'ālem içre çünki mişli yok sultān idi (vr. 3a)

Üstün vasıfları olan şeyhini anlatırken kullandığı kelimelerin yetersiz kaldığını ifade eden şair, bu husustaki aciziyetini tevazu ile dile getirmiştir. Ancak mecmuaya baktığımızda şairin çok sık tekrara düştüğü, aynı kelimeleri kullanarak üzüntüsünü ifade ettiği de görülmektedir. Bî-karâr olmak, mecali kalmamak, gam, hüzn, enduh, elem, şule, âh gibi pek çok kelimenin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Eserin sadece mersiyelerden müteşekkil oluşu göz önünde bulundurulacak olursa bu tekrar tabii ve kaçınılmazdır. Aşağıda sıkça kullanılan kelimelere örnek teşkil eden beyitler mevcuttur:

Gülşen-i hüsnüñ temāşiyle şād-kām idim

Bülbül-i şeydā idim sen gonce handānım idin (vr. 11b)

Seyr-i hüsn-i pākiñ ile dā'ima şādān olüb

Bülbül-i şeydā mişāli gülistānım sen idin(vr. 12a)

Sāye-i hışn-ı himayeñ olmuş idi mültecām

Melce 'i 'ālem-penāhım ma' delet kānım idin (vr. 11b)

Cümle endüh (u) belādan ben idim āzāde dil

Melce 'i 'ālem-penāhım sāye-bānım sen idin(vr. 12a)

Sıdkî Baba şiirlerini yazarken sadece hislerini ve düşüncelerini samimi bir şekilde dile getirmiştir. Sanat yapma, kendini övme gibi bir kaygı içerisinde olmamıştır. Mersiyeler, şairin kendini övmesinden ziyade merhumu övmek için yazılan şiirler olduğundan bu durum gayet normaldir. Mersiye Mecmuasında sadece bir beyitte ozanın

kendi şiirini övdüğü tespit edilmiştir. Sıdkî Baba “şiiirlerimin manasına kimse kıymet biçemez” demek suretiyle kendi sanatını övmüştür:

Ma‘ni-i şi‘rime kıymet biçemez her nâ-kâbil

Dürr-i pâk-i hûn-ı dîde çün mücevher fâledir (vr. 7a)

III. MERSİYE MECMUASININ MUHTEVA İNCELEMESİ

Bu bölümde *Mersiye Mecmuası*’nın muhtevasında dikkat çeken hususlar, başlıklar halinde ele alınmaya çalışılmıştır.

A. ŞEYHİ İÇİN KULLANDIĞI HİTAPLAR

Sıdkî Baba’nın, mersiyelerde şeyhini tavsif ederken kullandığı nitelermeleri tasnif etmek mümkündür. Zira kullanılan tamlamalar göz önünde bulundurulunca bir kısmının şeyh olma vasfına vurgu yaparken bazılarının aralarındaki dostluğu ve samimiyeti ifade ettiği dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kendi dilinden yazdığı şiirler ile başkalarının dilinden yazdığı şiirlerde kullanılan hitap ve tavsifler de farklılık arz etmektedir.

Kendi adına yazdığı şiirlerde Bektaşilik vurgusu ve şeyh makamında oluşu; dört kapı kırk makam ilkesinin yansımaları olan şeriat, tarikat, hakikat, marifet kelimeleri ile birlikte verilmiş, Hz. Peygamber’in şeriatine bağlılığı, Hz. Ali’nin yolundan gitmesi ön plana çıkartılmıştır. Vâkîf-ı sırr-ı tarikat, ârif-i bi’llâh, sâlik-i şer’-i Muhammed, lem’a-i nûr-ı Ali, hâce-i ilm-i ledün, sâlik-i şer-i şerîf, vâsıl-ı Yezdân, mürşid-i agâh, mürşid-i âlem penâh, sultân-ı velayet, şeh-i merdân, mürşid-i kâmil, şah-ı cihân, sultân-ı cihân, kutb-ı devrân, mâh, efendim, sultanım gibi terkipler ve kelimeler bu bağlamda zikredilebilir. Bu hitaplara baktığımızda Sıdkî Baba’nın Cemâleddin Çelebi’yi çok sevmesi, çocukluktan itibaren birlikte büyümeleri ve yakın dostluklarına rağmen makamına duyduğu saygının daha ağır bastığı; mürşid, şah, velî... gibi tasavvufî yönüne vurgu yapan hitaplara daha çok yer verdiği görülmektedir.

Sālik-i şer‘-i Muḥammed lem‘ā-i nūr- ı ‘Alī

Vākıf-ı sırr-ı tarīkat ‘ārīf-i bi’l-lāhımız(vr.1b)

Hāce-i ‘ilm-i ledünni sālik-i şer‘-i şerīf

Vākıf-ı sırr-ı tarīkat vāşıl-ı Yezdān idi(vr.2b)

Bunun yanında şeyhinin dış görünüşüyle ilgili olarak Klasik şiirde sevgiliye dair güzellik unsuru olarak zikredilen servi boylu, gül yanaklı, gül yüzlü, saçları menekşe, sümbül, misk ve amber kokulu oluşu gibi hususlara da vurgu yapılmıştır:

Ötmesiñ bülbüllerim hem güllerim açılmasın

Ruḥları gül kākül-i ‘anber-feşānım gelmedi(vr.16a)

Gülşen-i ḥüsnünde anıñ bülbül-i āşüftesi

Ruḥları (gül) kāküli hem ‘anber-efşānım idi(vr.12b)

Sıdkî Baba, akrabalarının dilinden şeyhine yazdığı mersiyelerde ise **sāye-bân**, **melce-i ‘ālem-penâh**, **mültecâ** kelimelerine fazlaca yer vermiştir. Bu ifade ile şair, Cemâleddin Efendi’nin hem manevi bir rehber hem de ailesiyle beraber etrafındaki herkesi koruyup kollayan bir hâmî oluşuna işaret etmektedir. Eşinin ağzından yazılan şiirlerde evinin otoritesi olduğunu vurgulayan **pâdişâhum** ifadesinin yanında **nâzenînim**, **kâmuranım** gibi samimi ifadelere yer vermesi dikkat çekicidir.

Şeyhin kız kardeşinin ağzından dile gelen şiirlerde **dârü’l-emân**, **dest-gîr** gibi abi kardeş arasındaki iyi ilişkilere dair ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Anlaşıldığı üzere onu sırtını dayayabileceği bir destek ve güven kapısı olarak görmektedir.

Ey benim dârü’l-emānım dest-gîrim dāderim

Al berāber cānımı sen koyma böyle pāy-māl(vr.9a)

Erkek kardeşi Veliyeddin Efendi'nin ağzından yazılan şiirde de abi kardeş ilişkisi ve akrabalık vurguları ön plana çıkmaktadır. Yine kendileri için himaye edici ve kollayıcı olma vasfının vurgusu söz konusudur.

Bilmezem ya niçe olur hâlimiz 'adâyile

Ey birâder sen idiñ çün üstümüzde sâye-bân (vr.9a)

Zikrettiğimiz isimler, Sıdkî Baba'nın dergâhta beraber eğitim gördüğü, yüz yüze görüştüğü ve Cemâleddin Efendi'nin akrabası olan kişilerdir. Bununla birlikte ziyaretçilerin, nesne ve hayvanların dilinden yazılan mersiyeler de mevcuttur. Bu şiirlerde Cemâleddin Efendi'nin yokluğundan duyulan üzüntü yas alameti sözcüklerle beraber dile getirilmiştir. Akrabaların dilinden yazılan mersiyelerdeki gibi samimiyet ifade eden sözcükler yerine daha genel ifadeler tercih edilmiştir.

B. MERSİYELERDE İSMİ GEÇEN ŞAHSİYETLER

Şair, mersiye mecmuasını oluştururken çeşitli şekillerde bazı şahıs isimlerinden bahsetmiştir. Bazı isimlerin dilinden şiirler yazmış, bazı isimleri de mersiyelerin içinde anarak benzetme ve telmih sanatlarından faydalanmıştır.

1. Dilinden Mersiye Yazılan Kişiler

a. Hamdullah Efendi

Hamdullah Efendi'nin dilinden yazılan şiiri okuduğumuzda Hamdullah Efendi'nin kim olduğu ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Şair, akrabaların dilinden yazdığı şiirlerde *ayağının toprağını öpme* ifadesine yer vermiştir. Hamdullah Efendi'nin duygularını anlatan şiirde de bu ifadenin bulunmasından yola çıkarak Cemâleddin Çelebi'nin akrabası olduğu söylenebilir.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Meral Salman Yıkılmış'ın *Hacı Bektaş Veli'nin Evlatları* adlı kitapta Çelebiler'in şeceresini gösteren şemaya baktığımızda Hamdullah Efendi, Cemâleddin Çelebi'nin babasının amcası olarak karşımıza çıkmaktadır.(age., s. 186.)

Geldi Ḥamdu 'llāh Efendi gözlerinde yaş ile

Eyledi pūs ḥāk-i pāyın cümleten ḳardaş ile (vr.10a)

Hamdullah Efendi'nin ağzından yazılan şiirde Cemâleddin Efendi için “Sırat köprüsünü kolaylıkla geçmesi, peygamberin sancağının altında toplananlardan olması, bütün peygamberlerle beraber Cennet-i a'lâyı seyretmesi gibi...” hayır dualar mevcuttur. Bu güzel ve anlamlı duaların akabinde Allah'tan sabr-ı cemil ihsan etmesini, Hz. Ali'nin himmetini eriştirmesini dilemektedir.

Cümle peygamberler ile hemdaḫı maḥşūr olup

Murğ-ı rūḫı cennet-i ā' lāyı seyrān eylesün

Ḳalbimize lütfen iḥsān eyleyüp şabr-ı cemīl

Ḥazreti şāh-ı velāyet derde dermān eylesün (vr.10b)

b. Feyzullah Efendi

Cemâleddin Efendi'nin yeğenidir. Şair ilk şiirde Feyzullah Efendi'nin hüznünü kısaca belirtirken özelliklerini ayrıntılı olarak sıralamıştır. Bu özelliklerden hareketle onun önemli bir şahsiyet olduğunu anlamaktayız, zira şairin hiç kimseyi bu kadar detaylı anlatmadığı gözden kaçmamaktadır. “Velayet şehrinin sultanı, peygambere sırdaş, bezm-i evlād-ı ‘Alīde cümlesine baş” gibi nitelemelerle ilk şiirde Feyzullah Efendi övülmüş, ikinci şiirde amca yeğen samimiyeti ile duygular dile getirilmiştir. Hatta Hz. Yakub ile Hz. Yusuf'un teşbih olarak kullanımı, aralarındaki yakınlığı ve muhabbeti ifade etmesi adına önemlidir:

Yā' ḳūb-ı devrān idim ya neylediñ cānānımı

Arz'idüben gelmiş idim Yūsuf-ı Ken'ānımı (vr.14a)

c. Veliyeddin Efendi

Feyzullah Çelebi'nin oğlu, Cemâleddin Efendi'nin kardeşi olup 1867'de

doğmuştur. Tarikat kâidelerini ve âdâbını çok iyi bilen Veliyyeddin Efendi, abisinin vefatından sonra Hacı Bektaş Veli dergâhına post-nişin olmuştur. Cemâleddin Çelebi gibi Atatürk'le yakın ilişkiler içinde olmuş, ülkenin her yerine birlik bildirimleri göndererek halk tarafından Atatürk'ün desteklenmesi için çalışmıştır. Bu bağlamda Atatürk'ün Veliyyeddin Efendi hakkında sarf ettiği cümleler manidardır: “Çok büyük insan, onunla konuşunca adeta ruhum yıkanıyor. Kaynak suyu gibi temiz, okyanus gibi geniş ve derin...”¹⁶⁶ 1940'ta vefat edince Çilehane'deki özel türbesinde defnedilmiş; kendisinden sonra post-nişinliğe oğlu Feyzullah Çelebi geçmiştir. Şiirlerinde *Hürremi* ve *Sefil Seyid* mahlaslarını kullanmış olup şiirleri oğlu Celalettin Ulusoy tarafından *Pirevinden Nefesler* adlı kitapta toplanmıştır.¹⁶⁷

Onun dilinden şiir söyleyen Sıdkî Baba, yüzünü abisinin yüzüne sürüp feryat figan ettiğinden bahsetmektedir. “Kardaşım, yâr-ı mihrîbânım, birâder” gibi samimi söyleyişlerin yanısıra “şâh-ı cihân” hitabı da dikkati çekmektedir. Her dâim insanlara güler yüzle konuşan kardeşinin yanında konuşmasına rağmen kendisine ses vermemesi onu ziyadesiyle üzmektedir. Kendilerini himaye eden bir sâye-bân (gölge) mesabesinde olduğu için yokluğunda hallerinin perişan olduğunu dile getirmektedir. “Âh” redifli şiirinde, ayrılık kılıcıyla sinesinde açılan yarayı Lokman Hekim'in bile onaramayacağını söyleyerek ayrılık ateşiyle inleyen bir bülbül-i şeydaya döndüğünü ifade etmektedir. Manzumeyi “Ey Rabbim! Hz. Peygamber'in sancağı altında bizleri görüştür, dîdârını görmeyi bize nasip et!” niyazı ile bitirmiştir:

Gülşen-i vaşlından ayru bülbül-i şeydâ gibi

İftirâkı âteşiyle düşmüşem biñ zâre âh

Ol livâ 'ü'l-hamdiñ altında bizi yâ Rabbenâ

Kıl mülâkât lutf (u) ihsân eyleyüb dîdâre âh (vr.9b)

¹⁶⁶Cemal Şener, *Atatürk ve Aleviler*, s.122.

¹⁶⁷İsmail Özmen, age., c.5, s. 59

d. Hüseyin Fevzi

1886- 1928 yılları arasında yaşamış olan Hüseyin Fevzi, Veliyeddin Çelebi'nin büyük oğlu; yani Cemâleddin Efendi'nin yeğenidir.¹⁶⁸ Şiirle de meşgul olmuş, amcası Cemâleddin Efendi'nin ölümü üzerine şu dörtlüğü söylemiştir:

Üç yüz otuz yedide eyledi rihlet

Aldı ehl-i beyti pür gam-ı firkat

Bakidir haşre dek Huseyn bu hasret

Ya Rabbi bu haller ne reva idi¹⁶⁹

Şairin ifade ettiğine göre bir grup arkadaşıyla gelen Hüseyin Fevzî, âh u efgan ederek amcasını aramaktadır. Şair, yeryüzündeki müminlerin hepsi üzüntüyle yas ederken ay ve güneşin de semadan inerek onlara katıldığını ifade etmektedir. Ağlayıp inlediği esnada “Artık ağlayıp durma, onun Allah’a vâsıl olma vakti gelmiştir” şeklinde gökyüzünden bir nida duymuştur. “Mürüvvet madeni, bâb-ı ihsân, padişahım, kiblegâhım, nûr-ı Yezdânım, kutb-ı devrânım, şâh-ı merdân, bağ-ı gülşen, sâhib-i cûd u letâfet, sultân-ı âlem” hitapları ile nida ettiği şiirinde amcasını göremediği için “*kant-nerede*” sorusuyla bir sorgulama dikkati çekmektedir.

Sür‘at-i tām eyleyüp geldim cemâlin görmege

On sekiz biñ ‘âlem içre kuṭb-ı devrânım kanı

Zîr-i hükm-i ‘âlîsinde bende-i fermân idim

Şâhib-i cûd (u) leṭâfet şâh-ı merdânım kanı (vr.10b)

e. Eşi

Sıdkî Baba, Cemâleddin Çelebinin eşinin dilinden de şiir yazmıştır. Bu manzumelerde bir nevi dayanağını kaybetmiş bir kadın tasviri mevcuttur. Eşinin

¹⁶⁸İsmail Özmen, age., c. 5, s. 63

¹⁶⁹İsmail Özmen, age., c.5 s. 65

üzüntüsünü samimi ifadelerle gözler önüne seren Sıdkî Baba, onun dilinden yüzünü güle benzetmiş, saçlarının anber misali koktuğunu söylemiştir. “Kandedir-Nerededir” redifiyle eşini arayan kadın, saba rüzgârından kendisini haberdar etmesini talep etmektedir. Sıdkî Baba şeyhinin eşinin dilinden “Nev-fidânım, nûr-ı çeşmim, şâh-ı kalbim, tende cânım, âlî-şânım, melce-i âlem-penâhım, sâye-bânım” hitaplarını kullanmıştır. Eşini bülbüle teşbih etmiş, mecalsiz ve kararsız bir şekilde yollarını gözlediğini, dakikalarının bile bin güne bedel olduğunu, adeta zamanın donduğunu ve akmadığını dile getirmiştir.

İfirâkı âteşle yandı mahv oldu benim

Söyle Mevlâyı severseñ ‘âlişânım kandedir

Biñ gün oldu bir dakîkam eylerim zâr (u) figân

Melce’-i ‘âlem-penâhım sâye-bânım kandedir (vr.8b)

Saba rüzgârından cevap alamayan hanımının âh edip inci gibi yaşlar dökerek yönünü dergâha döndüğü, küçük yavrusunu bağrına basmış bir şekilde hüznünü yaşadığı da akabindeki şiirde anlatılmaktadır. Bu şiirde Cemâleddin Çelebi’nin Cenab-ı Hakk’a vasil olduğu ve cennete doğru uçtuğu, bu sebeple mana âleminde Cafer-i Tayyar’a denk olduğu dile getirilmiştir:

‘Âlem-i ma‘nide çünki Cā‘fer-i Tayyār idi

Cennet-i didâr-ı Haqq’a uçdı ol pervâzile (vr.8b)

f. Kız Kardeşi

Hemşiresi, yani kız kardeşinin ağzından yazılan mersiyelerde kardeşi ile ilgili şahsî bilgilerin verilmediği, sadece üzüntüsünün dile getirildiği görülmektedir. Kız kardeşi bu ayrılığın acısına dayanamayacağı için abisinin kendisini de yanında götürmesini istemekte, onun olmadığı bir dünyada yaşamak istemediğini dile getirmekte, Ferhat ve Mecnun gibi çöllere düşmeyi arzulamaktadır.

İftirākıñ āteşine yođ mecālim al gōtür

Hemşire-i bī-ķarārıñ luřf idüp imdā dile

Senden ayru istemem dār-ı fenāyı ba‘de-mā

Vurayım sīneme dāğlar dilde ‘aşķ bünyā dile

Çıķayım halk arasında terk-i hānümān idüb

Olayım şahrā-nişīn Mecnūn ile Ferhād dile (vr 8b)

Cemāleddin Efendi’nin kız kardeşi, abisinin vefatından dolayı çok üzgündür, onun bu dünyadan göçmesiyle kendisinin melul kaldığını ifade ederken “Hikmetinden sual olunmaz.” diyerek tevekkül içinde olduğunu da ifade etmektedir:

Yār-ı mihri-bānım aldıñ beni ķoyduñ melūl

Yā İlāhī hikmetiñden idemez kimse su ‘āl (vr. 9a)

Şiirde geçen “dārül-emānım, dest-girim” ifadelerinden, abisine çok güvendiği ve onun himayesinde olduğu anlaşılmaktadır. Kız kardeşinin hüznünün büyüklüğü ile ağlayarak karalar bağladığını, üzerinden akları çıkarıp kara elbiseler giyme isteğini dile getirdiği mısralarda yas geleneklerini görmekteyiz.

g. Kızı

Cemāleddin Efendi’nin kızının ağzından iki mersiye yazıldığı dikkati çekmektedir ki kızının figan ederek ağladığı, gözlerinden inci tanesi gibi yaşlar döktüğü, gözyaşlarının çeşme gibi aktığı anlatılmaktadır. Babasından ayrı olmanın hüznü ile yüreği dağlanmış bir şekilde kalakaldığı, mısralarda sıkça tekrarlanmıştır. Babasının yokluğunda her şeyin melul ve mahzun kaldığını vurgularken yine “akları çıkarıp karaları giyme” geleneğine işaret edilmiştir.

Duḡter-i ‘işmet penāhı pākīze bir dānesi

Āh (u) efgān ile geldi ḡsününñ divanesi

Pāy-ı pāk-i Ka‘besin pūs eyleyüb biñ āhile

Ha dökilür gözlerinden lü ‘lü ‘-i dūr-dānesi (vr.9b)

Babasına duyduğu muhabbeti, sevgiyi, hürmeti ve hayranlığı ifade etmek üzere kızının dilinden yazdığı şiirlerde bülbül- gül benzetmesinin yanında şem-pervane teşbihine de yer vermiştir:

Ağlamaz mı inlemez mi nāle zār itmez mi yā

Gülşeninden ayrılınca bülbül-i ḡayrānesi

Söyledigim ıřıdırdıñ ālemi řevķiñ ile

Şem‘a-ı dīdār-ı pākīñ ben idim pervanesi (vr.9b)

Her iki şiirde de samimi duygular ve üzüntü hâkim olmakla birlikte ikinci mersiyede “**ağam**” hitabınının kullanılması dikkat çekicidir. Halk arasında hatırı sayılan, sayđı ve hürmet edilen kimseler için kullanılan bu söz ile babasına hitabı, onun manevî makamına bir vurgu olarak değerlendirilebilir.

Tāzelendi sīnemizde yāralar

Çıkarup ağları giyem şaralar

Sen gidince melül şalur buralar

Tīz gel ağam tīz gel ben dayanamam

Ađañ gelir dirler hiç inanamam (vr.10a)

h. Mustafa Naci

Mustafa Naci adına yazılmış olan şiirden hareketle Cemâleddin Efendi'nin mürşitlerinden biri olduğu sonucunu çıkarabiliriz. “Vālī-ī mülk-i velâyet, şâh-ı merdânım, melce'-i 'âlem-penâhım, ma' delet kanım...” gibi ifadeler de bunu teyit etmektedir:

Gönlümüñ tahtunda şâhım mîr-i fermânım idiñ

Zîr-i fermânında idim çünki sulţânım idin

...

Âsitân-ı devletiñde 'abd-ı fermân-ber idim

Vâli-î mülk-i velâyet şâh-ı merdânım idin (vr.11b)

Mustafa Naci'nin şeyhinin güzel yüzüne bakarak mutlu olduğunu söylenirken diğer şiirlerde olduğu gibi gül-bülbül teşbihinden istifade edilmiştir. Ayrılık yarasına hiçbir merhemini iyi gelmeyeceğini çünkü şeyhinin Lokman Hekim mesabesinde olduğunu, artık şeyhi aralarında olmadığı için yaralarının iyileşmeyeceğini mübalağalı bir şekilde ifade etmiştir.

ı. Ali Hâdî Efendi

Cemâleddin Efendi'nin bendelerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Şeyhinin vefatına o kadar üzülp ağlamıştır ki gözünden akan yaşlar ile halini Hakk'a arz etmiştir.

Eyleyüp çok hûn-feşânlık nâle (ü) feryâd (u) âh

Âb-ı çeşm-i pâki ile yazdı Hâkık'a 'arz-ı hâl (vr.12a)

Şair, Ali Hâdî Efendi'nin dilinden ayrılık ateşiyle mecalsiz kaldığını, sadece kendisinin değil herkesin kan ağladığını söylemekte; şeyhinin varlığında bir gölgelik gibi kendisini koruyup kolladığı için tüm belalardan uzak olduğunu dile getirmektedir. O hayatta iken gönlünde gam olmadığını, gönül bahçivanının Cemâleddin Çelebi

olduğunu, şeyhinin bir güneş kendisinin ise onun etrafında uçuşan pervane olduğunu ifade etmektedir. Ali Hâdî Sultan ağzından yazılan şiirlerde hem “kalbimiñ şād (u) sürürü, tende cānım, bāğ-bānım” gibi samimi ifadelere hem de “melce’-i ‘ālem-penāhım, sāye-bānım” gibi şeyhliğine dair hürmet ifadelerine yer verilmiştir:

Cümle endūh (u) belādan ben idim āzāde dil

Melce ’-i ‘ālem-penāhım sāye-bānım sen idin (vr.12a)

i. Haydar Efendi

Cemâleddin Efendi’nin bendelerinden biri olan Haydar Efendi’nin ağzından yazılan şiirlerde Cemâleddin Efendi’nin şeyhliğine, yol göstericiliğine vurgular yapılmış, bu yönünü öne çıkaran “mürşid-i âlem penah, padişah, kible-gâh, hayr-hah” hitapları kullanılmıştır. Cemâleddin Efendi’yi çok seven Haydar Efendi, mürşidinin mezar toprağını öperek ayrılık ateşiyle ağlamaktadır.

Āsitān-ı pākini pūs eyleyüp biñ derd ile

İftirākı ateşiyle sīne büryān ağladı (vr 12a)

Cemâleddin Efendi’nin Haydar Efendi’ye daima nasihat ettiği, doğru yolu onun sayesinde bulduğu, ayrılık acısıyla ağlayıp inlemesinin göklere çıktığı ve bunu duyan herkesin de ağlamaya başladığı ifade edilmiştir. Şeyhinin adaleti ile korkmaksızın her yerde dolaştığına da vurgu yapılmıştır.

Va’zile pend (ü) naşīhat eyler idiñ dā ’imā

Vuşlat-ı Mevlāya gider toğrı rāhım sen idin (vr.12b)

j. Rıfat Efendi

Cemâleddin Efendi’nin torunu olan Rıfat Efendi adına yazılmış olan mersiye, onun dilinden yazılmamıştır. Ne torunun üzüntüsünden ne de Cemâleddin Efendi’nin üstün vasıflarında bahsedilmiş olan bu şiirde sadece dedenin torununa olan sevgisi dile getirilmiştir. Şair, dede ile torun arasındaki muhabbetin kuvvetli olduğunu, ikisinin

birbirlerini çok sevdiğini özellikle vurgulamıştır. Şiirden anlaşıldığına göre Cemâleddin Çelebi, torununun her yaptığına iltifat eden bir dede olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dedenin gönül tahtının sultanı da torunu Rıfat Efendi'dir.

Ol tıfl-ı nâz her ne dirse eyler idi iltifât

Şanki şöyle kalbiniñ tahtında sulţanı idi (vr.12b)

k. Rıza Efendi

Cemâleddin Efendi'nin oğlu olan Rıza Efendi'nin mersiyesindeki “tıfl, nev-resîde, nev-şüküfte, masum-ı pâk” vasıflardan hareketle babasının vefatı sırasında genç bir delikanlı olduğu anlaşılmaktadır. Çok genç olduğu için bu ayrılığa dayanamayacağı dile getirilmiş, diğer yakınları ve akrabaları gibi çok ağlayıp üzüldüğü, gözünden sel gibi yaşlar akıttığı anlatılmıştır.

Nev -resîde nev-şüküfte ma'şûm-ı pâkim henüz

İdemem şabr (u) taḥammül âteş-i hicrâna âh (vr 13a)

Cemâleddin Efendi'nin oğlu Rıza Efendi'yi çok sevdiği ve dünyayı verseler bile canından kıymetli olan oğlunun saçının bir teline değişmeyeceği vurgusunu mısralarda görüyoruz.

Bir teli kâkülüne virmem cihârı virseler

Dir idi bu tıfl-ı nâzım baña cândan sevgili (vr.13a)

“Gözünün nuru, eğlencesi ben idim; saçımın bir telini gül bahçesine değişmezdi” ifadeleri, baba oğul arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Baba oğul arasındaki samimane duygu ve ilişkiye vurgu yapılırken babasının şeyhliğine hiç değinilmemiştir. Buradan hareketle Rıza Efendi'nin bunları kavrayamayacak kadar küçük olduğunu düşünmek mümkündür.

Tıfl-ı nâzı nûr-ı çeşmi ben idim eğlencesi

Virmez idi bir telimi bağçe-i gülşâne âh (vr.13a)

I. Küçük Kızı

Cemâleddin Efendi'nin kızının ağzından yazdığı şiirde Sıdkî Baba, minik yavrunun duygularını bize aktarmıştır. Babası vefat ettiğinde kızın, anne sütü ile beslendiği dönemlerde olduğu, bu yönüyle de babasını hatırlayamayacak kadar küçük olduğu anlaşılmaktadır. Zaten mersiyedeki “yetme bir tıfl-ı mehd” ifadesi de bunu teyit etmektedir. Bir bebek iken yetim kaldığını, hatta üzüntüyle annesinin sütünün bile kesildiğini, babasının “dehan-ı gonca-i pakini, cemalini” dahi görememenin üzüntüsünü Sıdkî Baba aktarmaktadır:

Peder-i 'ālî 'azamet-i penâhıñ var idi dirlər

Cemâlin görmedim bir kez dil-i hayrânile kaldım

Kesildi tâb-ı tākātım şîr-i nâ-mürde ma'şümüm

Şarardı gül gibi mâder-i huşk-pistânile kaldım (vr.11a)

Bu mersiyede diğerlerinden farklı bir söyleyiş dikkatimizi çekmektedir. Cemâleddin Efendi'nin vefatı, kızı tarafından “Hayat suyumun çeşmesi kapandı.” ifadesi ile dile getirilmiştir:

Kapandı çeşme-i âb-ı hayâtım neyleyim bilmem

Yanar cânım şusuzlıqdan nâr-ı sūzânile kadım (vr.11a)

Diğer şiirlerde Lokman Hekim'in bu derde, üzüntüye çare olamayacağı dile getirilirken kızının ağzından yazılan şiirde tabibin bile gelip kıza halini sormadığı ifade edilmiştir. Buradan da büyüklerin bu büyük acı sebebiyle birbirini teselli ederken yavrucuğun bir kenarda kaldığı, kimsenin dikkatini çekmediği anlaşılmaktadır:

Tabîbim gelmedi hiç bâşım üzre şormadı hâlim

Degüben sînemi yâre kılan peykânile kaldım (vr.11a)

m. Vahid Efendi

Sıdkî Baba şiirinde Hüseyin Fevzi ile birlikte gelen Vahid Efendi'yi gözlemleyip onun üzüntülü hallerini çeşitli benzetmelerle bize aktarmıştır. İkinci şiirde onu konuşurmuş olmakla birlikte Vahid Efendi'nin kim olduğuyla ilgili bilgi vermemiştir. Şiirlerde genel olarak benzer ifadeler kullanılırken Vahid Efendi'nin ağzından yazılan şiirde farklı benzetmeler ve ifadeler ile duygular dile getirilmiş, kendisini denizden ayrı düşmüş inciye benzetmiştir. Mersiyede geçen “sanki bir dürr-i yetîmim” ifadesi, çok yakınlarından birisi olabileceğini düşündürmektedir.

Lâle renginden çekildi sîneme dâğ-ı firâk

Şanki bir dürr-i yetîmim baħr-ı kânımdan cüda (vr 13b)

...

Zulmet-i devr-i siyâhım kapladı her yanımı

Olmışam çün âfitâb-ı âsumânımdan cüda (vr 13b)

n. Muammer ve Yusuf İzzet Efendiler

Cemâleddin Efendi'nin torunları olan Muammer ve Yusuf İzzet, ilk mersiyede güzel hasletleriyle tanıtılmıştır. Öncelikle Cemâleddin Efendi'nin kalbinin eğlencesi oldukları, her zaman dedeleri tarafından korundukları anlatılmış; sonraki üç beyitte Cemâleddin Efendi'nin özellikleri sıralanmıştır. Cemâleddin Efendi'nin torunları için “gönlümün bülbülleri” iltifatını kullandığı aktarılmış, onlara baktıkça gönlünü bir sevinç kapladığı ifade edilmiştir.

Sîne-i dârü 's-selâmın bahş idüben anlara

Söyler idi işte bunlar gönlümüñ bülbülleri (vr.14a)

2. Mersiyelerde Adı Geçen Kişiler

Yukarıda andığımız isimler, Sıdkî Baba'nın dergâhta beraber eğitim gördüğü, yüz yüze görüştüğü, Cemâleddin Efendi'nin akrabası olan ve empati kurarak onların

hissiyatını dile getirdiği kişilerdi. Bunlar dışında mersiyelerde adı geçen şahıslar da vardır ki şair, telmih sanatıyla bu şahısların adlarını anmış ve bu isimlerle ilgili olayları bizlere hatırlatmaya çalışmıştır. Bazı isimleri de Cemâleddin Efendi'nin özelliklerini sıralarken anmış, böylece Cemâleddin Efendi'yi yüceltmıştır. Adı anılan kişileri şöyle tasnif edebiliriz:

a. Peygamberler

a1. Halil Peygamber

Halil vasfı, “samimi, hâlis dost” anlamındadır ve Hz. İbrahim, Halilullah (Allah'ın dostu, halili) olarak vasfı ile bilinen bir peygamberdir. Sıdkî Baba'nın Hz. İbrahimle ilgili beytinde kullandığı “mihmân, her vârını infâk” kelimeleri, ayrıca “Halil İbrahim bereketi”ni de hatırlatmaktadır. Nitekim İbrahim peygamber sofrasında misafiri olmadığı zamanlar yemek yemez, misafiri olunca da sofrasında bulunan her şey bollaşır ve bereketlenirmiş¹⁷⁰. Bu sebeple günümüzde bolluğun, bereketin olduğu sofralar için “Halil İbrahim bereketi” ya da “Halil İbrahim sofrası” tabiri; “Allah Halil İbrahim bereketi versin” duası kullanılır.

Sıdkî Baba, gelen misafirlerine ne varsa ikram edip hem bedenen hem de ruhen onları doyurmasından dolayı Hz. İbrahim ile Cemâleddin Çelebi'yi özdeşleştirmiştir. Ayrıca Halil vasfı, tevriyeli olarak, kendisiyle çok samimi dostluklarının oluşunu da akla getirmektedir:

Her gelen mihmânına her varını infâkile

Kalbler ihyâ eyleridi mişl-i peygamber Halil (vr. 24b)

a2. Hz. Yakub – Hz. Yusuf

Oğlundan ayrı olduğu için matemde olan Hz. Yakub edebiyatımızda umumiyetle hüznü, acıyla, gözyaşıyla karşımıza çıkmıştır. Sıdkî Baba da sevdiği dostundan ayrı olmanın hüznünü anlatırken Hz. Yakub ve oğlu Hz. Yusuf'a göndermeler yapmış,

---

¹⁷⁰ İskender Pala, age., s. 248.

mersiyelerde bu peygamberlere yer vermiştir. Hal böyle olunca dergâhları da hüznler evine (Külbe-i ahzan, beytü'l-hüzün) dönüşmüştür. Bu bağlamda Hz. Yakub'a benzetilen, bazen şairin kendisi bazen de dilinden mersiye yazdığı şahsiyetler olmuştur. Sıdkî Baba şeyhinin vefatından dolayı o kadar üzgündür ki dünyevi olan her şeyden geçmiş, artık bir meşgalesi kalmamıştır; şairin tek meşguliyeti tıpkı Hz. Yakub gibi gece gündüz üzüntüyle ağlayıp inlemektir:

İştigâli Sıdkî-i bi-çâreniñ Ya'küb-mişâl

Hüzn (ü) enduh (ü) elemle gice gündüz nâledir (vr.7a)

Cemâleddin Efendi'nin oğlu Rıza Efendi'nin ağzından yazılan mersiyede şair Cemâleddin Efendi'yi Hz. Yakub'a benzetirken Rıza Efendi'yi de Hz. Yusuf'a benzetmiş; Hz. Yakub'un oğluyla ilgilendiği gibi Cemâleddin Efendi'nin de oğluyla ilgilendiğini belirtmiştir:

Eyleyüben çok nüvâziş Yâ'küb-ı devrân idi

Beñzedirdi yüzlerimi Yûsuf-ı Ken'ân'a âh (vr. 13a)

Yeğeni Feyzullah Efendi'nin dilinden yazılmış mersiyede şair, Cemâleddin Efendi'yi Hz. Yusuf'a teşbih ederken ayrılık hüznüyle gözünden kanlı yaşlar akıtan Feyzullah Efendi'yi Hz. Yakub'a benzetmiştir. Bu teşbihin temelinde Feyzullah Efendi'nin Cemâleddin Çelebi'nin babası ile aynı ismi taşıması etkili olmuştur. Zaten mersiyenin başında da “vâlid-i adaş” terkibi ile bu hususa göndermede bulunmuştur:

İfirâkı âteşiyle Yûsuf-ı devrânınıñ

Hüzniyle Ya'küb mişâli gözleri kan yaş olan (vr.13b)

Şair bir başka beyitte ise ayrılık acısının yaşandığı dergâhlarının “hane-i ahzan” a yani hüznler evine döndüğünü dile getirirken yine Hz. Yakub'un acılarını çektiği eve gönderme yapmıştır. Dergâhta bulunan herkesin bu acıyı yaşadığını, figan edip ağladığını belirtmiştir:

Cümle ihvân-ı tarîkle eyleriz efğân (u) âh

Hâne-i ahzâna tebdîl oldı 'işret-gâhımız (vr.1b)

a3. Hz. Muhammed

Alevi- Bektâşî edebiyatına ait dini metinlerde önce Allah'a hamd sonra ise son peygamber Hz. Muhammed'e selam ve övgü yer almaktadır. Bu durum peygamberimize karşı yoğun, samimi bir ilgi ve sevginin belirtisidir. Mersiye mecmuasının şairi Sıdkî Baba da mersiyelerinde Hz. Muhammed'e olan sevgi ve bağlılığını, şeyhinin soyunun O'na dayandığını dile getirmekten geri durmamıştır:

Sülâle-i pâk-i âl-i Muhammed altında parlardı nûrî mü 'ebbed

Melâlet-i mâsivâdan mücerred şeyh-i kâmil kûtb-ı devrânım idi (vr.3b)

Câ-nişîn-i kûtb-ı 'âlem nesl-i pâk-i Muştafâ

Tahtım üzre server-i devr-i zamânım ol idi (vr.20a)

Mersiyelerde de vurgulandığı üzere onların gittikleri yol Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin yoludur.¹⁷¹ Cemâleddin Efendi'nin de son peygambere itaat ettiğini mersiyelerinde görmek mümkündür. Ayrıca şair, mahşer günü peygamberimizin sancağı altında şeyhi ile buluşmayı istemektedir.

Ol livâ 'ül- hamdün altında bizi mahşer günü

Vuşlat-ı pâkile şâd it ey Kadîr Allâhımız (vr.1b)

Şer' -i pâk-i Aḥmede eyler itâ' at cânile

Ol Veliyyü 'd-dîn Efendi vârişidir reh-nümâm (vr.17b)

Şair, mersiyelerinde Hz. Ali'yi Hz. Muhammed ile beraber zikretmiş, Miraç gecesinde Hz. Muhammed'in sırdaşı olduğunu vurgulayarak aralarındaki sıkı muhabbeti de gözler önüne sermiştir. Nitekim Bektaşilik tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Hacı Bektaş-ı Velî'nin Vilâyet-nâme'sinde ilk kaynaklarının Muhammed ve Hz. Ali olduğu şöyle vurgulanmaktadır: “Şeyh Lokman-ı Perende Hacı Bektaş'a ilim öğretmek

¹⁷¹ Konu ile ilgili olarak bkz. Mehmet Saffet Sarıkaya, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, “Alevî- Bektâşî Kültüründe Hz. Muhammed (SAV)”, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2009, s. 237-23.; Fevzi Rençber, “Alevî-Bektaşî Klasiklerinde Hz. Peygamber”, *Türkiye'de Tüm Yönleri İle Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Seçil Ofset, İstanbul 2016, c. 2, s. 41-51; Halil Sercan Koşık, “Bir Bektaşî Nasihat-nâmesinde Sünnî İtikadı İzleri”, *Journal of Turkish Language and Literature, Littera Turca*, c. 1, S. 2, 2015, s. 93-108.

için dışarıdan içeriye girince Bektaş'ın sağında ve solunda nuranî iki kişinin ona Kur'an öğrettiklerini gördü. Kendisi içeri girince bu iki zatın kaybolduğunu gören şeyh, bunun nasıl bir hikmet olduğunu düşünürken Hacı Bektaş mübarek ağzını açıp "Hoca" dedi, biliyor musun, o iki nurlu zat kimler?" Lokman, "ama" dedi, "bildir, kimlerdir?" "Bektaş, sağında oturan iki cihan güneşi ceddin Muhammed Mustafa idi, solunda oturan, Tanrı arslanı, inananların Emiri Murtaza Ali. Biri gelip zâhir bilgisinden, öbürü bâtın bilgisinden bahsederler. Kur'anı belletirler bana."¹⁷² Hacı Bektaş Velî'nin daha çocukluğundan itibaren atası Hz. Muhammed'den Kur'an'ın zahir bilgisini, diğer atası Hz. Ali'den de Kur'an'ın bâtın bilgisini öğrendiğini ifade etmesi vesilesiyle kendi inanç dünyasının iki kaynağını ve yolunu Muhammed-Ali yolu olarak belirttiği görülmektedir.¹⁷³ Bu yolu devam ettirenler de aynı ilkeyi sürdürmüşlerdir.

Ayrıca Muhammed-Ali vurgusunun miraç ile birlikte anılması, Alevi-Bektaşî kültüründe yaygın olan bir anlayışı da akla getirmektedir. Rivayete göre Hz. Muhammed Miraça çıkarken bir aslan onun daha ileri gitmesine engel olur, parmağındaki yüzük karşılığında yukarı çıkmasına izin vereceğini söyler. Hz. Muhammed'in attığı yüzüğü aslan yutar. Peygamberimiz Miraçtan döndükten sonra aslana verdiği yüzüğü Hz. Ali'nin parmağında görür; bunun üzerine Hz. Ali'ye "Ya Ali, serine erdim ama sırrına eremedim." der¹⁷⁴. Miraçta Hz. Peygamber'e sırdaş olduğunun ifade edilmesi, akla bu rivayeti getirmektedir:

Nağd-ı evlâd-ı Muḥammed Muṣṭafâ nesl-i 'Alî

Yevm-i mi'râc Ḥazreti Peyğambere sırdaş olan (vr.13b)

¹⁷² Vilâyet-nâme: Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılap Yay., İstanbul 1995, s.81-82.

¹⁷³ Mehmet Saffet Sarıkaya, "Hacı Bektaş Velinin Hayatına Bir Bakış", Isparta İl Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen Panel, Isparta, 11.11.2009, <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR-71267/prof-dr-m-saffet-sarikaya-panel-bildirisi-haci-bektas-v-.html>, (Erişim Tarihi: 15.06.2019).

¹⁷⁴ Kamile Ünlüsoy, "2000 Yılı Sonrasında Yapılan Alan Araştırmaları Bağlamında Günümüz Anadolu Aleviliğinin Hz. Ali Tasavvurları", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 19, S. 63 (YAZ 2015), s. 167-194.

b. Peygamberliği İhtilafı Olan Şahsiyetler

b1. Hz. Lokman

Mersiyelerde karşımıza en fazla çıkan isim Hz. Lokman'dır. Kur'an-ı Kerim'de bir sureye de ad olan Hz. Lokman, ilim ve hikmet sahibi kişidir. Şair bazı şiirlerinde Cemâleddin Efendi'yi dertlere derman olan Lokman-ı Hazık'a benzetmiştir.

Yāre-i hicrān-ı vaşlū olamaz merhem-pezīr

Sen idiñ Loqmān-ı hāzık derde dermānım idin¹⁷⁵ (vr.11b)

Dergâhına intisab edenlerin hem maddî hem de manevî yaralarına ve dertlerine derman olan Cemâleddin Çelebi'nin vefatı ile yalnız kalan sadece kendisi değildir. Zira onun dergâhı, gelenler için manevî bir dârü's-şifâdır ve kendisi de Lokman mesabesindedir:

Hüsn-i pâkin seyr iden bīmār olurdu şād-kām

İşigi dârü 'ş-şifâ hem kendisi Loqmān idi (vr.2b)

Sıdkî Baba, Lokman'ı konu edindiği bazı şiirlerinde ise ölüme ve yaşadığı üzüntüye Lokman Hekim'in de çare olamadığını dile getirmiştir:

Hāzret-i Loqmān-ı hāzık mevte çāre bulmadı

El çeküp dār-ı fenādan kıldı terk-i hānümān (vr. 2a)

Sıdkî Baba bazı mersiyelerde ise “derdim aynı zamanda benim dermanımdır” dercesine Lokman'dan yaralarına dokunmamasını istemiştir.

Degme ey Loqmān-ı hāzık yüregi pür-yāreyim

Degdi tīg (u) tīr-i devrān sīnesi biñ pareyim (vr. 23a)

¹⁷⁵ Konuyla ilgili diğer beyitler için bkz. vr. 2b, vr. 3b.

b2. Hızır Nebi

Hz. Hızır, İlyas peygamber ile birlikte âb-ı hayâtı içip ölümsüzlüğe kavuşan, peygamber ya da veli olduğu düşünülen kişidir. Ayrıca yılda bir kez Hz. İlyas ile buluşup dara düşenlere yardımcı oldukları gün kültürümüzde **Hıdırellez** olarak anılmaktadır¹⁷⁶. Tasavvufta ve Alevi- Bektaşî edebiyatında bir rehber, bir kılavuz olarak karşımıza çıkan Hızır nebi aynı zamanda Hz. Ali ile de özdeşleştirilmiştir.¹⁷⁷

Hayatımızda dara düştüğümüz ya da sıkıntı yaşadığımız anlarda yardımımıza yetişen Hızır (as), Sıdkî Baba'nın mersiyelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Seyyid Cemâleddin Sultan'ın dâr-ı bekâya göçmesi sonucu yaşadıkları sıkıntı ve üzüntü anında onların yardımına yetişen ve teselli kaynağı olan Hızır peygamberdir:

Ağ cennetiñ kumruları ötüşdi

Hâş bağçeniñ bülbülleri tutuşdı

Hızır Nebî hazır oldu yetişdi

Seyyid Cemâle 'd-dîn Sulţân göçünce (vr. 4a)

c. Tarihî Şahsiyetler

c1. Hz. Ali

Hulefâ-yı Râşidîn'in dördüncüsü, Hz. Peygamber'in amcaoğlu ve aynı zamanda damadı olan Hz. Ali, bütün İslam âlemi için önemli bir isim olmakla birlikte Alevî Bektaşî geleneğine bağlı kişiler açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Sıdkî Baba, şeyhinin Hz. Ali neslinden geldiğini ifade etmekte ve Hz. Muhammed'in şeriatine bağlılıklarını dile getirmekten de geri kalmamaktadır:

¹⁷⁶ İskender Pala, age., s. 225-226, Ahmet Yaşar Ocak, *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2012.

¹⁷⁷ Selahaddin Döğüş, "Anadolu'da Hızır- İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*/2015/74, s.77.

Sâlik-i şer‘-i Muḥammed lem‘â-i nūr- ı ‘Alî

Vâkıf-ı sırr-ı tarîkat ‘ârîf-i bi’l-lâhımız (vr.1b)

Cedd-i pâkimiz Muḥammed Muştafâ vü Murtażâ

Câ-nişîn-i pâki oldum yol ile erkânile (vr.21b)

Sıdkî Baba, Hz. Ali’den bahsederken zaman zaman şîr-i Hak (Allah’ın aslanı, esedullah), Haydar, Murtaza, Döldül-süvâr, şeh-i Merdân” gibi farklı sıfatlarından istifade etmektedir. Aşağıdaki beyitte de görüleceği üzere saydığı bu vasıfları cedd-i pâki olan Hz. Ali’nin nezdinde Cemâleddin Efendi için kullanmaktadır:

Merd-i kâmil nesl-i Ḥaydar şîr-i Ḥaḫ düldül-süvâr

Ceddi pâkî gibi ol da bir şeh-i merdân idi (vr.3a)

“Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur” şeklinde yaygın olarak bilinen rivayetin iktibas yolu ile mersiyelerde kullanıldığı da dikkat çekmektedir. Ayrıca bu sözün Uhud savaşındaki faydasından dolayı Hz. Ali hakkında söylendiği de mervîdir¹⁷⁸:

La fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ zülfikâr

İşbu nuḫk-ı pâk-i Ḥaḫka ḫaşları burhân idi (vr.2b)

c2. Hz. Hüseyin

Hz. Ali ile Hz. Fatıma’nın küçük oğlu Hz. Hüseyin, Muaviye’nin vefatıyla yerine geçen oğlu Yezid’e biat etmemesi üzerine Yezid taraftarlarınca ordusu bozguna uğratılmış ve Kerbela’da şehit edilmiştir. Hz. Hüseyin, edebiyatımızda en fazla **Kerbelâ Mersiyeleleri** ve **Maktel-i Hüseyin**’lerle karşımıza çıkmaktadır. Mersiye Mecmuası’nda Cemâleddin Efendi için yazılmış bir şiirde Hz. Hüseyin’in adı Kerbela şehri ve on iki imam ile beraber anılmıştır:

¹⁷⁸ Mustafa Öz, “Zülfikâr”, TDVİA., İstanbul 2013, c. 44, s.553-554.

Şāh Hüseyniñ Kerbelāya sūr yüzüñ ihlāşile

Mūsā Kāzım yolın tut ‘azm-i Bağdād eyle gel (vr.25a)

c3. On İki İmam

Alevî Bektaşî kültüründe on iki imam inancı önemli bir yere sahiptir. Hz. Ali ve onun soyundan gelen on bir kişi **on iki imam** olarak anılmakta ve Bektaşî şiirlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır: Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammed Bâkır, Cafer Sâdık, Musa Kâzım, Ali Rızâ, Muhammed Taki, Ali Naki, Hasan Askerî, Muhammed Mehdî.

Sıdkî Baba mersiyelerin birinde on iki imamı ve **Şah-ı merdan** vasfı ile maruf olan Hz. Ali’yi birlikte anmıştır:

Biñ üç yüz kırk oldu târih yazıldı

Çeşmimizden kânlı yâşlar süzüldi

Ecdâdları baş ucuna düzüldi

On iki imām şāh-ı merdān ağladı (vr.4b)

Bir diğer mersiyede ise On iki imamdan biri olan Musa Kazım’ın yolundan gitmeyi nasihat etmiştir:

Şāh Hüseyniñ Kerbelāya sūr yüzüñ ihlāşile

Mūsā Kāzım yolın tut ‘azm-i Bağdād eyle gel (vr.25a)

c4. Hacı Bektaş Veli

Bektâşiliğin kurucusu olan Hacı Bektaş Veli, Alevî geleneği açısından önemli bir isimdir. Sıdkî Baba şeyhi Cemâleddin Efendi’nin Hacı Bektaş soyundan geldiğini ve onun yolundan gittiğini aktarmaktadır. Şairin “Velâyet şehrinin tahtındaki sultân” olarak tavsif ettiği Cemâleddin Çelebi’nin Hz. Ali, Hz. Muhammed ve Hacı Bektaş-ı Velî ile birlikte ve onlara bağlılıklarının zikredilmesi manidardır:

Ol velāyet şehrinin tahtındaki sulṭān idi

Gāhī Ḥaydar gāhī Aḥmed gāhī de Bektāş olan (vr. 13b)

Nesl-i pāki kuṭb-ı ‘ālem Ḥācī Bektāş-ı Velī

Ḥānedānı ḥamse-i āl-i ‘abā hem ḥayr- ḥāh (vr.2a)

Beyitte geçen “cānişîn-i kutb-ı âlem” ifadesi ile Sıdkî Baba, Cemâleddin Çelebi'nin Hacı Bektaş-ı Velî'nin yolunda postnişin olduğunu, hem soyunu hem de misyonunu devam ettirdiğini dile getirmektedir:

Cānişîn-i kuṭb-ı ‘ālem Ḥacī Bektāş-ı Velī

Ḳıble-gāh-ı ehl-i ĩmān Kā‘be-i ‘ulyā olan (vr.7a)

c5. Balım Sultan

Balım Sultan, Hacı Bektaş Velî'den sonra Bektaşilik kültüründe ikinci pîr kabul edilen kişidir. Bektaşiliğin gelişmesinde büyük önem taşıyan Balım Sultan'ın Hacı Bektaş soyundan olup olmadığı tartışmalı bir konudur¹⁷⁹. Mersiye Mecmuasında ismi zikredilen Balım Sultan, aşağıdaki beyitte de görüleceği üzere Cemâleddin Efendi'nin vefatına ağlayanlar arasında sayılmaktadır:

Şıdkıyā çeşmimiñ yaşı çağladı

Nār-ı hicrān sīnemizi tağladı

Ḥācī Bektāş Balım Sulṭān ağladı

Seyyīd Cemāle ‘d-dīn Sulṭān göçünce (vr.4b)

Aynı mersiyede Balım Sultan yine zikredilmekte ve bu kez Cemâleddin Efendi'nin soyu ona dayandırılmaktadır:

¹⁷⁹ Ahmet Yaşar Ocak, “Balım Sultan”, *TDVİA.*, İstanbul 1992, c. 5, s. 17-18.

Nesl-i Balım Sulṭān cennet civānı

Bu idi cihānıñ şāhib-zemānı

Tāzelendi ehl-i beytiñ fiğānı

Veliyü 'd-dīn Hurrem Sulṭān ağladı (vr. 4b)

c6. Hz. Fatıma

Peygamberimizin kızı, Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatıma; peygamberimizin soyunu devam ettiren kişidir. Yüzü beyaz olduğu için **Zehra** lakabıyla anılmış¹⁸⁰ olan Hz. Fatıma, kadınların en hayırlısı (hayru'n-nisâ) sıfatıyla anılan dört kadından (Hz. Meryem, Firavun'un eşi Asiye, Hz. Hatice, Hz. Fatıma) biridir. Mersiyelerde yine aynı sıfatıyla, şefaathçi olmasıyla ve Cemâleddin Efendi'nin atası olma yönüyle karşımıza çıkmaktadır.

Şıdkıyā isteriz Haḫdan hidāyet

İki cihān serverinden şefū'at

Fātımātü 'z-Zehrā şefī'u 'l-ümmet

Hācı Bektāş kuḫb-ı devrān ağladı (vr.5a)

Cedde-i pākizesidir Fāḫıma ḫayru 'n-nisā

Nesl-i pāk-i Muḫtafā şāh-ı cihānım ol idi (vr.20a)

c7. Cafer-i Tayyar

Mersiyelerde ismi zikredilen şahsiyetlerden birisi de Cafer-i Tayyār'dır. Hz. Ali'nin kardeşi olan Cafer b. Ebu Talib, 629 yılında Suriye'ye gönderilen ordunun başında düşman üzerine kahramanca hücum ederken sağ kolu kesilince taşıdığı sancağı

---

¹⁸⁰ İskender Pala, age., s.164.

sol eline almış, o da kesilince dişleri arasında taşımış¹⁸¹ ve neticede şehit olmuştur. Hz. Peygamber, Cafer'in kesilen iki koluna karşılık Cenab-ı Hakk'ın kendisine iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine *Tayyar* lakabı verilmiştir.¹⁸² Sıdkî Baba, mersiyelerde Cemâleddin Çelebi'den bahsederken onun, mânâ âleminde Cafer-i Tayyar'ın manendi olduğunu vurgulamıştır:

‘Âlem-i ma‘nîde çünki Cā‘fer-i Tayyār idi

Cennet-i didār-ı Haqq’a uçdı ol pervāzile (vr.8b)

c8. Yezid

Hz. Ali'den sonra halife olduğunu iddia eden Emevi hükümdarı Muaviye'nin oğludur. Babası ölünce onun yerine geçmiş ve Hz. Hüseyin'in kendisine biat etmesini istemişe de bu gerçekleşmeyince elim bir şekilde neticelenen olayın müsebbibi olmuştur.¹⁸³ Türk edebiyatında yazılmış olan tüm Kerbela mersiyelerinde olduğu gibi Mersiye Mecmuasında da Yezid'in olumsuz vasıflarla anıldığı görülmektedir ve kendisine yapılan lanetlerle adı anılmıştır. Şair, kâfir Yezid'e lanet etmenin, Hz. Ali'nin ailesi ve evladına duyduğu hürmet gereği olduğuna dikkat çekmiştir:

Ol Yezîd kâfirliğine la‘net itmek dem-be-dem

Âl (u) evlād-ı ‘Alîye hürmetimdir hemdahı (vr. 20b)

d. Efsanevi Şahsiyetler

Sıdkî Baba, dostu ve şeyhi ile olan bağı, muhabbetini, dostluğunun kıymetini ve bununla birlikte ayrılığın hüznünü anlatırken efsanevi şahsiyetlerden ve çift kahramanlı aşk hikâyelerinden de geleneksel olarak istifade etmiştir. Sıdkî Baba, şeyhinden ayrı oluşunun hüznünü anlatırken Leyla'dan ayrı düşen Mecnun'u dizelerine eklemiştir. Sevdiğinden ayrı düşen Mecnun nasıl ağlayıp üzüldüyse şair de aynı

¹⁸¹ İskender Pala, age., s. 94.

¹⁸² Ahmet Önkal, "Cafer b. Ebû Tâlib", *TDVİA.*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 548-549,

¹⁸³ Ünal Kılıç, "Yezid", *TDVİA.*, İstanbul, 2013, c. 43, s. 513-514,.

durumdadır. Hatta üzüntüsünü hafifletmesi için Mecnun gibi çöllere düşmeyi kendisi için uygun görmektedir:

Çıķayım halk arasında düşeyim şahrālara

Varuben hem-rāh olayım ba‘de-mā Mecnūnile (vr.24a)

Sıdkî Baba, Mecnun misal sahralarda gezip dolaşmak, ağlamak istemektedir. Mecnun’un ağlaması nasıl Leyla’ya vâsıl olmak için ise, Sıdkî Baba da şeyhinin izine rastlamak arzusuyla bî-karâr bir halde gezmeyi hedeflemektedir.:

Fırķatiyle eyleyüben bî-karâr geşt (ü) güzār

Ağlamaz mı çölde Mecnūn vuşlat-ı Leylā için (vr.24b)

Cemāleddin Efendi’nin kız kardeşinin ağzından yazdığı mersiyede de benzer bir ifade dikkati çekmektedir:

Gülşāh gibi şararuben şolayım

Leylā gibi Mecnūnumu bulayım

Şirīn gibi neşter vurup öleyim

Tiz gel ağam tiz gel ben dayanamam

Ağān gelir dirler hiç inanamam (vr.10a)

Şair ailesini, evini barkını terk edip sahralara düşmenin, Vâmık ve Mecnūn ile yoldaş olup dolaşmanın kendisi için doğru bir iş olacağını söylemektedir. Zira onu en iyi anlayabilecek kimseler, sevdiğinden ayrı olan Mecnun ve Vâmık’tır:

Terk-i hānümān idüben düşeyim şahrālara

Ba‘de-mā hem-rāh olayım Vāmıķ (u) Mecnūn ile (vr.24a)

C. MERSİYELERDE GEÇEN YER İSİMLERİ

1. Topâyîn

Nevşehir yönünde, Hanbağı'ndan 10 km. uzakta, Bektaşilerce kutsal sayılan bir makam olup ağaçlık, buz gibi suyu ve havuzları olan bir bağdır.¹⁸⁴ Bu mekân, mersiyelerde şeyhin vefatı ile yüreğine kor ateşler düşen, ağaçlık olması hasebiyle dallarındaki kuşların ve bülbüllerin sükût ettiği bir yer olarak anılmaktadır:

Topâyîn bâğına düşdi âteşler

Ötmedi bülbüller lâl oldı kuşlar

Ağdı gözimizden kan ile yaşlar

Seyyid Cemāle 'd-dīn Sultān göcünce (vr.4a)

2. Akpınar

Şemseddin Sāmî, bu yer hakkında “Konya vilayet ve sancağında, Koçhisarı nahiyesinde usuldan Kızılırmak'a dökülen bir çayın üzerinde vaki büyük bir karyedir”¹⁸⁵ bilgisini vermektedir. Anadolu'da Kocadağı'ndan gelip Kızılırmak'a dökülen ve¹⁸⁶ bugün Nevşehir sınırlarında olan Akpınar, o dönemde Konya il sınırları içinde bulunmaktadır. Balık evinin altında Karahöyük tarafında taştan yapılmış olan ve suyu sürekli akan bu pınar, Alevilerce kutsal sayılmaktadır.¹⁸⁷ Mersiyelerde şeyhin olmayışından dolayı ağladığı ifade edilen Akpınar, sağlığında çokça gittiği ve zaman geçirdiği bir mekân olmalıdır.

Arslan ağzı āh eyledi çağladı

Āb-ı zezem sīnesini tağladı

Akpınar hem Çile-hüne ağladı

¹⁸⁴ Bedri Noyan Dedebaba, age., Ardıç Yayınları, Ankara, 1998, c. 1, s. 510.

¹⁸⁵ Şemsettin Sami, age., c.1, s. 256.

¹⁸⁶ Ahmet Rifat, *Lügat-i Târihiyye ve Coğrafiyye*, Ankara 2004, Tıpkıbasım/ Facsimile, Keygar Neşriyat, 2. Baskı, c.1, s. 231.

¹⁸⁷ Bedri Noyan Dedebaba, age., c.1, s.503

Cemāl-i pākiñi göremez oldum

Ƙarārım Ƙalmadı Ƙuramaz oldum(vr.5b)

3. Arslanağzı

Arslanağzı, Hacıbektaş kasabasında büyük bir çeşme ve havuzun adıdır.¹⁸⁸ Hacıbektaş nahiyesi hakkındaki h. 1311/m. 1893 tarihli bir salnamede bu çeşmeden şöyle bahsedilmektedir: “Hankah-ı mezkûr hariminde arslanağzı tesmiye olunan kebir çeşme ve bir havuz ve babalar zevabalarının bahçeleriyle kebir ve müzeyyen diğerk bir hasbahçe zinet-saz-ı enzar-ı temaşa ve züvvar olmaktadır.”¹⁸⁹ Mersiyelerde Akpınar ve Çilehane ile birlikte yasa iştirak eden yerlerdendir. Buralarda akan ve çağlayan suların olması, gözyaşı döküp ağlamaları ile izah edilmiş ve hüsn-i talil yapılmıştır. Ayrıca bu mekânın önemine binaen, akan suları zemzeme benzetilmiştir.

4. Çilehane

Hacı Bektaş kasabasında kutsal sayılan ziyaret yerlerinden biri olan Çilehâne, şehrin 3 km. doğusunda bir sırt üzerinde bulunan tek parça bir kayadır. Buraya aynı zamanda Arafat Dağı da denilmektedir.¹⁹⁰

5. Has Bahçe

Hacı Bektaş Veli dergâhını meydana getiren evlerin arka tarafında bulunan geniş bahçelere Hasbahçe adı verilmektedir.¹⁹¹ Sıdkî Baba, Cemâleddin Çelebi'nin vefatına bu bahçedeki bülbüllerin üzüldüğünü, kuşların dahi yas tuttuğunu belirtmiştir. Bu husus, şairin Cemâleddin Efendi'nin çokça zaman geçirdiği yerlerle duygusal bağ kurmuş olmasından kaynaklanmaktadır.

¹⁸⁸Konuyla ilgili bilgi için bkz. Hava Selçuk, “Mürûr u Ubûr Edenlerin Gözüyle Hacıbektaş: Seyahatnameler, Salnameler ve Şer'iyye Sicillerine Göre Hacıbektaş'ın Tarihi”, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Grafiker Yay., Ankara 2012, 4. Cilt, s. 45.

¹⁸⁹Yusuf Turan Günaydın, “1911 (1893) Ankara VilayetiSalnamesi'nde Kırşehir Sancağı”, *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir 2004, s.229.

¹⁹⁰Bedri Noyan Dedebara, age., c.1, s. 497.

¹⁹¹Bedri Noyan Dedebara, age., c.1, s. 494.

Ağ cennetiñ kumruları ötüşdi

Hâş bağçeniñ bülbülleri tutuşdı

Hızır Nebî hâzır oldı yetişdi

Seyyid Cemāle 'd-dīn Sulţān göçünce (vr.4a)

Yāsa girdi hūş bağçeniñ kuşları

Qana döndi toprağıle taşları (vr.5a)

6. Hazret Avlusu

Pir evindeki üçüncü avlu Hazret Avlusu adıyla anılmaktadır.¹⁹² Sıdkî Baba mersiyede Cemâleddin Çelebi'nin naaşının bu avluya konduğunu belirtmiş, mekân bu yönüyle zikredilmiştir:

Hâzret havlusına kondı cenāze

Ġā 'ib erenleri tırdı namāza

Dervişler āh itdi indi niyāza

Cemāl-i pākīñi göremez oldum

Qarārım qalmadı tıramaz oldum (vr.5a)

7. Kırklar Meydanı

Hacı Bektaş Veli yatırında ikinci kapıdan girilen geniş salondur ve bu meydanda günümüzde Cemâleddin Efendi ve babası Feyzullah Çelebi'ye ait sandukalar vardır.¹⁹³

Qırklar meydanında erler uyandı

Qırq budak tutuşdı şem'alar yandı

¹⁹²Bedri Noyan Dedebaba, age., c.1, s. 464.

¹⁹³Bedri Noyan Dedebaba, age., c. 1, s. 473- 474

Ma‘şūmlarıñ āhı ‘arşa tayandı

Cemāl-i pākiñi göremez oldum

Qarūrım qalmadı tıramaz oldum (vr.5a)

Resim 6. Kırklar Meydanı (Kendi arşivimizden)

8. Üçler Kapısı

Pir evinde birinci avlu ile ikinci avluyu ayıran duvarın ortasındaki kapının adıdır ve bu kapıdan ikinci avluya geçilir. Bektâşi kültüründe bu kapının cismi ruhtan ayırdığına inanılmaktadır, bu gerçek anlamda bir kapıdır; dört kapı- kırk makam anlayışındaki kapılar ise aşama anlamındadır. Bektâşi inancında olanlara göre cisim, birinci avluda kalır; ruh, ikinci avluya geçer. Mersiyelerde Üçler Kapısı şöyle karşımıza çıkmaktadır:

Üçler kapısından içeri girdi

Kırklar meydânına selâmin virdi

Ecdâdları cümle kıyâma tırdı

Seyyid Cemâle ‘d-dîn Sultân göçünce(vr.4a)

9. Necef

Kufe'nin 10 km batısında yer alan, Hz. Ali'nin şehit edildiği yer olmasından dolayı Meşhed adıyla da anılmaktadır¹⁹⁴. Mersiye Mecmuasında Cemâleddin Efendi'nin vefatından Necef şehrindeki erenlerin de etkilendiği dile getirilmiştir.

Necef şehrindeki erler uyandı

Dür deñizi al kanlara boyandı

Âh (u) efgânımız 'arşa tayandı

Seyyid Cemâle 'd-dîn Sulţân göçünce (vr.4a)

10. Medine

Sıdkî Baba Arap yarımadasının batısında Hicaz bölgesinde bulunan Medine şehrinde de Cemâleddin Efendi'nin vefatıyla birlikte figanların yükseldiğini mısralarına eklemiştir:

Medîne şehrine düştü bir figân

Seyyid Cemâle 'd-dîn Sulţân göçünce (vr.3b)

11. Mısır: Bilindiği üzere Mısır, Hz. Yusuf'la özdeşleşen bir şehirdir. Şair Cemâleddin Efendi'yi Mısır şehrinde yaşayan Yusuf peygambere benzetmiştir. Ayrıca şeyhinin yüzünün parlaklığı ile Hz. Yusuf arasında benzerlik kurduğu da dikkat çekmektedir:

Pertev-i şavķ-ı cemâli ışıldırdı 'âlemi

Şanki şehri-i Mışır içinde Yūsuf-ı Ken'ân idi (vr.2b)

¹⁹⁴Mustafa Öz, "Necef", *TDVİA.*, İstanbul, 2006, c. 32, s.486-487.

D. AYETLER – HADİSLER

Sıdkî Baba'nın mersiyelerinde, ayet ve hadis iktibaslarının yanında sure isimlerini zikrettiği de görülmektedir. Şeyhi Cemâleddin Efendi'nin ibadetlerinde çok hassas ve devamlı olduğunu vurgulayan şair, şeyhinin yüzünde secde nurunun parladığını söylemekte, alnında “Sûre-i İmrân”ın yazılı olduğunu dile getirmektedir:

Görinürdi yüzlerinde nûr-ı âşâr-ı sücûd

Cebhe-i pâkinde mestûr **Sûre-i ‘İmrân** idi (4/11)

Bir başka mersiyeinin makta beytinde de Sıdkî Baba, Cemâleddin Efendi de dâhil evliyanın ruhlarına hediye etmek üzere Fatiha ve İhlas surelerini okumak gerektiğini söylemektedir.

Oķu **İhlâş**-ı şerîfi **Fātiha** kıl Şıdkıyâ

Rûh-ı pâk-i evliyâyı zikrile şâd eyle gel (90/7)

Bu şekildeki genel atıfların yanında ayet iktibasları da dikkat çekmektedir. Mersiyelerde zikredilen ayetleri şöylece ifade etmek mümkündür:

1. “Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!” (Fecr, 89/28)

Fânî âlemden bâkî âleme göç etmiş şeyhinin ardından ağlayıp âh eden Sıdkî Baba, üzülmekle birlikte teslimiyetini de dile getirmektedir. Zirâ semadan gelen “Rabbine dön” emrine karşı durmak mümkün değildir. Yapılacak şey bu üzüntüyle ah edip inlemek, şeyhin vasf-ı cemilini anıp onu hayırla yâd etmektir.

Söz konusu ayetin üç farklı yerde zikredildiği görülmektedir. Beyitlerde semâ, emr-i irci’î, âh, göçmek kelimelerinin müşterekliği dikkati çekmektedir:

Göçdi emr-i **irci’î**yle mürşid-i âgâhımız

Ağla ey dil ba’ de-mâ çıksun semâya âhımız (1/1)

Bir nidâ geldi semâdan emr-i **irci’î**yle âh

Cennet-i dîdâr-ı Hâkka vâşıl oldu ol hemân (56/4)

Göçdi ol sulţān-ı ‘ālem emr-i **irci**’iyle āh

Söyle evşāf-ı cemīlin şevķiyle yād eyle gel (90/6)

Fecr suresi 28. ayette yer alan “İrci/Dön” hitabında Cenab-ı Hak, iyilikle kötülüğü ayırt edebilmiş, temiz bir kalple O’na yaklaşan nefis-i mutma’inne mertebesindeki kullara seslenmektedir. Nefsin bu mertebesindeyken Allah’a doğru giden nefis sahibinin kalbi, tam ve gerçek bir inanışa sahiptir. Cömertlik, doğruluk, güler yüzlülük, yumuşak gönüllülük, tatlı dillilik gibi güzel vasıflar kazanan kalp, daima tevekkül, tefviz, teslim, sabır ve rıza halleri içindedir.¹⁹⁵ Buradan hareketle Sıdkî Baba, bir yönüyle Cemâleddin Efendi’nin manevî haline de işaret etmektedir.

2. “Korkma!”

“Korkma!” anlamına gelen “Lâ tehaf” ifadesinin Kur’an-ı Kerimde müteaddit ayette¹⁹⁶ geçtiği görülmektedir. Bu buyruğa muhatap olan kişiler; Hz. Lut, Hz. Musa ve Hz. Davud peygamberlerdir. Ayetin iktibas edildiği beyitlerde yer alan “sâye-i adl, sâye-bân” ifadeleri, himayesinden ve gölgesinden müstefid olduğu, yanındayken korkuya yer olmaksızın kendini güvende hissettiği bir şahsa, Cemâleddin Efendi’ye işaret etmektedir:

Var idi bir pâdişāhım sâye-i ‘adlinde hem

Lâ tehaf¹⁹⁷ seyr eyler idim bir ulu karbān idim (15/3)

Sâye-i ‘adliñde seyrān eyleridim **lâ tehaf**

Sâye-bānım tende cānım hayr-ḥāhım sen idin (38/4)

3. İşte bu, Allah’ın inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: “Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) karşılık sizden, yakınlıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum.” (Şûrâ, 42/23)

¹⁹⁵ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yay., 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 475.

¹⁹⁶ Hûd, 70; Tâ-Hâ, 21, 68; Neml, 10; Kasas, 25, 31; Ankebût, 33; Sâd, 22; Zâriyât, 28.

¹⁹⁷ Tâhâ, 20/68

Mersiyelerde yer alan ayet iktibaslarından birisi de Şûrâ suresi 23. ayettir. Şair, “İlle’l-meveddet” ayetinin onların şanında okunduğunu, kendisinin de kurbâ (yakınlar) manasının kapsamında yer aldığını zikretmektedir. Ayette yer alan kurbâdan maksat, tefsirlerde emiru’l-Mü’minîn Hz. Ali, Hz. Fatıma ve evlatları olarak yorumlanmıştır. Onları sevmek ve onlara muhabbet beslemek gerektiği vurgulanırken şair Hz. Ali’nin soyundan gelmekle bu ayetin manasına mazhar olduklarını da vurgulamaktadır:

Âyet-i ille’l-meveddet¹⁹⁸ şânımızda okunur

Dâhil-i ma’ nâyı **kurbâ** oldum el-ğamdü lillâh (64/5)

Bâkîdir çünki mağâmım tâ ilâ yevmi’l-kıyâm

Âyet-i ille’l-meveddet ‘ ulv-i şânım el-vedâ‘ (65/16)

4. “Ey Âdemoğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır” demedim mi? (Yâ-Sîn, 60.)

Yâ-Sîn suresinden iktibasla alınan ayet-i kerimede, insanoğlu için apaçık bir düşman olduğu ilan edilen şeytana yoldaşlık etmeme uyarısı yer almaktadır. Şair, bu uyarıya sadık kaldığını, Cenab-ı Hakk’a verdiği sözü tuttuğunu, şeytana uymak yerine doğru yolda olduğunu teyit etmiştir:

Ol **elem a’ hed ileyküm** âyetiyle âmilim

Eyledim mişâk-ı ‘ ahdi Hâzret-i Yezdânile (76/5)

Ayetlerin yanısıra hadislerin de mersiyelerde kullanıldığı görülmektedir. İktibas edilen hadisleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

5. “Müminin kalbi, Kâbe’dir.”

Hz. Peygamber’e ithaf edilen “Mü’minin kalbi Ka’be’dir/Cenâb-ı Hakk’ın evidir.” şeklindeki rivayet, mersiyelerde iki farklı beyitte geçmektedir. İlkinde rivayeti aktardıktan sonra, şeyhinin gönlünde hükme edenin Allah olduğunu ifade etmektedir:

Ğalb-i mü’min Kâ’bedir didi resûl-i kibriyâ

Şadr-ı pāk-ı ‘ âlisinde hüküm iden Rağmân idi (4/7)

¹⁹⁸ Şûrâ, 42/23

Diğer beyitte ise kendisi için şeyhi Cemâleddin Efendi'nin mana âleminin kıblegâhı olduğunu söylemektedir:

Kalb-i mü'min beyt-i Hâkır söyledi maḥbûb-ı Hâk

‘Âlem-i ma‘nâda çünkü kıble-gâhım ol idi (72/5)

Kâbe, tasavvufî şiirde remiz olarak kullanılmış ve ilahî aşk gönülde tecelli ettiği için kalp ile ilişkilendirilmiştir. Esas itibari ile hem Kâbe hem de gönül bir yönüyle ‘Beytullah’tır. Tasavvuf şiirinde kalbin sureti olarak kabul edilen Kâbe somut olarak, gönül ise soyut olarak Allah’ın mekânıdır. Kâbe, maddi ve dışı ait bir mekân iken gönül manevi ve ‘iç’e, öze ait bir mekândır.

6. “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur.”

Sıdkî Baba’nın iktibasta bulunduğu rivayetlerden birisi de, Alevî-Bektaşî kültüründe yaygın olarak bilinen “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur.” rivayetidir. Bu söze karşı, kaşlarının burhan (delil) mahiyetinde olduğunu söylemesi dikkati çekmektedir. Bilindiği üzere Zülfikâr, yarısından itibaren ucu çatallaşan bir kılıçtır ki, öldürücü vasfıyla ortaya çıkan kaşlar ile kılıç arasında bir benzerlik kurulmuştur. Ayrıca kılıcın ucunun iki dilli oluşu gözün üstündeki kaşlar ile irtibatlı olarak değerlendirilmiştir.

La fetâ illâ ‘Ali lâ seyfe illâ zülfikâr

İşbu nuṭk-ı pāk-i Hâkka kaşları burhân idi (4/16)

7. “Hz. Fatıma, dünya kadınlarının en hayırlısıdır.”

Alevî-Bektaşî kültüründe önemli simalardan birisi de Hz. Peygamber’in kızı, Hz. Ali’nin eşi olan Hz. Fatıma’dır. Hz. Fâtıma’nın dünya kadınlarının hayırlılarından olduğu bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: “Cennet ehli kadınların en faziletlisi Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fâtıma, Müzâhim kızı ve Firavun’un eşi Asiye ile İmran kızı Meryem’dir.”¹⁹⁹ Hz. Fâtıma’nın kadınların en hayırlısı olduğu iki beyitte yer almaktadır. Her ikisinde de Hz. Fatıma, *cedde-i pākize* yani “temiz nine (ata)” olarak

¹⁹⁹ Buhârî, Menâkıb, 27; Müslim, Fedâil, 17. “Dünya kadınlarının en faziletlisi dört tanedir...” şeklindeki rivayet için bkz. Tirmizî, Menâkıb, 61.

tavsif edilmiştir. İlk beyitte Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'in temiz ve pak soyunu devam ettirmesi özelliği vurgulanmıştır:

Cedde-i pākizesidir **Fāṭima ḥayru 'n-nisā**

Nesl-i pāk-i Muşafā şāh-ı cihānım ol idi (69/7)

Diğer beyitte ise Hz. Fatıma'nın şefaet edici oluşu vurgulanmıştır:

Cedde-i pākizemizdür **Fāṭima ḥayru 'n-nisā**

Ol şefi' -ül-ümmeṭ oldı ḥüccet-i burhānile (76/8)

8. “Belâ, peygamberlere vekil kılınmıştır.”²⁰⁰

Kaynaklarda, “el-belâ'ü mü'ekkelün bi'l-kavl / bi'l-mantık” ifadeleri ile geçmekle birlikte “bi'l-enbiyâ” ifadesine rastlanmamıştır. Sıdkî Baba aynı rivayete, Nasihatnâmesi'nde de yer vermektedir²⁰¹

El-belâ' ü mü'ekkelün söyledi **bi'l-enbiyâ**

Dönmezem hiçbir belâdan cānımı ḳurbānile (76/7)

²⁰⁰ Bkz. Keşfü'l-Hafâ, I, 342; Cāmiu's-sagîr, I, 305.

²⁰¹ Halil Sercan Koşık, age., s.41, İsmail Ak, age., s.60.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERSİYE MECMUASI'NIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

A. METNİN TRANSKRİPSİYONUNDA İZLENEN YOL

Elimizde tek nüshası bulunan (Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 5296) Mersiye Mecmuası'nın metni hazırlanırken aşağıdaki kıstaslara dikkat edilmiştir:

- 1) Yazım yanlış yapılmış kelimelerin doğru şekli yazılmış, dipnot olarak metinde geçen kelime belirtilmiştir.
- 2) “Şād u handān, leyl ü nehār, sabr u tahammül” gibi bazı terkiplerde “vav” bağlacı kullanılmadığı için, transkripli metinde vav harfi köşeli parantez [ ] içinde yazılmıştır.
- 3) Arapça- Farsça ön ekli kelimelerde, ek ile kelime “-” işareti ile ayrılmıştır: nā-gehān, bī-ḡarār...
- 4) Tekrarlanan kelimelerle oluşturulan Farsça söz öbeklerinde de sözcük ile ek arasına “-” işareti tercih edilmiştir: dem-be-dem, cā-be-cā...
- 5) Hı harfi ile elif harfi arasında kalan ve okunmayan vāv-ı ma' dūle, “Ḥāb” kelimesinde olduğu gibi gösterilmiştir.
- 6) Başlıklara sonradan eklenen kelimeler parantez içinde yazılmıştır.
- 7) Mersiyelere sonradan eklenen kelimeler dipnotta belirtilmiştir.
- 8) Mersiyelerde okunamayan kelimeler ... ile belirtilmiştir.

B. TRANSKRİPSİYONLU METİN

1b

Bismillahirrahmanirrahim

1

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Göçdi emr-i irci' iyle mürşid-i āgāhımız²⁰²

Ağla ey dil ba' de-mā çıksun semāya āhımız

Sālik-i şer' -i Muḥammed lem' ā-i nūr- ı 'Alī

Vākıf-ı sırr-ı tārīkat 'ārīf-i bi'l-lāhımız

Zulmet-i derd-i hicriyle ḳalbimiz mātemededir

Ḳanğı burcda bilmeyiz şu' le-nümā ol māhımız

Cümle ihvān-ı tārīḳle eyleriz efgān [u] āh

Hāne-i aḫzāna tebdīl oldı ' işret-gāhımız

Ağlamaz mı iñlemez mi nale-zār itmez miyüz

Ol idi dār- ı fenāda ḳünkü ḫayır-ḫ'āhımız

Ol livā 'ül- ḫamdiñ altında bizi maḫşer günü

Vuşlat-ı pākile şād it ey Ḳadīr Allāhımız

Şıdkıyā şıdk-ı ḫulūş-i ḳalbile söyle müdām

Himmet-i rūḫānī pāki ola sırr-ı āhımız

²⁰²Sayfanın yan tarafında, “ İrci' i emriyle göçdi mürşid-i āgāhımız” yazılı bir mısra mevcuttur.

2a

2

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Hızr-ı âlem-tek Cemâleddin Efendim nâ-gehân

Nüş idüp âb-ı hayât-ı bâkî'i oldu nihân

İftirâkı âteşiyle gönlümüz yanmaktadır

‘Arşa çıktı ağlamakdan şu‘le-i âh [u] figân

Ağlayub âh eyleyelim dem-be-dem feryâdile

Ol idi ihvân-ı dîne çünkü yâr-ı mihrîbân

Murğ-ı rûh-ı enbiyâ vü evliyâ pervâzile

Țutmadılar hiç birisi bu fenâda âşiyân

Țâzret-i Loqmân-ı hâzık mevte çâre bulmadı

El çeküp dâr-ı fenâdan kıldı terk-i hânümân

Âl [u] evlâd-ı Resûliyle berâber bizleri

Cennetünle şâd-kâm it ey Cenâb-ı Müste‘ân

Țıl temennî Țâzret-i Mevlâ’ya Şıdķı dâ’imâ

Üstümüzde himmet-i pâki ola tâ sâye-bân

3

MERŞİYYE-İ DİĞER

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gitdi hayfā bu fenādan mürşīd-i ‘ālem-penāh
Ey muḥibbān eyleyelim derd ile efgān [u] āh

Nesl-i pāki ḳuṭb-ı ‘ālem Ḥācı Bektāş-ı Velī
Ḥānedānı ḥamse-i āl-i ‘abā hem ḥayr- ḥāh

Aḥmed Şeyḫ Cemāleddīn Efendi nām-dār
Nūş idüp cām-ı beḳādan gıtdi ol devletlü şāh

Biñ üç yüz kırk tārīḫinde eyledi terk-i ḥayāt
Mevtile buldı ḥayāt-ı bākī(y)i bī-iştibāh

Ḥazret-i Mevlā ḡariḳ-i baḥr-i ḡufrānile hem
Ravza-i dāri’s-selāmı içre iḥsān ide cāh

Dāder-i pāki Velīyyü’ d-dīn yerinūñ cālisi
Ḳıl mu‘ammer cümle evlādın berāber yā İlāh

Āl [ü] evlād-ı Resūl-i kibriyā fevti ile
Mātem itmez mi melekler ağlamaz mı mihr [u] māh

Himmet-i rūḥānisiyle söyledim evşāfımı
‘Ālem-i ma‘nāda seyrān eyleyüp der-bār-gāh

Āsitān-ı pāk-i ḥünkāra yüzün sür Şıdkıyā
Luṭfiyla cürm [ü] günāhuñ ‘afv ider ol pādişāh

2b

4

MERSİYYE-İ DİĞER

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Göçdi sulṭān-ı velāyet şāhib-i ‘irfān idi

Cā-niṣṣin-i ḳuṭb-ı ‘ālem melce’-i devrān idi

Hıṣṣe-i ‘ilm-i ledünnī sālik-i şer‘ -i şerīf

Vāḳıf-ı sırr-ı ṭarīḳat vāṣıl-ı Yezdān idi

Hüsn-i pākin seyr iden bīmār olurdu şād-kām

İşigi dārü’ş-şifā hem kendisi Loḳmān idi

Kān-ı elṭāf-ı mürüvvet ma‘den-i cūd [u] kerem

Hem mübārek nuṣḥ [u] pendı dertlere dermān idi

Şu‘le-i ḥurşīd-i ‘ālem ṭal‘at-ı māh-ı münīr

Heykeli mişl-i melā’ik heybeti arslan idi

Nuṭḳ-ı pāki ṭaşa te’şīr eyler idi bī-gümān

Server-i taḥt-ı melāḥat la‘l-i dūr-efşān idi

Ḳalb-i mü’min Kā‘bedir didi Resūl-i Kibriyā

Şadr-ı pāk-ı ‘ālisinde ḥükm iden Raḥmān idi

Zülf-i sünbül hem benefşe gerdeni gül-i müşg-nāb

Kāküli mānend-i şebbū saçları reyḥān idi

Ḥavz-ı Kevşerle dehānı çeşme-i āb-ı ḥayāt

Lebleri lā‘l-günundan gözleri mestān idi

Ruĥları cennāt-i ‘adnin baĝçe-i dāri’s-selām
Ķāmet-i serv-i ĥırāmānın gören ĥayrān idi

Görinürdi yüzlerinde nūr-ı āṣār-ı sücūd
Cebhe-i pākinde meṣtūr Süre-i ‘İmrān idi

Müşk-i ‘anberle muĥammer ĥāk-i cismi ser-be-ser
Āb-ı ĥikmetle muṭahhar ĳalbi müstahsen idi

Ĥāk-i pāyin pūs idenler olur idi feyz-yāb
Çün kelām-ı dürr-i nābı ma‘nā-i Ķur’ān idi

Ķonca-tek bir beṣāṣetle ṣād iderdi āṣıķın
Zevķ-i vaṣl-ı pāk-i ĥaķla dā’imā ĥandān idi

Pertev-i ṣavķ-ı cemāli ıṣıdırdı ‘ālemi
Ṣanki ṣehr-i Mıṣr içinde Yūsuf-ı Ken‘ān idi

La fetā illā ‘Ali lā seyfe illā zülfiķār²⁰³

İṣbu nuṭķ-ı pāk-i Ĥaķķa ķaṣları burĥān idi

3a

Pāy-ı taĥt-ı bāb-ı ‘ālī temāṣā eyledi
Ol vaķit kim ol ṣehirde nice gün miĥmān idi

‘Aṣr-ı pākiñde olubdur münhezim ā‘dā-yı dīn
Bir eli tīĝ-i celādet bir eli ķalkān idi

²⁰³Metinde kelime, zülfiĝār şeklinde geçmektedir.

Çifte şancağ-ı şerîfle ‘azm-i dârü’l-ḥarb idüp
Cânını bu dîn yolunda niyyeti ḳurbân idi

Merd-i kâmil nesl-i Ḥaydar şîr-i Ḥaḳ Düldül-süvâr
Ceddi pâki gibi ol da bir şeh-i merdân idi

Biñ iki yüz hem dahı yetmiş toḳuzda târiḫi
Tevlîd ile yüzlerinde nûr-ı Ḥaḳ lem‘ân idi

Nüş idüp cām-ı beḳâyı bu biñ üç yüz kırḳda âh
Vuşlat-ı cānāna vāşıl oldu çünki cān idi

Şıdkıyâ evşâf-ı pâkin idemezsiñ şî‘rile
Ḥaḳ-ı ‘âlem içre çünki mişli yoḳ sultân idi

5

MERŞİYYE-İ DİĞER

fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lûn

Nüş idüp cām-ı ecelden gitdi ol sultânımız
Ba‘de-mâ çıḳsun semāya âhile efgânımız

Mürşid-i kâmil Cemâleddîn Efendi nûr-ı Ḥaḳ
Nesl-i pâki ḳuṭb-ı ‘âlem melce’-i devrânımız

Ağlayuben âh [u] efgân eyleyelim şubḫ [u] şâm
Ḥüzn [ü] enduh [u] elemle ey bizim iḥvânımız

Bir ‘alev düşdi tutuşdı maḫva yüz tutmaḳdadır
Şu‘le-i nâr-ı hicrden külbe-i aḫzânımız

Şubha dek feryād [u] nāle gündüzin biñ derdile

Terk-i h̄'āb-ı ğaflet itdi çeşm-i h̄ūn-efşānımız

Ravza-ı huld-i berīniñde berāber bizleri

Ƙıl müşerref vuşlatıyla ey Ğanī Yezdānımız

Ğayr-ı mümkün ba' deñü gülmek fenāda Şıdķıyā

Leşker-i h̄ūzn-i felāket Ƙapladı her yanımız

3b

6

ƘOŞMA²⁰⁴

11'li Hece Ölçüsü

Göçdi Cemāleddīn şāh-ı cihānım hayāli göñlümde mihmānım idi

Bülbül gibi artmağdadır fiğānım açılmış bir gül-i handānım idi

Şerī' at şehrinde Ƙavlinde şādık tarīƘat ehline yār-ı muvāfiƘ

'İlm-i tabābetde Loğmān-ı h̄āzık her dürlü derdime dermānım idi

Sülāle-i pāk-i āl-i Muħammed alında parlardı nūrı mü'ebbed

Melālet-i māsivādan mücerred şeyh-i kāmil Ƙuṭb-ı devrānım idi

Çifte sancağ-ı şerīfle pāk-i zāt din vaṭan yolında eyledi şebāt

Eylerti pendile ğall-i müşkilāt dest-ğirim darü'l-emānım idi

Sefīl Şıdķī ağlamağa Ƙanmayam medh-i şenā senden hiç uşanmayam

Naşıl āh itmeyem naşıl yanmayam veliyyü'n-ni' metim sulṭānım idi

²⁰⁴ Sıdkî Baba'nın bu şiiri beyit birimiyle yazılmış bir koşmadır. Musammat gazel gibi mısra ortalarında kafiyeli kelimeleri mevcuttur. Eserin başlığı koşma olarak yazıldığına göre bunun bir musammat gazel olmadığı, dolayısıyla el alışkanlığı ile beyitler halinde yazıldığı düşünülmektedir.

7²⁰⁵

11'li Hece Ölçüsü

Vefâtınıñ on ikinci gicesi cemâl-i pâkini gördüm uyandım

Maķâm-ı me'vâsı cennet baĝçesi hâk-pâye yüzüm sürdüm uyandım

Bir kapu açıldı girdim huzûra efendim sulţânım kalma kuşûra

Mübârek yüzleri ĝark olmuş nûra hemân dîvânına tırdum uyandım

Şeyhîm Cemâle'd-dîn kendi postunda oturmuşdı seccâdesi üstünde

Gökden inen yeşil fermân destinde sînemi meydâna serdim uyandım

Aldım âbdestimi itdim iķâmet nazâr-ı pâkile kıldı işâret

İndirdim başımı okudı âyet böyle bir ma' nâya irdim uyandım

Şıdkıyâ baķ şu sînemiñ çâkine yüz sürelim işiginiñ hâkine

Seyrân eyler iken hüsn-i pâkine yüregime daĝlar urdum uyandım

8

VE LEHÜ EYDÂN

11'li Hece Ölçüsü

Medîne şehrine düşdi bir figân

Seyyid Cemâle'd-dîn Sulţân göçünce

Aĝladı Beytullah şarşıldı cihân

Seyyid Cemâle'd-dîn Sulţân göçünce

Kerbelâ çölünde şâh-ı şehidân

Aĝlar birbiriyle yâr-ı mihribân

²⁰⁵ Bu da 6. şiir gibi beyitler halinde yazılmış bir koşmadır.

4a

aralar baqladı ehl-i āsumān
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

Necef Őhrindeki erler uyandı
Dür deñizi al anlara boyandı
Āh [u] efġānımız ʿarŐa ayandı
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

Aġ cennetiñ umruları ötüşdi
HāŐ baġçeniñ bũlbũlleri utuŐdı
Hızır Nebī hazır oldu yetişdi
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

ıldı namāzını ġāʾib erleri
Düzũldũler baħr-i vaħdet dũrleri
Feryāda başladı beher birleri
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

Topāyīn bāġına dũŐdi āteŐler
Ötmedi bũlbũller lāl oldu uŐlar
Adı gōzimizden an ile yaşlar
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

Üçler apusından içeri girdi
ırklar meydānına selāmın virdi
Ecdādları cũmle ıyāma ırdı
Seyyid Cemāle ʾd-dīn Sulṭān gōçünce

Sekiz cennet kapuları açıldı
Hulle kumaşından libās biçildi
Raḥmet deryāsından şular saçıldı
Seyyīd Cemāle 'd-dīn Sulṭān göçünce

Geldi şehzādeler ḥuzūra girdi
Vaşiyet eyledi fermānın virdi
Es-şalāt es-şalāt didi buyurdu
Seyyīd Cemāle 'd-dīn Sulṭān göçünce

Şems [ü] kamer gibi toğdı tonuldu
Servi ağacından tābūt yonuldu

4b

Seneler biñ üç yüz kırka konuldu
Seyyīd Cemāle 'd-dīn Sulṭān göçünce

Şıdkıyā çeşmimiñ yaşı çağladı
Nār-ı hicrān sīnemizi tağladı
Hācı Bektāş Balım Sulṭān ağladı
Seyyīd Cemāle 'd-dīn Sulṭān göçünce

9

11'li Hece Ölçüsü

Sulṭān Seyyid Cemāl dünyādan göçdi
Āh eyledi 'arş-ı Raḥmān ağladı
Rıdvān sekiz cennet kapusın açdı
Vildānile hūrī ğilmān ağladı

Şerī^c at şehrinde şems [ü] mähımız
Tari̇kat tahtında pādişāhımız
‘ Arşa çıkdı feryādile āhımız
Mü ’min²⁰⁶ müslim ehl-i imān ağladı

Ağlar şehzādeler ol meh-pāreler
Sızılaşur sīnemizde yāreler
Gökdeki melekler giydi käreler
İnsile cin kevn [ü] mekān ağladı

Nesl-i Balım Sultān cennet civānı
Bu idi cihānıñ şāhib-zemānı
Tāzelendi ehl-i beytīñ fiğānı
Veliyü’ d-dīn Hurrem Sultān ağladı

Biñ üç yüz kırk oldı tārīḥ yazıldı
Çeşmimizden kānlı yāşlar süzüldi
Ecdādları bāş ucuna düzüldi
On iki imām şāh-ı merdān ağladı

Hüküm büyük yerden Haḫḫıñdır fermān
Bāḫīlere sağılık eylesün iḫsān
Çok gezdi cihānı Hāzret Loḫmān
Bulmadı bu derde dermān ağladı

---

²⁰⁶ Metinde kelime, mü ’mīn şeklinde yazılmış.

5a

Şıdkıyā isteriz Hāḫdan hidāyet
İki cihān serverinden şefā' at
Fātımatü'z-Zehrā şefī' u 'l-ümmet
Hācı Bektāş ıuḫb-ı devrān ağladı

10

DİĞER

11'li Hece Ölçüsü

Efendim sulḫānım şāh-ı cihānım
Cemāl-i pākiñi göremez oldum
Gice gündüz artmağdadır fiğānım
Cemāl-i pākiñi göremez oldum
Ḳarārım ıalmadı ḫuramaz oldum

Bu biñ üç yüz kırıka ıondı seneler
Nār-ı hicrānıñla yandı sīneler
Ḳan ağladı şāhzādeler āneler
Cemāl-i pākiñi göremez oldum
Ḳarārım ıalmadı ḫuramaz oldum

Hāzret ḫavlusına ıondı cenāze
Ĝā'ib erenleri ḫırdı namāza
Dervīşler āh itdi indi niyāza
Cemāl-i pākiñi göremez oldum
Ḳararım ıalmadı ḫuramaz oldum

Ḳırıklar meydānında erler uyandı

Kırk budak tutuşdı şem'alar yandı
Ma'şūmların āhı 'arşa tayandı
Cemāl-i pākīni göremez oldum
Çarārım kalmadı tıramaz oldum

Yasa girdi hāş bağçeniñ kuşları
Çana döndi toprağıle taşları

5b

Tırmaz aqar gözlerimiñ yaşları
Cemāl-i pākīni göremez oldum
Çarārım kalmadı tıramaz oldum

Arslanağzı āh eyledi çağladı
Āb-ı zemzem sīnesini tağladı
Akpiñar hem Çile-hāne ağladı
Cemāl-i pākīni göremez oldum
Çarārım kalmadı tıramaz oldum

Bir ay gördüm toğmuş hilālden ince
İnşā'allāh bu düşün genclerden gence
Sen olmuşduñ gönümüzde eglence
Cemāl-i pākīni göremez oldum
Çarārım kalmadı tıramaz oldum

Bu Şıdkī-i bī-çāre kapuñda kuldur
'Afv it günāhımı ihsāniñ boldur
Sā'atim gün giçer her günüm yıldır
Cemāl-i pākīni göremez oldum
Çarārım kalmadı tıramaz oldum

11

MERŞİYYE-İ DİĞER

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bülbül idim bu cihānda gülsitānım var idi

Ṭūṭī- veş seyr eyler idim büstānım var idi

Olmuş idim tā ezelden bülbül-i āşüftesi

Ruḥları gül kāküli ‘anber-feşānım var idi

Eyler idi seyrile bu ḳalbime baḥş-ı ḥayāt

Zülfi sünbül ḳāmeti serv-i revānım²⁰⁷ var idi

Çün yitürdüm fırḳatile ağlarım leyl [ü] nehār

Ya‘ḳūb idim Yūsuf-ı devr-i zamānım var idi

6a

Zīr-i fermānına girmişdi ḳamu ḥalk-ı cihān

Dergeh-i ‘ālem-penāhda ḥükümṛānım var idi

Esdı bir bād-ı muḥālif dökdi berg [ü] bārını

Gönlümüñ eglencesi bir nev-fidānım var idi

Ḳoydı ḥayfā Şıdḳı̄-i bī-çāresin biñ derdile

Gitdi yār-ı nāzeninim mihrībānım var idi

²⁰⁷ Metinde kelime, servrān şeklinde yazılmıştır fakat vezin gereği serv-i revān şeklinde olmalıdır.

12

BU DAHI

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

‘Arz-ı hālīm var kerem kıl luṭf idüp ṭur ey şabā

Göçdi bir servi şanavber yüzleri nūr ey şabā

Merḳad-i dārū’s-selāmın kıl ziyāret āhile

Pūs idüp tābūt-ı pākin yüzleriñ sür ey şabā

İtme ifşā rāz-ı ḳalbiñ ğayrı bir ferde şaḳın

Gir ḥuzūr-ı ‘ālīsine yüz-be-yüz gör ey şabā

Bir daḥı sür yüzleriñi bendegānından için

Dergeh-i Mevlāda sa‘yiñ ola meşḳūr ey şabā

Ol ḥuzūr-ı ma‘nevīsın gösterüben ‘aynile

Şıdḳı-i bî- çāresini eyle mesrūr ey şabā

13

BU DAHI

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Başlayalım gel seniñle āh [u] zāre bülbülüm

Sen gül-i ḥandāna āh it ben de yāre bülbülüm

Tiĝ-i hicrān eylemişdir dest-i devrān ile çün

Yüregimi şerḫa şerḫa pāre pāre bülbülüm

İdemez buña tedāvī olsa Loḳmān-ı Ḥāzıḳ

Açılıpdur tā cigerden çünki yāre bülbülüm

Sūziṣi nār-ı firāķı yandırır bu ‘ālemi
İṣidilmesün ḥavādiṣ her diyāra bülbulüm

Terk-i cān oldığım bildim vuṣlat-ı cānāne yol
Me’mül itmeme ben bu derde ğayrı çāre bülbulüm

Vuṣlat-ı ‘ıdinde ķurbān eyleyem bu cānımı
Ḥaķ mülāķat eyler ise ol civāra bülbulüm

6b

Ketm-i ‘aşka yoķ mecāli Ṣıdķı-i bī-çāreniñ
Āh [u] efġān eyleyelim āṣikāre bülbulüm

14

MERṢİYYE-İ DİĞER

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ağlamaz mı derd ile cā(nā)nesinden²⁰⁸ ayrılan
Ṣem‘a-tek yanmaz mı ya pervānesinden ayrılan

Dem-be-dem feryād ile āh itdigim ‘ayb itmeñiz
Ağlamaz mı sızlamaz mı ḥānesinden ayrılan

Me’külīn [ü] meṣrubīnūñ lezzetinden el çeküp
Ḥāba varmaz meclis-i rindānesinden ayrılan

Ṣavt-ı nāy [u] sanṭürile olmaz tesellī āh ider
Ruḥları gül gözleri mestānesinden ayrılan

²⁰⁸ Metinde kelime, cāne şeklinde yazılmakla beraber uygun olan cānāne kelimesidir.

Kāse kāse nūş ider ħūn-ı cigerden dem-be-dem

Lā' li sükker dişleri dūr-dānesinden ayrılan

Gice gündüz reh-güzārın nāle [vü] efgān²⁰⁹ ile

Gözlemez mi ' aşıkı dīvānesinden ayrılan

Acımaz mı inlemez mi yüreginden Şıdķıyā

Bī-ķarār olmaz mı ya bir dānesinden ayrılan

15

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gülşen-i vaşında yāriñ bülbül-i ħayrān idim

Seyr-i ħüsn-i pāki ile hem dil-i şādān idim

Esdı bir bād-ı muĥālif eyledi maĥv [u] fenā

Ķurmuş idim āşiyānım anda ben iskān idim

Var idi bir pādişāhım sāye-i ' adlinde hem

Lā teĥaf seyr eyler idim bir ulu ķarbān idim

Leşker-i endūh [u] ğam çapdı metā' ım nāgehān

Taht-gāh çevresinde tācir-i devrān idim

Eyledi çok ta' līm-i dīn Şıdķı-i nāķārına

Āsitāne geldigimde bī-başar nādān idim

²⁰⁹ Metinde nāle-i efgān olarak tamlama halinde yazılmıştır.

7a

16

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Hānümānın terk idüpen sākin-i şahrā olan

Cān [u] ser kaydın çeker mi āşık-ı Leylā olan

Cīfeye kılmaz muḥabbet eylemez endüh [u] ğam

Bekleyüben ol ḳanā‘ at ḳāfını ‘anḳā olan

Dem-be-dem feryād [u] nāle eylemez mi derd ile

Ḳalbinīñ her kūşesinde āteşi sevdā olan

Var idi bir şeyḫ-i kāmil mürşid-i ‘ālem-penāh

Tārik-i dünyā vü ‘uḳbā vāşıl-ı Mevlā olan

Cā-nişīñ ḳuṭb-ı ‘ālem Ḥacī Bektāş-ı Velī

Ḳıble-gāh-ı ehl-i īmān Kā‘ be-i ‘ulyā olan

‘Avdet itmez bu cihāna māl [ü] cāhın terk ile

Dār-ı uḫrāda mekānı cennet-i a‘ lā olan

Şıdkī-i bī-çārenīñ feryādını ‘ayb itmeñiz

Āh [u] efġān eylemez mi bülbül-i şeydā olan

17

BU DAHI

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Āb-ı çeşmim berk-i müjgānımda şanki jāledir

Sīnem üzre dāğ-ı firḳāt aynı bāğ-ı laledir

Gönlümüñ feryādını ʔaʕ n itmeyiñ çün yāriniñ
Gülşen-i vaşlından ayru ʕ andelīb-i vāledir

Maʕ ni-i şıʕ rime kıymet biçemez her nā-ķābil
Dürr-i pāk-i hūn-ı dīde çün mücevher ʔāledir

Himmet-i rūhānisiyle söyledim ol şeyhimiñ
Yādigār ihvān-ı dīne işte bir risāledir

İştigāli Şıdķı-i bī-çāreniñ Yaʕ ķūb-mişāl
Hüzñ [ü] enduh [ü] elemle gice gündüz nāledir

18

BU DAHI

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gitdi sulţān-ı cihānım el-firāķ āh el-firāķ

Artdı feryād [u] fiğānım el-firāķ āh el-firāķ

Yüregimde oldı peydā āteş-i hicrān-ı yār

Yandı bu cismile cānım el-firāķ āh el-firāķ

7b

Terk-i hʔāb itdi hayāl-i vuşlat-ı pāki ile

Çeşm-i āb-ı hūn-feşānım el-firāķ āh el-firāķ

Gitdi ol şeyhim Cemāleddīn Efendim nā-gehān

Aldı devrānı sāyebānım el-firāķ āh el-firāķ

Gülşen-i vaşlından ayru bülbül-i şeydâ gibi
Söylesin her dem lisânım el-firâk âh el-firâk

Süreyim yüz âsitân-ı devletine ağlayu
Terk ile bu hânümânım el-firâk âh el-firâk

Şād [u] handân olmayam dünyâda Şıdkî ba' de-mâ
Âh ile geçsün zamânım el-firâk âh el-firâk

8a

19

MÜŞĀRUN İLEYHİÑ ZEVCE-İ PĀKĪZELERİNİÑ HAREKĀT-I
‘ĀŞİKĀNELERİ
PĀKĪZE-İ ‘İFFETLERİNİÑ İQTİFĀSİ OLMAK ÜZERE
HĀCĪ BEKTAŞ-I VELÎ HĀZRETLERİNİÑ EVLĀDINDAN ÇELEBİ
CEMĀLE’D-DĪN EFENDİNİÑ VEFĀTINA MĀTEMİYYE (SENE-İ HİCRİYE 1340)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ma' şūmesi elde şem' a vālide sulţānile
Giceler tā şubḥ olunca nāle vü efgānile

Gāh gelüben gāh giderdi nerdübānıñ bāşına
Gitmedi ḥ'āb-gāhına dīde-i giryānile

Söyler idi n'oldı gelmez pādişāhım kandedir
Yoḥsa eyler mi muḥabbet bir 'azīz mihmānile

Üç gün oldu gözlerim yollarda kaldı gelmedi
Ellerimi yaqdı mumlar āteş-i sūzānile

Ol ayağı başdığı yerler gözime tütüyā
Urayım gögsüme neşter cānımı ıurbānile

Hem dađı ma' řūmum ađlar seyr idüp her cānibi
Ol mübārek beřiginde çeřm-i hūn-efřānile

Ha gelür deyü baıardı nerdübāna ağlayu
Gözi yaşlu bağrı başlu yüregi al ıanile

Olmadı hiç bir habere çok gözledi bir kimseden
Bir de döndi yüzlerin bād-ı řabāya cānile

20

ZEVCE-İ PĀKĪZESİ LİSĀNINDAN

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ey řabā gel bir habere vir nevdidānım ıandedir
Nūr-ı çeşmim řāh-ı ıalbim tende cānım ıandedir

Bülbül-i āřüftesiyim eylerim feryād [u] āh
Yüzleri gül kāküli ' anber-feřānım ıandedir

8b

Bī-ıarār oldum mecālim ıalmadı yol gözlerim
Pādiřāhım nāzeninim kāmurānım ıandedir

İftirākı āteřiyle yandı maıv oldu benim
Söyle Mevlāyı severseñ ' āliřānım ıandedir

Biñ gün oldı bir daķıķam eylerim zār [u] fiğān
Melce'-i 'ālem-penāhım sāye-bānım ķandedir

21

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Söylemedi ol daķı āh eyleyüp āvazile
Döndi yönin dergeh-i 'ālem-penāha nāzile

Gözlerinden lü'lü'-i hūn-ābımı ķıldı nişār

Ol hulūş-i pākīzesin Hāzrete ibrāzile

Elde şem' a sīnesinde hem daķı ma' şūmesi

'Arş-ı ihlaş eylediler bir bölük hem-rāzile

Vaşlına ķıldı mülāķī bir nidā geldi nihān

Hāzret-i Mevlā velīsin cümleden mümtāzile

'Ālem-i ma' nīde çünki Ca' fer-i Tāyyār idi

Cennet-i dīdār-ı Hāķķa uçdı ol pervāzile

22

HEMŞİRESİ ('İFFET VESİMESİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Hemşire-i pākīzesi hem daķı feryādile

Gözlerinden dökdi yaşlar nāleler inşādile

Pāy-ı pāk-i Ka' besin pūs eyleyüpen ağlayu

Nevhalar ķıldı mübārek işbu şi' ri yādile

İftirākıñ āteşine yok mecālīm al götür
Hemşire-i bî-ķarārıñ luḫ idüp imdādile

Senden ayru istemem dār-ı fenāyı ba‘ de-mā
Vurayım sīneme dāğlar dilde ‘aşķ bünyādile

Çıķayım ḫalk arasında terk-i ḫānümān idüp
Olayım şaḫrā-nişin Mecnūn ile Ferḫādile

9a

23

Şİ‘R-İ DİĞER MUTAZARRİ‘ĀNE

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bir de döndi yüzlerin dergāha ķıldı ‘arz-ı ḫāl

Bāb-ı iḫsānıña geldim ey Cenāb-ı zū‘l-celāl

Yār-ı miḫribānım aldıñ beni ķoyduñ melūl

Yā İlāḫī ḫikmetiñden idemez kimse su‘āl

Vireyim bu cānımı cānānıma irgür daḫı

Κalmadı dilde taḫammül olmuşam çün bî-mecāl

Āḫ [u] efğān eyleyeyim bağlayuben ķaralar

Şād [u] ḫandān olmağıma ġayrı yoķdur iḫtimāl

Ey benim dārü‘l-emānım dest-ğirim dāderim

Al berāber cānımı sen ķoyma böyle pāy-māl

24

BİRÄDERİ VELİYYÜ'D-DİN EFENDİ

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Dāder-i pāki Veliyyü'd-dīn Efendim ol-zamān

Yüzlerin yüzine sürüp eyledi āh [u] figān

Didi qardaşım 'azīzim yār-ı mihrībānım āh

Bir tekellüm eyle tā ki ola qalbim şād-mān

Pāy-ı pākin pūs idüpen çeşm-i hūn efşānile

İşbu şi'riñ mefhūmumı söyledi ol nā-gehān

Bilmezem ya niçe olur hālimiz a' dāyile

Ey birāder sen idiñ çün üstümüzde sāye-bān

Eyler idiñ çün beşāşetle tekellüm her zamān

Söylerim ya söylemezsiñ n'oldı ey şāh-ı cihān

25

Şİ'R-İ DİĞER

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Söylemedi döndi yönin Hāzret-i Hūnkāra āh

'Arz-ı hālin şöyle yazdı ol Ğanī Settāra āh

Yā İlāhī neylediñ ol yār-ı mihrībānımı

Tiğ-i hicrānı açupdur sīnemizde yāre āh

İdemez bu derde çāre olsa Loqmān Hekīm

Olmaz ise gerçi senden derdimize çāre āh

9b

Gülşen-i vaşlından ayru bülbül-i şeydâ gibi
İftirâkı âteşiyle düşmişem biñ zâre âh

Ol livâ'ü'l-hamdiñ altında bizi yâ Rabbenâ
Çıl mülâkât luḫ [u] iḫsân eyleyüp didâre âh

26

(MERḤŪM MÜŞĀRUN İLEYH ḤAZRETLERİNİÑ) DUḤTER-İ PĀKĪZESİ
(LİSĀN-I MA'ŞŪMUNDAN)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Duḫter-i 'işmet-penâhı pākize bir dānesi

Âh [u] efġān ile geldi ḫüsnünüñ dīvānesi

Pāy-ı pāk-i Ka' besin pūs eyleyüp biñ âhile

Ha dökilür gözlerinden lü'lü'-i dūr-dānesi

'Öd gibi yanar ḫutuşur 'anber-i ġisūları

Çeşme-i ḫün-āba dönmüş gözleri mestānesi

Söyledigim ışırdıñ âlemi şevkiñ ile

Şem'a-i didār-ı pākiñ ben idim pervānesi

Ağlamaz mı iñlemez mi nāle zār itmez mi yâ

Gülşeninden ayrılınca bülbül-i ḫayrānesi

İşbu eş'arıñ me'ālin başladı söylemege

Gördigim yokdur ḫararı yüklenür bār-ḫānesi

27

Şİ‘R-İ (DİĞER MA‘SŪMĀNE)

11’li Hece Ölçüsü

Yüklendi bār-hāne çekildi atlar

T̄iz gel aġam t̄iz gel ben dayanamam

Yüridi atarlar alkdı ısmetler

T̄iz gel aġam t̄iz gel ben dayanamam

Aġaň gelür dirler hi inanamam

Bülbül-i şeydā kim ey gül-i ġonce

arārım alur mı ya sen gidince

Sen olmuşduň bu gönlümde eglence

T̄iz gel aġam t̄iz gel ben dayanamam

Aġaň gelür dirler hi inanamam

10a

Bülbüllerin afesinde ötüşür

umruların birbirine atışur

Nār-ı fıratınle s̄inem utuşur

T̄iz gel aġam t̄iz gel ben dayanamam

Aġaň gelür dirler hi inanamam

Tāzelendi s̄inemizde yāralar

ıarup aġları giyem aralar

Sen gidince melül alur buralar

T̄iz gel aġam t̄iz gel ben dayanamam

Aġaň gelür dirler hi inanamam

Gülşāh gibi şararuben şolayım
Leylā gibi Mecnūnumu bulayım
Şīrīn gibi neşter vurup öleyim
Tīz gel aġam tīz gel ben dayanamam
Aġaņ gelür dirler hīç inanamam

28

ĤAMDU 'LLĀH EFENDİ (ĤAZRETLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Geldi Ĥamdu 'llāh Efendi gözlerinde yaş ile
Eyledi pūs ĥāk-i pāyin cümleten kardaş ile

Söyledigim oldu peydā yandırır bu 'ālemi
Sīnemizde nār-ı hicrān cümle derde baş ile

Ĥazret-i Mevlā müyesser eylesün ĥayr-ı cemīl
Ola kimse müdāfi' naqş iden naqqāş ile

Eyleyüp çok ĥūn-feşānlık 'āşık [u] āşūftesi
Sīne-i pākīni dökdi ĥākile hem taş ile

Söyledi hem işbu şī'ri ba' de-mā feryād idüp
Kııb-ı 'ālem şeyĥ-i kāmīl Ĥazreti Bektāş ile

29

Şİ‘ R-İ (MÜTEHASSİRÂNELERİ)

10b

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Hzret-i Mevlâ ğariķ-i baħr-i ğufrân eylesün
Menzil-i me’vâsını hem bâğ-ı rıdvan eylesün

Cümle muħibbâni ile ol şırâtiñ zaħmetin
Yâveri yardımını birle şöyle âsân eylesün

Ol livâü’l-ħamdiñ altında daħı eltâfile
Hüccet-i ğuld-i berini aña iħsân eylesün

Cümle peygamberler ile hemdaħı maħşür olup
Murğ-ı rûħı cennet-i â’ lâyi seyrân eylesün

Ķalbimize lütfen iħsân eyleyüp şabr-ı cemîl
Hzret-i şâh-ı velâyet derde dermân eylesün

30

HÜSEYİN FEVZİ EFENDİ (HAZRETLERİ)

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Ol Hüseyini Fevzi geldi (nice)²¹⁰ yüz biñ âhile
Nâle [vü] zâr eyledi çok bir bölük hem-râhile

Ķandedir sultân-ı ‘âlem söyle ger Allâh için
İbtidâ ğüsnüñ mülâķât eyleyem ol şâhile

²¹⁰ Nice kelimesi metne sonradan eklenmiştir.

Ka'be-i vaşlı ʔavāfin eyleyüpen bā- şafā
Süreyim yüz āsitāne ʔasbeten lillāhile

Yeryüzünde ehl-i 'īmān bāğladı hep ʔaralar
Ta'ziye için semādan indi güneş mähile

Bir nidā geldi semādan ağlayüp āh eyleme
Ol mülākat eylemişdir çün vişālu 'llāhile

İşidince bu nidāyı āh [u] efgān eyledi
Cānile yāndı tutuşdı işbu şi'ri söyledi

31

Şİ'R-İ (EDİBĀNELERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Söyleyiñ dostlar mürüvvet ma' deni kānım ʔanı
Süreyim yüz ʔāk-pāye bāb-ı iḥsānım ʔanı

Merḫad-i pākin ziyāret eyleyem biñ derdile
Pādişāhım ʔible-ğāhım nūr-ı Yezdānım ʔanı

11a

Sür' at-i tām eyleyüp geldim cemālin görmege
On sekiz biñ 'ālem içre ʔuḫb-ı devrānım ʔanı

Zīr-i ḫükm-i 'ālīsinde bende-i fermān idim
Şāhib-i cūd [u] leḫāfet şāh-ı merdānım ʔanı

Gülmeyim dār-ı fenāda ba‘ de-mā efgān ile
Bülbül-i şeydāsıyım ol bāğ-ı gülşānım kıanı

32

MA‘ ŞŪME

me fū ī lūn me fū ī lūn me fū ī lūn me fū ī lūn

Yitürdüm neyleyim cānānımı bir cānile kıaldım
Mecālim kıalmadı tende çeşm-i giryānile kıaldım

‘Uyūn-ı hūn-feşānımla lāle-zār oldu bu sīnem
Vişāl-i pākinden ayrı dāğ-ı hicrānile kıaldım

Peder-i ‘ālī-‘ azamet penāhıñ var idi dirler
Cemālin görmedim bir kez dil-i hayrānile kıaldım

Mecālim kıalmadı tende kıaçaru gitdigin bilmem
Dem-ā-dem ağlarım ancak yüregim kıanile kıaldım

Dehān-ı gönca-i pākin müyesser olmadı görmek
Hezār-ı bī-karār-āsā āh [u] efgānile kıaldım

Kıapandı çeşme-i āb-ı hayātım neyleyim bilmem
Yanar cānım şusuzlıkıdan nār-ı sūzānile kıaldım

Kesildi tāb-ı tākātım şīr-i nā-mürde ma‘ şūmum
Şarardı gül gibi māder-i huşk-pistānile kıaldım

Yetme bir tıfl-ı mehdim ‘ aceb ben neyleyem böyle
Peder-i Ya‘ kıūbum gitdi beytü ’l-aḫzānile kıaldım

Ḥayālî gülşen-i ḥüsni bî-ḳarār eyledi gönlüm
Taḥammül idemem bülbül gibi nālânile ḳaldım

Ṭabībim gelmedi hiç başım üzre şormadı ḥālim
Degüben sīnemi yāre ḳılan peykānile ḳaldım

11b

33

MUŞTAFĀ NĀCĪ EFENDİ (HAZRETLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Muştafā Nācī geldi şöyle bir nālān ile
Sīnesinde dāğ-ı firḳat gözleri al ḳan ile

Āsitān-ı pākini pūs eyleyüpen ba‘ de- mā
Ḥāk-pāy-i Kā‘ besine sürdi yüzler cān ile

Söyledi gel bir tekellüm birle şād it ḳalbimi
Cūd [u] elṭāf [u] i‘ nāyet eyleyüp iḥsān ile

Bāğçe-i ḥüsnüñ ḳapusın ḳıl küşāde luṭf idüp
Yāre-i hicrānıma em derdime dermān ile

Ba‘ de-mā dār-ı fenāda şād [u] ḥandān olmayam
İftirāḳıñ āteşin bu gönlüme miḥmān ile

Ḥazret-i Mevlā’ya döndi yüzlerini ağlayu
Söyledi şoñra bu şi‘ri āhile efgān ile

34

Şİ‘ R-İ (MUNTAZAMANE)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gönlümün tahtında şāhım mīr-i fermānım idiñ

Zīr-i fermānında idim çünkü sulţānım idiñ

Gülşen-i hüsnün temāşiyle şād-kām idim

Bülbül-i şeydā idim sen gönce handānım idiñ

Yāre-i hicrān-ı vaşlıñ olamaz merhem-pezīr

Sen idiñ Loqmān-ı hāzık derde dermānım idiñ

Āsitān-ı devletiñde ‘abd-i fermān-ber idim

Vālī-i mülk-i velāyet şāh-ı merdānım idiñ

Sāye-i hışn-ı himayeñ olmuş idi mültecām

Melce ‘-i ‘ālem-penāhım ma‘delet-kānım idiñ

35

‘ALĪ HĀDĪ EFENDĪ (HAZRETLERĪ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Geldi bir de Hādī Sulţān şāhib-i hüsn-i cemāl

Hādī-i rāh-ı haqīkat nūr-ı zātı ze‘l-celāl

12a

Eyleyüp çok hūn-feşānlık nāle [vü] feryād [u] āh

Āb-ı çeşm-i pāki ile yazdı Haqq’a ‘arz-ı hāl

Kalbimiñ şād [u] sürürin neylediñ yā Rabbenā

İftirākı āteşiyle oldum ancak bī-mecāl

Ben degil bu halk-ı 'ālem cümleten kan ağladı

Ol şeh-i mülk-i velāyet eyleyince irtiḥāl

Ḥāk-pāy-i devletin pūs eyleyüp bu şi' rile

Söyledi dār-ı fenāda gülmege yok iḥtimāl

36

Şİ' R-i (ĠARĪBĀNELERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Zāt-ı pāk-i faḥr-i 'ālem baḥr-i kānım sen idiñ

Ḳalbimiñ şād [u] sürürü tende cānım sen idiñ

Sīne-i dāri 's-selāmım şen idi seyriñ ile

Yok idi ğam çünki anda²¹¹ bāğ-bānım sen idiñ

Cümle endūh [u] belādan ben idim āzāde dil

Melce 'i 'ālem-penāhım sāye-bānım sen idiñ

Seyr-i ḥüsn-i pākiñ ile dā'ima şādān olüb

Bülbül-i şeydā mişāli gülsitānım sen idiñ

Şu' le-i nūr-ı cemāliñ ben idim pervānesi

Mülk-i dilde devr iden māh-ı tābānım sen idin

²¹¹ Anda kelimesi metne sonradan eklenmiştir.

37

HAJDAR EFENDİ (HAZRETLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Geldi Hıjdar eyledi çok āh [u] efgān ağladı

Gōnli yandı nār-ı hıcre gözleri kıan ağladı

‘Arşı çığdı dūd-ı āhı nāle-i firāk ile

Ƨuydı feryād [u] figānın cümle insān ağladı

Āsitān-ı pākini pūs eyleyüp biñ derd ile

İftirākı ateşıyle sīne büryān ağladı

Gōnce-i bāğ-ı vişāle bülbul-i şeydāyidi

Dāğ-ı hūnīn-i cigerle zār [u] nālān ađladı

12b

Ol dağı dergāh-ı ‘ulyāya Ƨutuben yüzlerin

Söyledi hem işbu şi‘ri çok perişān ağladı

38

Şİ‘R-İ (HAZİN)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bu cihānda mürşid-i ‘ālem-penāhım sen idiñ

‘Ālem-i tađkīķde ol pādişāhım sen idiñ

Kā‘be-i a‘zam cemālīñ kaşlarıñ mihrāb-ı Hıķ

Ƨalb-i pākīñ beyt-i Mevlā kıble-gāhım sen idiñ

Zulmet-i hicriñle göñlüm yasıyla mātemedir
Çün dönüldüñ mülk-i dilde mihr [ü] mähım sen idiñ

Sāye-i ‘adliñde seyrān eyleridim lā teħaf
Sāye-bānım tende cānım ħayr-ħ’āhım sen idiñ

Va‘zile pend [ü] naşīhat eyler idiñ dā’imā
Vuşlat-ı Mevlāya gider toğrı rāhım sen idiñ

39

RİF‘AT EFENDİ (HAZRETLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Geldi Rıf‘at tıfl-ı nāzı cānda cānānı idi
Rūh-ı pāki bülbulünñ ğonca ħandānı idi

Besler idi biñ muħabbet ol ħafīd-i pākiçün
Pertev-i şevk-i cemāli nūr-ı imānı idi

Ol tıfl-ı nāz her ne dirse eyler idi iltifāt
Şanki şöyle ħalbiniñ tahtında sultānı idi

Gülşen-i ħüsnünde anıñ bülbul-i āşüftesi
Ruħları (gül)²¹² kāküli hem ‘anber-efşānı idi

Ol ħadar mihr [ü] muħabbet eylemişdi cānile
Ĥāne-i ħalbinde anıñ özge mihmānı idi

²¹² Gül kelimesi metne sonradan eklenmiştir.

40

RİZÂ EFENDİ (HAZRETLERİ)

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Geldi Rızâ bağ-ı kalbi cennetiniñ sünbüli
Âh [u] efgân eyledi ol gülşen-i haq bülbüli

13a

Pūs idüpen seyr iderdi ‘anber-i gīsuların
Qalbiniñ bāğında idi nev-şükufte bir güli

Bir teli kākülüne virmem cihānı virseler
Dir idi bu tıfl-ı nāzım baña cāndan sevgili

Ol mübārek pāy-ı pākin pūs idüp çok ağladı
Çeşme-i hūn-āb oluben aqdı çeşminiñ seyli

Bār-gāh-ı Hazret-i Hünkāra döndi yönini
Söyledi şoñra bu şi‘ri hañ için her müşkili

41

Şİ‘R-İ (FERZENDĀNELERİ)

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Bülbül-i āşüfte idim bir gül-i handāna āh
Bād-ı firqat esdi şimdi başladım efgāna āh

Tıfl-ı nāzı nūr-ı çeşmi ben idim eglencesi
Virmez idi bir telimi bağçe-i gülşāne āh

Eyleyüpen çok nüvāziş Yā‘küb-ı devrān idi
Beñzedirdi yüzlerimi Yūsuf-ı Ken‘ān’a āh

Nev-resīde nev-şüküfte ma' şüm-ı pākım henüz
İdemem şabr [u] taḥammül āteş-i hicrāna āh

Yā İlāhī senden özge kimse dermān idemez
Tīr-i firḫat tā yürekden geçdi çünkü cāna āh

42

VĀḤĪD ve ḤÜSEYİN FEVZĪ EFENDİLER (ḤAZERĀTI)

me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn

Daḫı Vāḫid ol Ḥüseyn Fevzī Sultānile geldi
Vefāt-ı pākini tıydı āh [u] efġānile geldi

Cigerden yāreler açdı tıġ-i bī-dād-ı dehrile
Gözünden ḫūn-feşān idüp yüregi ḫanile geldi

Semālardan geçüp āhı irişdi dāmen-i ' arşa
Özünde āteş-i firḫat çeşm-i giryānile geldi

Vişāl-i gülşen-i pākīze-i ḫüsn-i cemālinden
Cüdā düşmüş hezār-āsā dāġ-ı hicrānile geldi

13b

Türāb-ı pāk-i pāyine sürüp yüzler ḫulūşile
Dehānından işbu şı' riñ me'ā'li cānile geldi

43

Şİ‘ R-İ (‘ĀRİFĀNELERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ağlarım bülbül mişāli gülsitānımdan cüdā

Ruğları gül kākül-i ‘anber-feşānımdan cüdā

Lāle renginden çekildi sīneme dāğ-ı firāk

Şanki bir dürr-i yetīmim baħr-ı kānımdan cüdā

Ağlarım āh eylerim feryādile leyl [ü] nehār

‘Ālem içre nuṭq-ı pāk-i cāvidānımdan cüdā

Ba‘ de-mā şād olmayım bu dār-ı dünyāda daħı

Oldı cānān neyleyim bu cism-i cānımdan cüdā

Zulmet-i devr-i siyāhım kapladı her yanımı

Olmuşam çün āfitāb-ı āsumānımdan cüdā

44

FEYZULLĀH EFENDİ (ĤAZRETLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Geldi Feyzullāh Efendi vālid-i adaş olan

Bezm-i evlād-ı ‘Alīde cümlesine baş olan

İftirākı āteşiyile Yūsuf-ı devrānıñ

Ĥüzniyle Ya‘ kûb mişāli gözleri kan yaş olan

Ol velāyet şehrinin tahtındaki sulţān idi
Gāhi Hāydar gāhi Aḥmed gāhi de Bektāş olan

Naḳd-ı evlād-ı Muḥammed Muşţafā nesl-i ‘Alī
Yevm-i mi‘ rāc Hāzreti Peyğambere sırdāş olan

Ol şefā‘ at kānınıñ evlādına mātem günü
İdemez şabr [u] taḥammül sīnesinde taş olan

İşbu şi‘riñ me’ālini söyleyüp ol tıfl-ı nāz
Döndi dergāha yönini kıldı Mevlāya niyāz

14a

45

Şİ’R-İ (‘ĀŞİKĀNELERİ)

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

Yā‘ kûb-ı devrān idim ya neylediñ cānānımı

‘ Arz idüben gelmiş idim Yūsuf-ı Ken‘ ānımı

Ba‘ de-mā dār-ı fenāda şād [u] ḥandān olmayam

Çün yitürdüm ḳalbimiñ tahtında ger sulţānımı

Ḳırk iki yıl iftirāḳıyle ṭolandım çölleri

Nāleler kıldı melekler işidüp efgānımı

Nāzil oldı āsmāndan varımı yağmā için

Leşker-i ḥüzn [ü] felāket ḳapladı her yanımı

Olmuş idim bülbül-i āşüfte-i nālānesi
Olmadı görmek müyesser ol gül-i ḥandānımı

46

MU‘AMMER (ve) YŪSUF ‘İZZET EFENDİ(LER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Yūsuf ‘İzzet Mu‘ammer gülbün-i dīn gonçesi
Gülsitān-ı sīnesinde ḳalbiniñ eglencesi

Ol iki ma‘şūm ḥafīdi şīr-perverde henüz
Sāye-bāndı anlarıñ üstünde her dem niçesi

Seyr iden dīdār-ı pākin eyler idi inḳıyād
Ma‘nī-i Ḳur‘ān idi her sözleriniñ incesi

İltifāt eyler idi ihvān-ı dīne bā-şafā
Zerre bir ferde cihānda yoḳ idi iskencesi

Görinür hemdaḳı evḳāt-ı ḥamse içre ol
Kā‘be-i dīdār-ı Ḥaḳḳa şevḳile peymencesi

47

Şİ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Cennet-i dīdār-ı Ḥaḳḳıñ ol iki sūnbülleri
Bāḡ-ı pāk-i ḳalbiniñ hem nev-şüküfte gülleri
Sīne-i dārü’s-selāmın baḥş idüpen anlara
Söyler idi işte bunlar gönümünñ bülbülleri

Her nazār kıldıkça eyler gönlime baḥş [u] sürür
Müy-ı müşk-nāb ile dāne-i fülfulleri

14b

Hem' ıtır-nāk eylemişdi bāğ-ı ḳalbim ser-be-ser
Şaçları şebbūlarıyla ' anberī kākülleri

Mişl-i Şebber ile Şübber nūr-ı ' ayn-ı Muştafā
Ḥall olurdu nīm niğāhla gönünün müşküleri

48

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

ANALAR ṬARAFINDAN

Ḥāne-i ' işmet-penāhı 'ālīsinde āneler

Lü' lü' -i baḥr-ı velāyet pākize dūr-dāneler

Biñ taḥassürle fiğāna başladılar āh idüp

Gülşen-i pākinden ayru bülbül-i ḥayrāneler

İştiyāk-ı vuşlatıyla ḳılmayuben ḳayd-ı cān

Şem' a-i dīdār-ı Ḥaḳḳa atılan pervāneler

Her biri lāle mişāli vurdılar gögsüne dāğ

Gördiler kim yok ḳararı yüklenür bār-ḥāneler

Döndiler dergāh-ı Ḥaḳḳa işbu şi' ri yādile

Zülfi sünbül ruḥları gül gözleri mestāneler

49

Şİ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

N’oldı yā Rab kıande gitdi ol leṭāfet kānımız

Nesl-i pāk-i kıuṭb-ı ‘ālem şāhib-i iḥsānımız

Biz idik çün işiginde ḥāk-ı fermān-ber olan

Taḥtgāh-ı kıalbimizde ol idi sulṭānımız

Tiġ-ı ḥūzn-i firḳatiyle yārelendi sīnemiz

Olamaz merhem-pezir bu yāre-i hicranımız

Ol maḳām-ı ‘ālīsinde ṭura idi şād-kām

‘İyd-ı vaşl-ı pākine kıurbān oldu cānımız

Şād [u] ḥandān olmaġıñ yoġ ihtimāli ba‘ de-mā

Dūd-ı āh-ı firāḳat kıapladı her yanımız

15a

50

(MERḤŪM MÜŞĀRŪN İLEYH ḤĀZRETLERİNİN) SECCĀDESİ

me fā ĩ lūn me fā ĩ lūn me fā ĩ lūn me fā ĩ lūn

Maḳām-ı ‘ālī-i devlet-penāhında nihānile

İder seccādesi nāle söyleyüp ḥāl-i lisānile

Giceler şubḥa dek ihlāşile eyler idi ezḳār

Enīs-i cānım olmuşdı nice devr-i zamānile

Ḳadem-nihāde kııldıkca olurdu bu maḳām pür-nūr

Melekler iftiḥār eyler idi pūs-ı dāmānile
İderdi her dem teveccüh cemāl-i pāk-i Mevlāya
Cebīninde nūr-ı pāk-i sücūdını beyānile

Nidā geldi āsumāndan işidüp fehmile sırrın
Bu şi‘ri söyledi şoñra ağlayuben fiğānile

51

Şİ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ey şabā luṭf it ḥaber vir pādişāhım ḳandedir
Cūdile iḥsānile ‘ālem-penāhım ḳandedir

Gözlerim yollarda ḳaldı nāle [vü] efgānile
Gelmedi bu sīnemiñ taḥtında şāhım ḳandedir

Seyr-i didānile her dem olur idim feyz-yāb
Ka‘be-i ma‘nī-i ḳalbim ḳible-gāhım ḳandedir

Döndi zindāna maḳāmım zulmet-i hicrānile
Devr iden bu gönlümün şehrinde māhım ḳandedir

Va‘zile dürlü neşāyiḥ eyler idi dem-be-dem
Mürşid-i ‘ayn-ı ḥaḳīḳat toğrı rāhım ḳandedir

HADEM- GĀN ṬARAFINDAN

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Dergeh-i ‘ālem-penāhında bulunan bende-gān
Her biri bir hıdmetiyle²¹³ eyleyenler bezl-i²¹⁴ cān

Nāleler kııup didiler ey bizim sulṭānımız
Eylemişdik ‘aşkıñ ile cümle terk-i hānümān

15b

Kelb-i kūy-ı pākiñ olup ni‘ metiñ perverdesi
Āsitān-ı devletiñde biz idik çün pās-bān

Bilmeyüz kim niçe olur ba‘ de-mā aḥvālimiz
Bu fenāda sen idiñ çün üstümüzde sāye-bān

Ol livā ’ül-ḥamdiñ altında cemāl-i pākiñi
Eylesün görmek müyesser ol Cenāb-ı Müste‘ ān

Hāk-pāy-ı Ka‘ besin pūs eyleyüpen cānile
İşbu şi‘ri söylediler āhile efgānile

²¹³ Kelime metinde hizmet şeklinde yazılmıştır.

²¹⁴ Kelime metinde bezl-i cān şeklinde yazılmıştır.

53

Şİ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Şāhib-i elṭāf-ı iḥsān ey bizim sultānımız

Āl-i pāk-i şāh-ı ‘ālem melce’-i devrānımız

Gülşen-i vaşlıñdan ayru bülbül-i şeydā gibi

Ba‘ de-mā çıksun semāya āhile efgānımız

İftirāķıñ günlerin göstermeyüp Mevlā bize

N’ola kurbān ola idi işiginde cānımız

Eyleyüp tecdīd-i mātem ağlarız feryādile

Yok taḥammül gönülümüzde ḳalmadı dermānımız

Senden ayru bu fenāda şād [u] ḥandān olmasun

Hüz n [ü] endūh [u] elemle çeşm-i ḥūn-efşānımız

54

TOPĀYİN BĀĖİ

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Topāyīn bāĖi cigerden açdı dürlü yāreler

Söyleyüben niçe oldu gelmedi meh-pāreler

Geldi vaḳt-i nev-bahārım açılır çiçeklerim

N’oldı bilmem gelmedi ol bir bölük sitāreler

İftirāķı āteşiyle yandı sīnem el-amān

Yā İlāhī luṭf idüp bu derde sen ḳıl çāreler

Geçdi hem eyyām-ı nevrūz gelmedi şāh-ı cihān
Bir daķıķam oldu biñ gūn çok uzadı aralar

16a

Böyle deyüp ağlar iken bir nidā geldi dağı
Bāđrıña tığlar uruben bağla ey bāđ ķareler

Cennet-i dīdār-ı Haķķa vāşıl oldu şimdi ol
Ĥidmetinde ĥūrilerle niķe yüz biñ sāreler

Ķoydı bu bāđı ĥālī oldu sultān-ı cinān
Ağlasunlar bunda ķalan ‘ āşık-ı āvāreler

İşidince bu nidāyı döndi Ĥaķķa derdile
‘ Aż-ı ĥālin ķıldı taķdīm işbu şi‘ ri virdile

55

Şİ ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

N’oldı bilmem gözlerim şāh-ı cihānım gelmedi
Giçdi zevķ-i nev-bahārım tende cānım gelmedi

Bitmesiñ reyĥānile sūnbül benefşe ba‘ de-mā
Serv-i nāzım ol efendim kām-rānım gelmedi

Āhile servilerim tırmuş selāma muntazır
Ķande ķaldı ol yüzi māh-tābānım gelmedi

Ötmesiñ bülbüllerim hem güllerim açılmasıñ
Ruĥları gül kākül-i ‘anber-feşānım gelmedi

Nev-şükufte güllerim şoldı döküldi meyveler
Yandı sīnem āb-ı la‘l-i cāvidānım gelmedi

Āşiyān-ı ‘ālīsinde kuşlarım feryād ider
Giçdi zevķim ol cemāl-i gülsitānım gelmedi

Āteş-i hicrānı yaqdı sīnemi oldum melūl
Şād-kām olmayam ğayrı bāğ-bānım gelmedi

56

KUŞLAR (TARAFINDAN)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Cem‘ olub kumrı gügercin kuşlarile bülbülān
Her biri bir nāle ile kıldılar āh [u] fiġān

Söylediler gözlerimiz yolda qaldı gelmedi
Taĥt-ġāh-ı qalbimizde ĥükm iden şāh-ı cihān

16b

Ötüşüp şād olmayalım idelim terk-i sürūr
Gelmedikce işbu bāġa ol yüzi bāġ-ı cinān

Bir nidā geldi semādan **emr-i irci’**īyle āh
Cennet-i dīdār-ı Ĥaqqā vāşıl oldu ol hemān

İşidince bu nidāyı tıtdılar dergāha yüz
İşbu eş‘ārīñ me’ālin söylediler ol zamān

57

(KŪŞLAR TARAINDAN) Őİ‘R

me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn

Gözimiz yollarda aldı n ’oldı sulţānımız gelmez

Velāyet mülkiniñ Őiri Şeh-i merdānımız gelmez

Firā-ı vaşl-ı pākile āh [u] nālānımız artdı

Cemāl-i gülşen-i Mevlā ğonce andānımız gelmez

ayāl-i āmet-i serv-i revānı bī-arār itdi

Mübārek mūy-ı pākile ‘ anber-efŐānımız gelmez

Zamān-ı nevbahār geldi aılur lāleler güller

Ne ikmetdir bilmeyiz bu seyre cānānımız gelmez

Diyār-ı dārı terk itdik ümīd-i vaşl-ı pākile

TemāŐā ılmağa bāğı uţb-ı devrānımız gelmez

üseynī perde sāzile hezāran biñ āvāzile

Müzeyyen eyledik bezmi ‘ azīz mihmānımız gelmez

Kimi hū hū kimi ğū ğū kimi yā hū kimi āh āh

Hevālar eyleriz iyā niün āānımız gelmez

58

BİR BÜLBÜL TARAFINDAN

11’li Hece Ölçüsü

İçinden bülbülün biri nâle kıldı figânile

Didi kuşlar geliñ beri söyleyüp bu lisânile

Geliñ kuşlar idelim yas giyelim hep kara libās

Başka derde bu derd kıyās olamaz hiç imkânile

Geliñ kuşlar ötmeyelim sesi sese katmayalım

Gice gündüz yatmayalım ağlayalım her ānile

Geliñ kuşlar ağlayalım sīnemizi dağlayalım²¹⁵

Karaları bağlayalım mātem idüp zamānile

17a

Olmayalım mişl-i insān çünkü ānlarda var nisyān

Eyleyelim āh [u] efgān ile ’l-ebed devrānile

Tīz unudur benî- beşer hevā-yı nefsine düşer

Çeşmimiziñ seyli coşar aşar tırmaz giryānile

Geliñ kuşlar kalkmayalım bu cihāna bakmayalım

Āşiyāndan çıkmayalım ağlayalım efgānile

---

²¹⁵ Dağlamak fiili bazı yerlerde tağlamak şeklinde yazılmışken burada dağlamak şeklinde yazılmıştır.

59

(MERHŪM MÜŞĀRUN İLEYH HAZRETLERİNİN) ESİ

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ol mübārek esb-i pāki gözledi çok gelmedi

Ṭavlasında bağılı kaldı n'oldığını bilmedi

Ba' de-mā hisseyledi bu mācerāyı fehmile

Ağladı çok hūn-ı çeşmin kimse gelüp silmedi

Ha dökerdi gözlerinden ağlayu hūn-ābını

Me'külīn [ü] meşrübīne ašlā rağbet kılmadı

Giceler tā şubḥ olunca na' ra-i feryādile

İçmedi şu yimedi yem tāb [u] ṭākat kalmadı

İşbu eş' āriñ me'ālin söyledi efgānile

Gördi kim bu iftirāka başka çāre olmadı

60

(MÜBĀREK ESİ TARAFINDAN) Şİ'R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ṭurmazam ben bu diyārda terk-i evṭān eylerim

Ağlarım bülbül mişāli çeşmimi kan eylerim

İstemem dār-ı cihānı mā'il-i 'uqbā olup

Cānımı 'aşkıñ yolunda şöyle qurbān eylerim

İftirākı āteşiyle bu fenāda ba' de-mā
İçmezem şu yimezem yem āh [u] efgān eylerim

Bakmazam ğayrı cihāna āh [u] endūhile hem
Ol hayāl-i pākini kalbimde mihmān eylerim

Rākibim ol pādişāhım Yūsuf-ı devrān idi
Āh [u] zārımla maqāmım beytü'l-aḫzān eylerim

17b

61

ZÜVVĀR (ṬARAFINDAN)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bir bölük geldi misāfir vuşlat-ı dīdār için

Bülbül-i şeydā mişāli gonca-i gül-zār için

Söylediler kandedir ol mürşid-i āġāhımız

Gelmişüz sulṭānımıza ḫālımız izḫār için

Me'külīn [ü] meşrübiniñ lezzetinden giçmişüz

Neyleriz biz āb [u] nānı gelmişüz ol yār için

Niçe çöller kaṭ' idüp geldik ḫulūş-i pākile

Ka' be-i vaşlında māni' ver ümīd züvvār için

Ya niçün gelmez delīl-i beyt-i Mevlā n'oldı āh

Gelmiş idik pāyine yüzler sürüp ikrār için

Gördiler kim mâtem eyler umrılar feryâdile
âmeti servi anevber ol eker-güftâr için

Bağçe-i cennet mişâli bülbülânı yasadır
Bildiler kim ağlaşurlar ol semen reftâr için

Merad-i pâk-mekânı andedir söyleñ bize
âk-pây-ı tütüyâsın sürelim çeşmimize

62

Şİ‘R

fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lûn

Bir nidâ geldi semâdan ey muibbân-ı benâm
Şimdi anıñ meskenidir cennet-i dârü’s-selâm

Şer‘ -i pâk-i Amede eyler itâ‘ at cânile
Ol Veliyyü ‘d-dîn Efendi vârişidir reh-nümâm

Âl [u] evlâdım buyurdı ol abîb-i kibriyâ
Zâ‘il olmaz bâîdir ün tâ ilâ yevmi‘l-ıyam

Arz-ı ihlâş eylediler câ-nişîn-i pâkine
Tutdılar ablü ‘l-metîn-i şer‘îden bâ-ihtirâm

Ba‘ de-mâ ol merad-i pâkin ziyâret eyleyüp
Söylediler cümlesi bir eş-şalâtü ve ‘s-selâm

18a

63

ZÜVVĀRA ARŐU MERŪM MÜŐĀRUN İLEYH ARAFINDAN

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Hāl lisānın açdı ol ŗāh Allāh adın yādile

ıldı inőād işbu nu-ı pākini irőādile

64

(MERŪM MÜŐĀRUN İLEYH)(AMED CEMĀLEDDİN EFENDİ

HAZRETLERİNİN HİAB-I MÜSTETĀB-I MANEVİLERİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Vāőıl-ı dīdār-ı Mevlā oldum el-amdū lillāh

Nā'ıl-i esrār-ı 'ulyā oldum el-amdū lillāh

Cedd-i pākim ol Muammed Muőtafā ile bile

Sākin-i cennāt-ı a' lā oldum el-amdū lillāh

Sāı-i Kevőer cemāl-i pākini seyrān ile

Tārik-i dūnyā vū 'ubā oldum el-amdū lillāh

On iki burc-ı hidāyet āőikār oldı bańā

Vāıf-ı āyāt-ı kŭbrā oldum el-amdū lillāh

Āyet-i ille'ı-meveddet ŗānımızda ounur

Dāıl-i ma' nā-yı urbā oldum el-amdū lillāh

Varımı ol vara virdim lāyı koydum varile

Āőinā-yı sırr-ı illā oldum el-amdū lillāh

Cümle ecdād-ı kirāmım merhabā kıldı baña
Cennet-i a' lāda ibkâ oldum el-ḥamdü lillāh

Var ise gelsün muḥibb [ü] şādıkım benden yaña
Gizli idim şimdi peydâ oldum el-ḥamdü lillāh

Ol livâ 'ül -ḥamdiñ altında qadīmim bî-gümān
Sāye-i ceddimde yektâ oldum el-ḥamdü lillāh

Cennet-i a' lāda buldum cedde-i pākizemi
Pūs-ı dāmānile evlā oldum el-ḥamdü lillāh

Hācī Bektāş-ı Velīdir cedd-i pākim āşikār
Qā'il-i esrār-ı ma' nā oldum el-ḥamdü lillāh

Cānımı cānāne virdim terk-i ḥānümānile
Qatre idim şimdi deryā oldum el-ḥamdü lillāh

Seyr idüp her bir maqāmı on sekiz biñ 'ālemi
Qā'id-i ' arş-ı mu' allā oldum el-ḥamdü lillāh

18b

65

MERḤŪM MÜŞĀRUN İLEYH (HAZRETLERİNİN VEDA' NĀMESİ)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Nüş idüp cām-ı beqāyı gitdi cānım el-vedā'

İrtihāl itdim fenādan ḥānümānım el-vedā'

Sîne-i pâkiñi dâğla ateş-i hicrânile
Ey benim yâr-ı ‘ afîfem mihribânım el-vedâ‘

Yâre kıldı yüregiñi tîr-i peykân-ı firâk
Ma‘ şûme-i tıfl-ı nâzım gül-feşânım el-vedâ‘

Vireyim fermânımı ħablü ’l-metîn-i şer‘ -i pāk
Dâder-i pāk-ı ‘ azîzim baħr-i kânım el-vedâ‘

Câ-nişînim ol emânet cümle evlâdım saña
Merķad-i pākimde sen ol sâye-bânım el-vedâ‘

Ĥazret-i Mevlâya tapşurdum daħı ben cümleñiz
Nûr-ı ‘ aynım câ-nişînim câvidânım el-vedâ‘

Ĥazret-i faħr-i risâlet bâķidir âlim didi
Eyle ĥidmet bekleyüben âsitânım el-vedâ‘

Sâķi-i devrân elinden nûş idüp cām-ı ecel
Nevbetim geldi tamâm oldu zamânım el-vedâ‘

Ben kelâmu ’llâħı teblîğ eyledim şimdi saña
Ey tarîķat serveri şâh-ı cihânım el-vedâ‘

Ķıl itâ‘ at şer‘ -i pāk-i Ĥazret-i Peyğambere
Zîr-i fermânıñdadır hep bende-gânım el-vedâ‘

Nûr-ı ‘ aynım ol ciğer pârelerim ferzendlerim
Anlar idi cism [ü] cânım tende ħanım el-vedâ‘

Duĥter-i pākīze-i ʿiřmet-penāhım ķandedir
Göreyim bir kez cemālin kām-rānım el-vedāʿ

Sen idiñ bu tende cānım hem dāhı çeřmimde nūr
Ey ũefīķam kākül-i ʿanber-feřānım el-vedāʿ

Merķad-i pākimde ĥidmet eyleyiñ ihlāřile
Dergeh-i ʿālem-penāhda derviřānım el-vedāʿ

Hem seniñle iřtirāk itdi cihāda bā-řafā
Ze ʿl-cenāhım esb-i nāzım reh-revānım el-vedāʿ

Bāķidir ĥünkü maķāmım tā ilā yevmi ʿl-ķıyām
Āyet-i ille ʿl-meveddet ʿulv-i řānım el-vedāʿ

19a

Ṭopāyīn bāĥı iĥinde řād ola servīlerim
Nev-şükufte gülleriyile sünbülānım el-vedāʿ

Merķadimde mātem idiñ āhile nālānile
Ķuřlarım ķumrılarım ey bülbülānım el-vedāʿ

66

MERĤŪM MÜřĀRUN İLEYHİÑ ECDĀD-I KİRĀMINA SELĀMI

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Es-selām ey cism-i pāk-i Kāʿbe-i Raĥmān olan

Es-selām ey nūr-ı vechi āyet-i Ķur ʿān olan

Es-selām ey mülk-i şer‘ -i pāk içinde mihr [ü] mäh

Es-selām ey bu ʔarīkat tahtına sulṫān olan

Es-selām ey ʔurratü ’l-‘ ayn-i Muḫammed Muṫafā

Es-selām ey nesl-i pāk ol şeh-i merdān olan

Es-selām ey Yūsuf-ı ʔalb-i ḫazīniñ ben idim

Es-selām ey firḫatimle Ya‘ ʔüb-ı devrān olan

Es-selām ey on sekiz biñ ‘ālem içre feyz-i Ḥaḫ

Es-selām ey şefḫatile şāhib-i ‘ irfān olan

Es-selām ey ravza-i dārü ’s-selāmdır merḫadiñ

Es-selām ey ḫāk-pāy-ı dertlere dermān olan

Es-selām ey ol livāü ’l-ḫamdiñ altında daḫı

Şāhib-i luṫf [u] mürüvvet cūdile iḫsān olan

Es-selām ey ḫidmetiñde ḫürīler ğilmānile

Es-selām ey cennet-i a‘ lā içre mihmān olan

67

ECDĀD-I KİRĀMINIÑ MERḫŪM MÜŞĀRUN İLEYHI İSTİḫBĀLI

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

Merḫabā ey cā-niṫinim ‘ ulv-i şānım merḫabā

Merḫabā ey nūr-ı ‘ aynım tende cānım merḫabā

Şād olupdur vuşlatıñla rūḥ-ı pāk-i evliyā
Merḥabā ey āb-ı la' l-i cāvidānım merḥabā

19b

Ḥāb-ı ğafletden uyandı pendīñ ile bende-ġān
Ey kelām-ı dürr-i pāk-ı baḥr-ı kānım merḥabā

Şer' -i pāk-i Aḥmede kıldıñ iṭā' at cānile
Rāzı senden hep muḥıbb [ü] muḥlişānım merḥabā

Açdılar cennet kapusın hūriler ğılmānile
Muntazır cümle melā'ik kām-rānım merḥabā

Yād olunsun nām-ı pākiñ tā ilā yevmi'l-ı kıyām
Muntazam oldı yediñle ḥānümānım merḥabā

Vuşlatıñ kıldı müyesser ol Cenāb-ı Müste' ān
Ey yüzi gül kāküli ' anber-feşānım merḥabā

İftirākıñ āteşiyle Ya' kūb-ı nālān idim
Ey cemāl-i Yūsuf-ı devr-i zamānım merḥabā

68

(ŞEYḤ AḤMED CEMĀLE'D-DİN ḤAZRETLERİNİÑ ĞAYBŪBETLERİ
HENGĀM-I CELĀLET ENCĀMI ...²¹⁶ DU' ASIYLA) ' ARŞ-I MU' ALLĀ (İZHĀR-I
TEEŞŞŪRĀTI)

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

²¹⁶ Okunamamıştır.

Nāle kı lup ‘ arş-ı a‘ lā söyledi bu āhile
Yeryüzünde ünsiyyetim var idi ol şāhile

İrtihālin söyledikde Hāzret-i peyk-i Hūdā
Çarḥ-ı devrānında ḥurşīd ağladı ol māhile

Gitdi ḥayfā şeyḥ-i kāmīl mürşid-i ‘ ālem-penāh
Dem-be-dem faḥr eyler idim ol yüce dergāhile

Nūr-ı zıkr-i pāki ile giceler şubḥa degin
Açılurdu bāb-ı raḥmet na‘ ra-i Allāhile

Hātif-i ḡaybı getürdi ḡuş-ı cāne bir nidā
Eyledi şimdi mülāḳat ol vişālu ‘llāhile

İşidince ol ḥiṭābı āh [u] feryād eyleyüp
Söyledi şoñra bu şı‘ ri niçe biñ ḥayf - āhile

69

(ÇELEBİ SEYYİD SULTĀN AḤMED CEMĀLE’D-DĪN HĀZRETLERİNİN
HĀDİŞE-İ DİL-SŪZ İRTİHĀLLERİ VESĪLE-İ MŪTEVEFFĀSIYLA) HĀTİF-İ
ĠAYBDAN (İ‘ LĀN-İ TEEŞŞŪRĀTI)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gitdi ḥayfā bu cihāndan tende cānım ol idi
Menba‘ -ı feyz-i ḥaḳāyık baḥr-i kānım ol idi

20a

Ḳaralar giysün melekler mäh-tābım ağlasun
Yeryüzünde ḳuṭb-ı ʿālem ʿulv-i şānım ol idi

Āb-ı bārānım dökülsün gözlerimden dem-be-dem
Lü ʾlüʾ-i baḫr-i velāyet dürr-i kānım ol idi

Nuşḫ [u] pendile olurdı hep melekler muntaşıḫ
Laʿ li sükker ḳāmeti serv-i revānım ol idi

Seyr-i pāk ṭalʿ atile olur idim neşʾe-yāb
Yüzleri gül kākül-i ʿanber-feşānım ol idi

Cā-niṣṣin-i ḳuṭb-ı ʿālem nesl-i pāk-i Muşṭafā
Taḫṭım üzre server-i devr-i zamānım ol idi

Cedde-i pākizesidir Fāṭıma ḫayru ʾn-nisā²¹⁷
Nesl-i pāk-i Muşṭafā şāh-ı cihānım ol idi

Vāriş-i şāh-ı velāyet Ḥācı Bektāş-ı Velī
Nūr-ı pāk-i ʿarş-ı aʿlā ḫükümranım ol idi

Baʿde-mā giçsün zamānım nāle-i feryādile
Bülbül-i şeydā mişāli gülsitānım ol idi

---

²¹⁷Kelime metinde ḫayru ʾn-nisā şeklinde yazılmıştır.

70

(Mācera-yı ciğer- sūzıñ ‘arş-ı ‘azam tarafından rû- zemine lisân-ı sūzla)

ZEMİNİ HÂBERDÂR İTMEK

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

‘Arş-ı a‘ lâ hem zemîne söyledi feryādile

Ağla ıurma ol şehinşâh-ı cihânı yādile

Nüş idüp cām-ı ecelden gitdi ol sultân-ı dîn

Âh [u] efgân ile her dem nâleler inşādile

Gitdi zülf-i leyl ile lebleri şîrîn-teriñ

Hem -nişin ba‘ de-mâ Mecnûn ile Ferhādile

Hâtem-i Tay kapūsunda bir gedâ idi ânîñ

Ol idi çün hânedân-ı Muştafâ ecdādile

Her seher bülbül mişâli eyledikçe nâleler

Açılırdı her tarafından biñ kapum irşādile

Ağlayup âh it zemînim ba‘ de-mâ şād olma hiç

Ayrıluvsuñ bir şanavber kâmeti şimşādile

71

ZEMİN-İ (PÜR- ENİN TARAFINDAN)

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

20b

Güş idince bu kelâmı âh [u] efgân eyledi

Gülşeniniden ayrı bülbül gibi nâlân eyledi

İftirākı āteşiyle bī-ķarār olup dağı
Dāđlayuben sīnesini ķeşmini ķan eyledi

Hem dağı geldi semādan bir nidā böyle deyü
Vuşlat-ı pākini Mevlā aña ihsān eyledi

Āşiyān-ı mülk-i tenden oluben āzāde-dil
Rūḥ-ı pāki ‘ālem-i ‘uķbāya ṭayerān eyledi
Ey zemīn-i bī-ķāre feryād eyleyüp olma ḥazīn
Ḥazret-i Ḥaķ cennetinde anı sultān eyledi

72

(BU DAĞI ZEMİN-İ MĀTEM- GÜZİN ṬARAFINDAN) Şİ ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

İrtihāl itdi dirīgā pādişāhım ol idi
Ḥükm-i Ḥaķla ķalbimiñ taḥtında şāhım ol idi

Şevķ-i nūr-ı ṭal‘ atıyle olur idim şād [u] kām
Mülk-i şehri-i ‘ālemimde mihr [ü] māhım ol idi

Muķtedā-yı ehl-i sūnnet pişvā-yı sālīkān
Ķuṭb-ı ‘ālem dergeh-i ‘ālem-penāhım ol idi

Dā’imā zīkr [ü] şenāsı Ḥazreti Mevlā olup
Pendile her mü’mināna ḥayr-ḥ‘āhım ol idi

Ķalb-i mü’min beyti Ḥaķdır söyledi maḥbūb-ı Ḥaķ
‘Ālem-i ma‘nāda ķünki ķible-gāhım ol idi

73

(BU DAHI ZEMİN TARAFINDAN) Şİ‘R (SÖYLENMIŞDİR)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Āl-i Resūle muḥabbet ḥilḳatıdır hem daḥı
Anlarıñ zıkr [ü] senāsi ziynetıdır hem daḥı

Ḥāk-pāy-ı tūtiyāsı gözlerimde ‘ayn-ı nūr
Bu sermede tāc-ı pāk-i devletıdır hem daḥı

Çıkmadı ḳalbimden ašlā mācerā-yı Kerbelā
Dā’imā tecdīd-i mātem ‘ādetıdır hem daḥı

Sīnem üzre başdığı yerler ziyāret-gāh olur
Āl [u] evlāda muḥabbet sūnnetıdır hem daḥı

Kimki sevmez Muşafāniñ neslini iḥlaşile
Başmasun bu sīneme ol la‘netıdır hem daḥı

Ol Yezīd kāfırlığine la‘net itmek dem-be-dem
Āl [u] evlād-ı ‘Alīye ḥürmetıdır hem daḥı

21a

74

(BU DAHI ZEMİN-İ PĀK LİSĀNINDAN) Şİ‘R

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ol Cenāb-ı Müste‘āna minnetim var dā’imā
Gīce gündüz ḳulluğunda ḡayretim vār dā’imā

Ol ayağı başdığı yer gözlerimiñ sürmesi
Âl [u] evlād-ı Resûle hürmetim var dā'imā

Bendedür mürşid-i kāmil bendedür kıurb-ı vişāl
Cümle halkı rāh-ı Hākka da'vetim var dā'imā

Sīnem üstünde misāfir eylerim cānım gibi
Hānedān-ı ehl-i beyte ülfetim var dā'imā

Mācerā-yı Kerbelāya āđlayup leyl [ü] nehār
La'net eylerim Yezīde 'ādetim var dā'imā

Olmuşam āzurde andan başmasıñ toprağıma
Ol Yezīd-i bed-liķāya la'netim var dā'imā

Var idi şāh-ı cihānım göçdi çünkü hüznile
Hāzret-i Ya'ķub mişāli firķatim var dā'imā

Bī-ķarār oldum yanarım āteş-i hicrānile
Kalmadı şabra mecālim miķnetim var dā'imā

21b

75

(MERHŪM MÜŞĀRUŃ İLEYHIŃ NIŞİNGĀH-I MA'NEVİLERİNDEN
DĀDER-İ 'ĀLİ-ĶADRLERİ ÇELEBİ VELİYYÜD-DİN EFENDİ HĀZRETLERİNE)
DĀDER-İ PĀK-İ 'AZİZİ (SEHER YELİ İLE MAĶĀM-I 'ĀLİLERİNDEN SEHER
YİLİ İLE BİRĀDER- İ 'AZİZİYE HĀBER)

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

Ey şabā luţf eyle hālim söyle git sır-dāşıma

Ol şeh-i mülk-i velāyet Hāzret-i Bektāşıma

Şabrile ḥablü 'l-met̄in-i şer'iden t̄utdım dāmen

Her belā kim āsumāndan nāzil oldı başıma

Nāzen̄inim seyriñ ile ola ḳalbim şād-mān

Şūret-i pākiñi naḳş it gel bu merḳad taşıma

Eyledi cennet ta' accüb ḥūriler oldı ḥaz̄in

Fırḳatiñle gözlerimden dökilen ḳan yaşıma

Ey muḥibbānım inābe eyleyiñ iḥlāşile

Ben kelāmu 'llāhı taḳd̄im eyledim ḳardaşıma

76

(BU DAḤI VĀRİŞ-İ TAḤT-I ṬARİḤAT NĀŞİR-İ AḤKĀM-I 'ARAYI
ŞERİFİN MEVLĀNĀ ÇELEBİ VELİYÜDDİN HÜRREM EFENDİ TURUK-I
ALİLERİNDEN MUKABELE-İ MÜTEELLİMANE) Şİ 'R

(VELİYÜ'D-DİN EFENDİ ṬARAFINDAN Şİ 'R)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ey şabā var merḳad-i pākin pūs it cānile

Olasıñ tā şād [u] mesrūr b̄y-ı müşk-efşānile

Āsitān-ı devletini bekleyen kemterlerin

Ḳılmasıñ söyle ferāmūş luṭfile iḥsānile

Ṭutuben ḥablu 'l-met̄in-i şer'iden dāmen daḥı

On yedi erkāna bey' at gösterem meydānile

Cem' olup gelsün ḥulūş-ı pākile hep bende-gān

Eyleyem ta' līm-i ādāb āyet-i Ḳur'ānile

Ol elem a' hed ileyküm āyetiyle āmilim
Eyledim mişāk-ı ' ahdi Hāzret-i Yezdānile

Cedd-i pākimiz Muḥammed Muştafā vü Murtażā
Cā-niṣīn-i pāki oldum yol ile erkānile

El-belā' ü mü 'ekkelün söyledi bi'l-enbiyā
Dönmezem hiçbir belādan cānımı ḳurbānile

Cedde-i pākizemizdür Fāṭıma ḫayru 'n-nisā
Ol şefi' -ül-ümmet oldı ḫüccet-i burhānile

22a

İftirāḳı āteşi bu ḳalbimi yaḳmaḳdadır
Eylerim tecdīd-i mātem āh ile efgānile

77

(BU DAḤI ṬULŪ' ĀT-I VEFĀ ĀYĀT-I TECELLİYĀT-I
MÜTEMMİMELERİNDEN) Şİ 'R

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

Oldı gönlüm bir perīniñ asitānından cüdā

Yüzleri gül kākül-i ' anber-feşānından cüdā

Meyl-i sekr eylemez çün bu ḳafesde ba' de-mā

Ṭütī-i ḳalb-i ḫazīnim büstānından cüdā

Şerbet-i mevti içirdi bu felek devr eyleyüp

Ḳıldı ol şāh-ı cihānı ḫānümānından cüda

Olmasıñ cāy-ı ta‘accüb gıryesi ma‘şūmeniñ
Nāleler kılmaz mı bülbül gülistānından cüdā

İftirākı āteşiyle zevce-i pākīzesi
Ağlamaz mı kıamet-i serv-i revānından cüdā

Nev şüküfte goncanıñ şoldı şarardı dāderi
Olma mı pejmürde bir ten düşse cānından cüdā

Ağlamaz mı iftirākı derdiyle hemşiresi
Kıldı devrān çünki yār-ı mihrībānından cüdā

Duğter-i ‘işmet-penāhı āhile feryād ider
Düşdi ol dürr-i haķıķat baħr-ı kānından cüdā

Virmeyüben zerre mühlet geldi ol peyk-i ecel
Eyledi ferzendlerini saye-bānından cüda

Bülbül-i bāğ-ı velāyet nāle kılmaz mı ‘aceb
Gül ile nergis benefşe sünbülānından cüdā

Çeşmine ağlar çeküben ağlasıñ Ya‘küb-ı dil
Nūr-ı ‘ayn-ı Yūsuf-ı devr-i zamānından cüdā

22b

78

(SÜLÂLE-İ TÂHİREDEN AMASYADA DEFN-İ HÂK-İ 'İTR-NÂK OLAN
ŞEYH HAMDU'LLÂH EFENDİ HAZRETLERİNİN ÂSİTÂN-I DEVLETLERİNİN
ŞECERİNE 'ÂİD MANZŪME TÂRİHDİR)

fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Gir 'azîzim bu maqâma cânile kı1 iltifât

Medfen-i âl-i nebîdir fâtiḥ-i her-müşkilât

Şulb-i pâkinden 'Alîniñ sırr-ı Bektâş-ı Velî

Nâmı Hamdu'llâh Efendi nūr-ı faḥr-i kâ'inât

Âl [ü] evlâd-ı 'Alîye kı1 muḥabbet cânile

İsteriseñ defteriñde maḥv ola hep seyvi 'ât

Mevcûdât [u] maḥlûkâtıñ cümlesinden bî-gümân

Ehl-i beytiñ şanı oldı a' lâ min külli'l-cihât

Rabbenâ evlâd-ı peygamberle maḥşûr it bizi

İlticâ kıldık deriñe müznibîn [ü] müznibât

Çâr- yâr-ı pâke baḥş it hem daḥı 'iştânımız

Çünkü anlar dest-gîr-i müslimîn [ü] müslimât

Oldı naḫş- arây-ı zînet himmet-i Mevlâ ile

Şâd ola dâreynde cümle muḥsinîn [u] muḥsinât

Oldı biñ üç yüz yigirmi hem yedi târiḥ-i sāl
Eylesün şükrâne secde mü ’minîn [ü] mü ’mināt

‘ Ālem-i ma‘ nāda Şıdķı eyledi himmet baña
Ta‘ mirin kıldı işāret ḳubbe-i pākin bu zāt

79

(ECİLLE-İ BE-NĀM ZEVİ’L-İHTİRĀM ‘ULEMĀDAN ÜSTĀD-I A‘ZAM U
FĀZİL-I BEKTĀŞ CA‘FER ŞĀDIḲ-ŞĪME Ḥ‘ĀCE-İ BE-NĀM FİRDEVS-İ ‘ĀLĪ
MAḲĀM ‘ĀLĪ NİHĀNĪ EFENDİ ḤĀZRETLERİNİŇ İRTİḤĀLLERİNE ‘ĀİD
MANZŪME TĀRİḤDİR)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ḥāzret-i Ḥ‘āce NihānĪ emr-i Ḥaḳla nāgehān
Nūş idüp cām-ı beḳāyı kıldı terk-i ḥānümān

Cānile münḳād idi ol şer‘ -i pāk-i Aḥmede
Olmuş idi çün dāḥil-i ehl-i beyt-i ḥānedān

Nefḥa-i Rūḥu ’l-Ḳudüsden almış idi neş’eler
Nuṭḳ-ı pākinden bulurdı mürde diller tāze cān

Ḥāzret-i Mevlā livāü ’l- ḥamdiñ altında daḥı
İltifāt-ı faḥr-i ‘ ālem ile ḳılsun şād-mān

İtdi biñ üç yüz yigirmi beşde târiḥ irtihāl
Vaşlına kıldı mülāķı ol Cenāb-ı Müste‘ ān

Aldı nazma hem Velāyet-nāmesin sa‘y eyleyüp²¹⁸

Şeyhi Feyzu ‘İllāh Efendi himmetiyle bī-gümān

Çeşm-i im‘ānile seyr it Şıdkıyā āşārı

Gör ne dürlü lü‘lū‘-i me‘ānīlerdir müstebān

23a

80

(SĀNİHA-İ DİĞER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Degme ey Loqmān-ı hāzıķ yūregi pūr yāreyim

Degdi tīg [u] tūr-i devrān sīnesi biñ pāreyim

Şād [u] hāndān olmadım bir kez vişāl-i yārile

Halk-ı ‘ālem içre bildim çünki bahtı ķareyim

Rūz [u] şeb feryādile āh itdigim ‘ayb itmeñiz

Gülsitānından cūdā bir bülbul-i bī-çāreyim

Terk-i evṭān eyleyūpen ba‘de-mā ihlāşile

Dergeh-i ķuṭb-ı cihāna yüz sürüp yalvareyim

Ġayrı mümkündür devāsı derd-i ‘aşkıñ Şıdkıyā

Ṭapşurup cānānıma bu cānımı ķurtareyim

²¹⁸ Metinde beyit “Aldı nazma hem nāme(y)i sa‘y eyleyüp” şeklinde yazılmış olup yanına düzeltme yapılmıştır. Düzeltme vezne uygun olduğundan onun yazımı tercih edilmiştir.

81

(SĀNİḤA-İ DĪGER)

me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn me fā ī lūn

Bu gün gördüm fiġānile eser bād-ı şabā maḥzūn

Dilde derd-i nihānile serinde biñ belā maḥzūn

Didim ḥāliñ nedir böyle luṭf eyleyüp baña söyle

Söyledi āh idüp ağla çünki bāy [u] gedā maḥzūn

Didim vardıñ mı ol yāre yüzüñ sürdüñ mü dīdāra

Didi düşdi cihān zāre neslü'l-‘ abā maḥzūn

Didim buña nedir çāre yüregime verdiñ yāre

Bülbül gibi düşdüm zāre gülistān-ı ra‘ nā maḥzūn

Şıdkıyā artdı eġānım nār-ı ‘ aşka yandı cānım

‘ Aceb n’oldı o sulṭānım bu dünyā cā-be-cā maḥzūn

82

(SĀNİḤA-İ DĪGER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn

Bu gün bād-ı şabā gördüm āh [u] eġānile geldi

Cüdā düşmüş diyārından çeşm-i giryānile geldi

Ta‘ accüb eyleyüp aḥvāline didim nedir bu ġam

Nihān-ı rāz eyleyüpen yüregi ḳanile geldi

Firāk-ı leyli-i devri zamānile çeküp āhlar
Cünün-ı deşt-i felāket alb-i ayrānile geldi

Ne deñlü sa‘ yler gösterdim amma ılmadı āgāh
Hemān ancak yanar urmaz nār-ı hicrānile geldi

23b

Serinde biñ belā bu Őıdı albi azīn-āsā
arī-i bar-i melālet ‘aceb tūfānile geldi

83

(SĀNİA-İ DĪGER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Var idi bir gūl gūlistān eylemiŐdi ‘ālemi
Būy-ı zūlfi sūnbūlistān eylemiŐdi ‘ālemi

Gösterüp bād-ı Őabāya bergüzīn gīsūların
Ser-be-ser tā ‘anberistān eylemişdi ‘ālemi

and-ı Őāfi zevini hi anmaz idi bu cihān
Nu-ı pāki sūkkeristān eylemiŐdi ‘ālemi

NāŐiyesinden bilinūr bendegān-ı evliyā
Öze özden hep tūlistān eylemiŐdi ‘ālemi

Meclīs-i ehl-i Őafāda yād-ı nām-ı pākile
Gūyiyā bir būlbūlistān eylemiŐdi ‘ālemi

Hem gelürdi tūṭiyā mülk-i ‘aşk-ı pervāzile
Şoḥbetile tāze bostān eylemişdi ‘ālemi

Ol ḥayāl-i ḥāl [ü] ḥaṭṭ-ı pāki ile Şıdkıyā
Şöyle kim bir fülfulistān eylemişdi ‘ālemi

84

(SĀNİḤA-İ DİĞER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bülbül-i dil ağlayuben nāleler inşād ider
Ruḥları gül kām̄eti serv-i revānın yād ider
Te’ēşşür itmez çok tesellī eylerim ammā ç̄i-sūd
Gice gündüz ağlamağı özine mu’ tād ider

Ḥazret-i Mevlā’ya yüz sür ey gönül ihlāşile
Vuşlat-ı dīdār ile bir gün bizi dil-şād ider

Çeşm-i ḥūn-efşānımı ṭa’ n itmesün ḥalk-ı cihān
Bülbül elbet gülistānından cüdā feryād ider

Şıdk [u] ihlāşile Şıdkī bekle bāb-ı devletin
Mürşid-i kām̄il olanlar birisin irşād ider

85

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ülfet itmişdim cihānda bir leb-i gülgünile
Zevk-i vaşl-ı pāki ile her zemān her günile

24a

Ruḥları māh-pāresiyle ʿ anber-i gīsūları
ʿ Aqlımı ḥayrān ider gönlümi meftūnile

Sākī-i devrān elinden nūş idüp cām-ı ecel
Şād [u] ḥandān oldı gitdi vuşlat-ı bī-çūnile
Terk-i ḥānümān idüpen düşeyim şahrālara
Baʿ de-mā hem-rāh olayım Vāmık [u] Mecnūn ile

Āb-ı çeşmim seyr idenler didiler nehr-i Fırāt
Yā ki çağlar nev-bahārda seyl-i bārān ḥūn ile
Vuşlat-ı dildārile kıl şād [u] ḥandān gönlümi
Ey iden bu ḥalkı mevcūd kāf ile bir nūn ile

Ġonca ḥandānımdan ayrı Şıdķıyā bülbül gibi
Çağlasun bu āb-ı çeşmim Şāt ile Ceyḥūnile

86

(SĀNİḤA-İ DĠGER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ayrı düşdüm bir şanavber ruḥları gülgūnile
Dem-be-dem bu ḥūn-ı çeşm çağlasun Ceyḥūnile

Lāle-renk dāğlar çekilsün sīne-i mecrūḥuma
Zevķe vaşl-ı pākini yād eyleyüp her gūnile

ʿ Ahd [u] peymān eylemişim şād [u] ḥandān olmayam
Çağlasun bu āb-ı çeşmim ṭurmayuben ḥūnile

Çıķayım ĥalk arasından dūşeyim şahrālara
Varuben hem-rāh olayım ba' de-mā Mecnūnile

Vuşlat-ı pākine irgür yā İlāhī el-amān
Ol livā'ül-hamdiñ altında bizi memnūnile

87

(SĀNİĤA-İ DĪĖER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Mürşidim 'ālem-penāhım tūtdı 'uķbāya sebīl
Firķatiyle gözlerimden aķdı Ceyhūn gibi sīl
Yok mecālim iftirāķı āteşiyile rūz [u] şeb
Āb-ı çeşmim seyr idenler didiler bu nehr-i Nīl

24b

Derdile bī-ḥ'āb-ı rāḥat bir gül-i ḥandān için
Bülbül-i şeydālīgıma āh [u] efgānım delīl

Her gelen mihmānına her varını infāķile
Ėalbler ihyā eyleridi mişl-i peygamber Ḥalīl

Şıdkıyā budur du'āmız fażl-ı luţfundan Ḥudā
Āl [u] evlādına iḥsān eylesün şabr-ı cemīl

88

(SĀNİHA-İ DİĞER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Bülbülüm āh eylerim bir ğonca-i ra‘ nā için

Bir melek-peyker şanavber kām̄eti bālā için

H̄āba varmaz çeşm-i āb-ı h̄ūn-feşānım şubha dek

Ol gül-i dārü’s-selām-ı cennet-i a‘ lā için

Fırkatiyle eyleyüpen bī-ķarār geşt [ü] gūzār

Ağlamaz mı çölde Mecnūn vuşlat-ı Leylā için

Vurayım gerdānıma tīg ideyim iḥlāşile

Dergeh-i ‘ulyāda ķurbān cānımı Mevlā için

‘Ālem-i ‘uķbāya döndi ğayrı yönüñ Şıdkıyā

Minnet itme ba‘de-mā bir kimseye dūnyā için

89

(SĀNİHA-İ DİĞER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Ağlarım bülbül mişāli bir gül-i ḥandān için

Bir şanavber servi kām̄et kākūli reyḥān için

Ol şehensāh-ı cihānım merḥamet taḥtındadır

Süreyim bu yüzlerimi bābına iḥsān için

Söylediler ol ʔabīb-i ḥāzıķıñ ister seni
Varayım bu yāreme derdime dermān için

Olmasun taʕ yīb fiġānım giceler tā şubḥa dek
Āh [u] zār itmez mi bülbül vuşlat-ı gülşen için

Bu çemenzār-ı cihānda besledim çok nāzile²¹⁹
Āsitān-ı devletinde cānımı ķurbān için

Pāre pāre oldu yürek bir de sen vur ey felek
Müstaʕ idim çünkü mevte şevķile her ān için

25a

Şıdkıyā cānānıñı aldı seni ķoydı melül
İtme bu devrāna minnet baʕ de-mā bir cān için

90

(SĀNİḤA-İ DĪĖER)

fā i lā tün fā i lā tün fā i lā tün fā i lün

Ey gönül bülbül mişāli ah [u] feryād eyle gel
Dem-be-dem ol ġonca-i ḥandānıñı yād eyle gel

İftirāķı āteşiyile dāġlayuben sīneñi
Lālelerden bir çemen-zār dilde inşād eyle gel

Çeşmiñe ağlar çekilsün āhile Yaʕ ķüb gibi
Gice gündüz ağlamaġı ʔurma muʕ tād eyle gel

²¹⁹ Metinde cānile kelimesi silinerek nāzile şeklinde düzeltilmiştir.

Geçdi Ferhād ile Mecnūn her biri hōş nāmile
Dosta qurbān eyle cāniñ sen de bir ad eyle gel

Şāh Hüseyniñ Kerbelāya sür yüzüñ ihlāşile
Mūsā Kāzım yolın tut ‘azm-i Bağdād eyle gel

Göçdi ol sultān-ı ‘ālem emr-i **irci**‘iyle āh
Söyle evşāf-ı cemīlin şevkiyle yād eyle gel

Oķu **İhlāş**-ı şerīfi **Fātiha** kıl Şıdkıyā
Rūh-ı pāk-i evliyāyı zikrile şād eyle gel

91

(SĀNİHA-İ DİGER)

fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lā tūn fā i lūn

Gözlerimiñ yaşı tırmaz derdile çağlar gelür
Ağlamağdan qorqarım bu çeşmime ağlar gelür
İrtihāl itdi fenādan mürşid-i ‘ālem-penāh
Āhile her bir tarafından ‘āşıkān ağlar gelür

Ĝarka seyl-i tīre oldı dem-be-dem nālān ile
Şavt-ı merdüm-i ‘uyūnum tıtmaga ağlar gelür

Eyleyüpen dürlü nāle yasile mātem günü
Heb muhibb [ü] müntesibān qareler bağlar gelür

Merqad-i pākine yüzler sürmege ihlāşile
‘Ahd [ü] peymānında şābit şādıka sağlar gelür

Sāde bir nev^c -i beşerdir şamma mātem eyleyen

Çün ‘gazā-yı²²⁰ pāki içün taşile taşlar gelür

Şıdķı̄-i bī-çāresi de lāle-veş dil-hūn olup

Ateş-i hicrān birle sīnesin dāğlar gelür

---

²²⁰ Metinde “Böyle sultān ‘gazāsiçün” ifadesinin üzeri çizilip “Çün ‘gazā-yı pāki içün” şeklinde düzeltilmiştir.

SONUÇ

Sıdkî Baba, 19. yy'ın ikinci yarısı ile 20. yy'ın ilk yarısında yaşamış Alevi-Bektaşî şairlerden biridir. Nasihatnâme'si başta olmak üzere eserleri ve pek çok şiiri olan Sıdkî Baba, yakın döneme kadar tanınmamış; hak ettiği değeri bulamamıştır. Yazdığı şiirleri bir yerde toplamadığı için yazdıklarının bazıları başka ozanlara mal edilmiş, bazıları kaybolup gitmiş, kendisi de civarda yaşayan farklı ozanlarla karıştırılmıştır.

Transkripli metnini hazırladığımız *Mersiye Mecmuası*, Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 5296 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Mecmua, Sıdkî Baba'nın Hacı Bektaş Dergâhı'ndaki şeyhi Cemâleddin Efendi'nin ölümü üzerine duyduğu derin üzüntüyü dile getirme amaçlı yazdığı mersiyeleri bir araya getirdiği bir eserdir. Mersiye denince ilk akla gelen Hz. Hüseyin'in şehadetini anlatan Kerbelâ mersiyeleri olmakla birlikte başka kimseler için de yazılmış mersiyeler de söz konusudur. Ancak bir şahsın vefatı üzerine yazılmış müstakil mersiye mecmuası örneği çok rastlanan bir durum değildir. Sıdkî Baba'nın *Mersiye Mecmuası*, bu yönüyle farklılık arz etmektedir. Hem çocukluk dönemlerinden itibaren aralarındaki samimi dostluk ve arkadaşlıkları hem de Bektaşîlik yolundaki müştereklikleri bu eserin ortaya çıkmasında önemli bir sebeptir.

Sıdkî Baba mersiyelerinde şeyhinin vefatından duyduğu hüznü ifade ederken sadece kendi duygularını dile getirmemiş, empati yapmak suretiyle Cemâleddin Efendi'nin eşi, oğlu, kızı, kardeşi, yeğeni, muhibleri gibi yakınlarının ağzından da mersiyeler yazmış, onlarla aralarındaki bağın ve yakınlığın durumuna uygun vasıflar seçmişlerdir. Mersiyelerde zaman zaman aile bağları ile zaman zaman da şeyhliği ile ilgili vasıfları kullanmıştır. Mersiyeler başka kimselerin dilinden yazıldığı gibi ayrıca Cemâleddin Efendi'nin kullandığı seccade, at gibi eşyaların ve dergâhtaki kuşların dilinden de yazılmıştır.

Hakkında mersiye kaleme aldığı, Bektaşîlik'in Çelebiler koluna bağlı olan ve bu yönüyle üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış olan dostu ve şeyhi Cemaleddin Efendi'yi ve çevresindeki kimseler için ifade ettiği konumu ortaya koyması adına da *Mersiye Mecmuası*'nın ne kadar önemli olduğu ortadadır.

EKLER

(Milli Kütüphane 06 Mil. Yz A. 5296 demirbaş numaralı Mersiye Mecmuası'ndan örnek sayfalar.)

سینه لریك و جیورز قورده قوندی	سید جمال الدین سلطان کوجیجه
صد قیاجیمیک یا شی جانغلیدی	نارنجورن سینه مزنی طایغلیدی
حجی اکتاش	بالم سلطان آغلادی
سید جمال الدین	سلطان کوجیجه
سلطان سید جمال دمانه کوجدی	آه الیدی عورشوران آغلادی
رضون سکرخت قویسین آغدی	ولدناه حوری غلمان آغلادی
سرتیت شهرنده شمسی ماهی	طریقت تختده پارسا حشر
عمرته جقدی فریاده اظمیز	مویق مسلم اهل ایمان آغلدی
اغار شلاره لر اول ملچاره لر	سیر بلا شور سینه مز به باره لر
تکرده که گلکاریدی نارو لر	انسیمیه جینی کون مکان آغلادی
نسل بالم سلطان خت جویف	بوایدی جبرائک صاحب زمانف
تازه لیدی اهل بیتك ققائف	ولی الدین حرم سلطان آغلادی
بیک او جیورز قوی اولدی تاریخ باز لیدی	چشمیز دن قانلی یاشار سوز لیدی
احید لری باش او حونه دوز لیدی	اوز نام شاه مردن آغلادی
حکم بویک بردن ختکدر فرمات	با قیله صاخلق یسون احسان
جولق کزدی جلال حضرت لعلات	بولدی بوردرد روان آغلادی

صد قیاستر ز صقندن هدیت	قدم سلطان شاه جبرائیم
فاطمة الرضیع	کیجه کوندر ارتقاده دور ققام
حجی اکتاش	قررم قالدی
ایکی جهان سرور زدن شفاعت	بویک و جیورز قورده قوند سنه لر
الانست	قان غلادی شاهزاده لر آنه لر
قطب دورن آغلادی	قررم قالدی
جمال بالکی کوره مز اولدم	حضرت خولوسنه قوندی خارانه
جمال بالکی کوره مز اولدم	دوروشن آه ایدی ندی نازه
طوره مز اولدم	قررم قالدی
نا رنجور کله ایدی سینه لر	قررم قالدی
جمال بالکی کوره مز اولدم	مقصود لریک آخمر شنه طیانیدی
طوره مز اولدم	قررم قالدی
غائب لر لری طوری نمازه	مقصود لریک آخمر شنه طیانیدی
جمال بالکی کوره مز اولدم	قررم قالدی
طوره مز اولدم	قررم قالدی
قوی بوردی طویسندی نعه یانلیک	قررم قالدی
جمال بالکی کوره مز اولدم	قررم قالدی
طوره مز اولدم	قررم قالدی
قانه دوزدی طیر غیله طاش لریک	قررم قالدی

ساجده ظهورت عرش اعظم فرشته در روز قیامت سوره بقره سوره

قادر که کیون مکلار ماکهارم غلغولت آب بارانم و کوسون کوزلردن دیمم نفع بند یله اولوردی هب مکلار نفع سیر پاک طلقیه اولوردیم نسته یاب حاشین قیغ عالم تسلم پاک مصطفی جده کایره سیدر فاطمه صیرالتسا ورث شاه ولایت جگاکا شوقی بعد ما کچسون زمانه ناله فریاد یله	بر یوزده قطعه مال علوشانم اولدی لؤلؤجو ولایت در کاکانم اولدی لعل سکر تاق سروزانم اولدی یوزری کاکا علی غنم فشانم اولدی تخمم اوزره سروزور و روزمانم اولدی نسل پاک مصطفی شاه جهانم اولدی نور پاک عرش علا حکمرانم اولدی بلبل شیدا کما حلستانم اولدی	زینب خیرداریتک عرش علا هم زینه سولیدی فریاد یله نوش یه ووب حال حلدن کیدی اول سلطان کیدی زلف لیلایه لیدی شیرینتک حاتم طی قیوسنده برکد ایدی آنک هر سوزیل مثال لایله کده ناله لر آخلوب آه ایت زینب مانشاد اولدی آری بلوسک بر صوبر قانم ششاد یله	بر یوزده نسیتم و زاری اولی اول شاهله جرح دورتده خورشید آغدا اولی الهیله دیمدم نوا ایلدیم اولی یوسه دکامیله آچیلوردی باب رحمت نغمه الهمیله الهدی شمده مالقات اولی وصال الهیله نسیلمده صکره بو نغمه یله جیفایله اعلامه تالترقی	شیخ (۱۰۰۰) کیمده یوزده غنی عرش علا سولیدی اولدی ای جمال یوسف افتر قانک تشبیه و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام حوب غفلتک اویانده یزک ایلده شک شرح پاک عمده قیلدک ایلایه آچیلدی جنت قیوسن حور یار غلایله یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی ای جمال یوسف افتر قانک تشبیه
---	--	--	--	--

زینب

بر یوزده نسیتم

کلام در پاک بوجا مرمجا رضه سندن هب محبت ماکهارم مرمجا قطر جلابه مالانک کاکانم مرمجا تنظم اولدی بی کلمه خانانم مرمجا ای یوزری کاکا علی غنم فشانم مرمجا تفقوب نالان ایدم دور زمانم مرمجا	بر یوزده نسیتم و زاری اولی اول شاهله جرح دورتده خورشید آغدا اولی الهیله دیمدم نوا ایلدیم اولی یوسه دکامیله آچیلوردی باب رحمت نغمه الهمیله الهدی شمده مالقات اولی وصال الهیله نسیلمده صکره بو نغمه یله جیفایله اعلامه تالترقی	طائف عیند اعلامه تالترقی	شیخ (۱۰۰۰) کیمده یوزده غنی عرش علا سولیدی اولدی ای جمال یوسف افتر قانک تشبیه و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام حوب غفلتک اویانده یزک ایلده شک شرح پاک عمده قیلدک ایلایه آچیلدی جنت قیوسن حور یار غلایله یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی ای جمال یوسف افتر قانک تشبیه
--	--	------------------------------------	--

طائف عیند

اعلامه تالترقی

شیخ (۱۰۰۰) کیمده یوزده
غنی عرش علا سولیدی اولدی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
حوب غفلتک اویانده یزک ایلده شک
شرح پاک عمده قیلدک ایلایه
آچیلدی جنت قیوسن حور یار غلایله
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه

عرش

شیخ (۱۰۰۰) کیمده یوزده
غنی عرش علا سولیدی اولدی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
حوب غفلتک اویانده یزک ایلده شک
شرح پاک عمده قیلدک ایلایه
آچیلدی جنت قیوسن حور یار غلایله
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه

شیخ (۱۰۰۰) کیمده یوزده
غنی عرش علا سولیدی اولدی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
حوب غفلتک اویانده یزک ایلده شک
شرح پاک عمده قیلدک ایلایه
آچیلدی جنت قیوسن حور یار غلایله
یاد اولسون نام پاک تا الی یوم القیام
و صلتک قیلدی مستر اولی هیا مستی
ای جمال یوسف
افتر قانک تشبیه

ساجده ظهورت عرش اعظم فرشته در روز قیامت سوره بقره سوره

KAYNAKÇA

- Ahmed Rıfki, *Bektâşî Sırrı I- II* (Hazırlayan: Mahmut Yücer), Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.
- Ahmet Rıfat, *Lügat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye*, Tıpkıbasım/ Facsimile, Keygar Neşriyat, 2. Baskı, c.1, Ankara, 2004.
- AK, İsmail, *Nasihatnâme-i Sıdkî(İnceleme- Metin)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2012.
- AKDOĞAN, Yaşar, *Ahmedî Divânından Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 937, 100 Temel Eser Dizisi: 139, Sevinç Matbaası, Ankara, 1988.
- AKTAŞ, Hasan, “Mersiyeden Modern Şiire Kerbela Şuuru”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sivas 2010, c. II, s.50-59.
- ALTINOK, Baki Yaşa, “Son Dönemin Güçlü Ozanı Sıdkî Baba”, *Alevilik- Bektâşilik Araştırmaları Dergisi*, 2014, S.9, s. 127-154.
- ALTINOK, Baki Yaşa, *Sıdkî Baba Divanı*, Sistem Ofset Basımevi, Ankara, 2013.
- ARSLAN, Mehmed, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2002.
- ASLANOĞLU, İbrahim, “Sıdkı Tapşırma Saz Şairleri”, *Türk Folkloru*, Temmuz 1983. S. 48, s.22-24.
- ASLANOĞLU, İbrahim, “Tarsuslu Sıtkı'nın Yayımlanmamış Deyişleri”, *Türk Folkloru*, Şubat 1980, S.7, s. 12.
- ASLANOĞLU, İbrahim, “Veysel'i Yetiştiren Çevre Şairleri”, *Sivas Folkloru*, Haziran 1973, S. 5, s.15-17.
- AYKANAT, Timuçin, “Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Mersiyeleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 12, S. 62, 2019, s.36- 59.
- AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Bilnet Matbaacılık, II. Baskı, İstanbul, 2011.
- AYYILDIZ, Mustafa, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- BAL, Hüseyin , “Aleviliğin İnanç -Boyutu Üzerine Sosyolojik Bazı Tespitler”, 2. *Uluslararası Hacı Bektâş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu (08-10 Ekim 2015) Sempozyum Bildirileri*, Hacı Bektâş Veli Üniversitesi Yay., Nevşehir, 2016, s. 47-71.
- BAŞKOV, Vanço, “Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri”, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Erzurum, 1980, S. 12, s.72-73.
- BİRDOĞAN, Nejat, *Çelebi Cemâleddin Efendi'nin Savunması: Müdafaa*, Berfin Yayınları, İstanbul, 1994.
- BOZKURT, Nebi; KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, “Medine”, *DIA*, c. 28, İstanbul, 2003, s.305-311.

- CANPOLAT, Cemal, *Osmanlı Belgelerinde Aleviler Hakkında İdam ve Sürgün Fermanları*, Markiz Yayınları, İstanbul, 2010.
- CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Akçağ Kitabevi Yay., 5. Baskı, İstanbul, 2009.
- CUMBUR, Müjgan, “Mutasavvıf Halk Şairlerimizden Sıdkî Baba”, *Folklor*, Y. 1, S. 10-11-12, Şubat- Mart- Nisan, İstanbul, 1970, s.8-13.
- ÇAKIR, Ömer, “Türk Edebiyatında ‘Taziyetnâme’”, *TÜBAR- XIX- Bahar, Kanat Dergisi*, 2006, s. 270-291.
- ÇAVUŞ, M. Zeliha Stebler, “Türk Edebiyatında Mersiyeler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Erzurum, 2008, c. 15, S. 38, s.131-138.
- ÇAVUŞOĞLU ÖZKET, İrem, Derviş Mehmed Sıdkî Efendi ve Divanı (Metin İnceleme), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2014.
- ÇİFTÇİ, Salih, “Tasavvuf ve Alevilik”, *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı, Bildiriler ve Tartışmalar*, 29- 30 Mayıs, SDÜ Matbaası, Isparta, 2009, s.131-142.
- DEDEBABA, Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektâşîlik ve Alevilik*, c. I-IX, Ardıç Yay., Ankara, 2001.
- DEDEKARGINOĞLU, Hüseyin, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, Yurt Kitap Yayın, Özkan Matbaacılık, Ankara, 2010.
- DEVELLIOĞLU, Ferid, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 1993.
- DOĞANBAŞ, Muzaffer, “Pîrî Baba Velayetnamesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Dergisi*, S. 41, 2007, s. 161-182.
- DÖĞÜŞ, Selahaddin, “Anadolu’da Hızır- İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Araştırmaları Dergisi*, 2015/ 74, s.77- 100.
- ESEN, Ahmet Şükrü, “Âşık Pervâne’nin Şiirleri”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Y.1, S.7, 1930, s. 107- 112.
- ESEN, Ahmet Şükrü, *Anadolu Ağıtları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1982.
- GARİPER, Cafer, “Akif Paşa ve Torunu İçin Yazdığı Mersiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Güz 2005, S.3, s. 51- 70.
- GÜL, Muhsin, *Şeyh Cemâleddin Efendinin Aşığı Halk Ozanı SİDKÎ BABA Hayatı ve Şiirleri*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1984.
- GÜL, Muhsin, “Pir Sultan Abdal ve Sıdkî Baba”, *Türk Folkloru*, Eylül 1983, Y. 5, S. 50, s. 27-28.
- GÜNAYDIN, Yusuf Turan “1911 (1893) Ankara Vilayeti Salnamesi’nde Kırşehir Sancağı”, *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir, 2004, s.215-236.

- GÜNGÖR, Şeyma, “Maktel-i Hüseyin”, TDVİA., Ankara, 2003, c. 27, s. 456- 457.
- GÜNŞEN, Ahmet, “Gizli Dil Açısından Alevilik-Bektaşilik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış”, *Türkish Studies*, 2007, s. 328-350.
- <http://yazmalar.gov.tr/eser/mersiyeler/1453> (Erişim tarihi: 20.02.2012)
- İŞİK, İhsan, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2006, c. I- XI.
- İSEN, Mustafa, *Dile Duran Ölüm, Türk Edebiyatında Mersiye*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.
- İSEN, Mustafa, *Latîfî Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- İSEN, Mustafa, “Genç Osman İçin Yazılan Bir Ağıtve Bir Mersiye”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara, 1997.
- İSEN, Mustafa, “*Mersiye*”, TDVİA., İstanbul 2004, c.29, s. 218- 219.
- İSEN, Mustafa, “*Türler*”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2003.
- İSEN, Mustafa; KURNAZ, Cemal, *Şeyhî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- İVGİN, Hayreddin, *Aşık Sıtkı Baba (Pervâne)*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1976.
- İVGİN, Hayrettin, “Yeniceli Sıtkı Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Bazı Deyişler”, *1. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri* (18- 20 Aralık 1987), Ankara, 1988, s. 507- 519.
- KANSU, Müfit Mazhar, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968.
- KAPLAN, Mehmed, *Şiir Tahlilleri 1*, Dergâh Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1981.
- KASAP, İsmail; GÜNAYDIN, Yusuf Turan, “Amasyalı Bektâşî Şairler ve Şiirlerinden Örnekler”, *1. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya, 2007, s. 821-837.
- KILIÇ, Ünal, “Yezid”, TDVİA., İstanbul, 2013, c.43, s.513- 514.
- KOŞİK, Halil Sercan, “Bir Bektâşî Nasihat-nâmesinde Sünnî İtikadî İzleri”, *Journal of Turkish Language and Literature, Littera Turca*, 2015, c. 1, S. 2, s. 93-108.
- KOŞİK, Halil Sercan, *Nasihatnâme-i Sıdkî (İnceleme- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)*, Kömen Yayınları, Konya, Kasım 2016.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, V. Baskı, Ankara, 2003.
- KURTOĞLU, Orhan, “Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektâş-ı Velî Medhiyeleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırmaları Dergisi*, 2011, S.57, s. 29- 56.
- KURTOĞLU, Orhan, *Yozgatlı Nihânî*, Hacı Bektâş-ı Velî, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015.

- KURTULUŞ, Rıza, “Kerbelâ” TDVİA., Ankara, 2002, c. 25, s. 272- 274.
- KUTLU, Mustafa, “*Sıdkî Baba*” TDEA Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler, Dergâh Yayınları, c.8, İstanbul, 1990.
- KUTLU, Sönmez, *Alevilik Bektâşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safî*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008.
- KÜÇÜK, Hülya, “Cumhuriyet Döneminde Bektâşilik”, *Uluslararası Bektâşilik ve Alevilik Sempozyumu I, Bildiriler- Müzakereler*, 28- 30 Ekim 2005, Isparta, s. 72-80.
- KÜÇÜK, Hülya, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektâşiler*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Divânı*, TDK. Yay., Ankara, 1994.
- Mahmud el-Kaşgârî, *Dîvânü Lugâti't-Türk*, Çev. Serap Tuba Yurteser, Seçkin Erdi, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Balım Sultan”, TDVİA., İstanbul, 1992, c. 5, s. 17- 18.
- OK, Betül, “Sosyolojik Bir İnceleme Olarak Ağıt”, *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı I*, Sakarya, 15- 18 Mayıs 2014, s. 67-77.
- ÖNKAL, Ahmet, “Cafer b. Ebû Tâlib”, TDVİA., İstanbul, 1992, c.6, s. 548- 549.
- ÖZ, Mustafa , “Necef”, TDVİA., İstanbul, 2006, c.32, s.486- 487.
- ÖZ, Mustafa, “Zülfikar”, TDVİA., İstanbul, 2013, c. 44, s. 553- 554.
- ÖZDEMİR, Ahmet Z., *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994.
- ÖZDER, M. Adil, “Baba- Oğul Aşıklar”, *Türk Folkloru*, Y. 1, S. 45, Nisan 1983, s. 13-16.
- ÖZEN, Kutlu, “Yeniceli Aşık Sıtkı (Pervane) Hakkında Yapılan Çalışmalar”, *Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana, 21-23 Kasım 1990, s. 507- 519.
- ÖZMEN, İsmail, *Alevi- Bektâşî Şiirler Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, c. I-V.
- ÖZÖN, M. Nihat, *Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü*, Arkın Kitabevi, İstanbul, 1971.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB, İstanbul, 1983, c. I-III
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1989.
- PEKOLCAY, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatına Giriş*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1994.
- RENÇBER, Fevzi, “Alevî-Bektâşî Klasiklerinde Hz. Peygamber”, *Türkiye'de Tüm Yönleri İle Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Seçil Ofset, İstanbul, 2016, c. 2, s. 41- 51.
- SARAÇ, M. A. Yekta; ANDI, M. Fatih, *Akif Paşa Divançesi*, İlmî Araştırmalar, İstanbul, 1997, S. 4, s. 135- 178.

- SARIKAYA, Mehmet Saffet, “Alevî- Bektâşî Kültüründe Hz. Muhammed(SAV)”, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektâşî Kültürü*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2009, s. 228- 240.
- SARIKAYA, Mehmet Saffet,“Hacı Bektaş Veli’nin Hayatına Bir Bakış”, Isparta İl Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen Panel, Isparta, 11. 11. 2009, <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR-71267> (Erişim tarihi: 15. 06. 2019).
- SELÇUK, Hava, “Mürûr u Ubûr Edenlerin Gözüyle HacıBektâş: Seyahatnameler, Salnameler ve Şer’iyye Sicillerine Göre HacıBektâş’ın Tarihi”, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Grafiker Yay., Ankara, 2012, c. I- VIII, s. 33- 52.
- SOYYER, A. Yılmaz, “19. Yüzyılda Bektaşîlik”, Akademi Kitabevi, İstanbul 2005
- SOYYER, A. Yılmaz, <https://www.kizildelisultan.com/bektasilikte-mursid-ve-dedelik-babalik-anlayisi/> (Erişim tarihi: 30. 06. 2019)
- Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, Alfa Yayınları, İstanbul,1998.
- ŞENER, Cemal, *Alevilik Olayı, Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi*, Etik Yayınları, İstanbul, 2004.
- ŞENER, Cemal, *Atatürk ve Alevîler (Kurtuluş Savaşı’nda Alevîler-Bektâşîler)*, Etik Yayınları, İstanbul, 2006.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, *Ahmed Paşa’nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler*, Enderun Kitabevi, İstanbul,1994.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, *Yahya Beğ’in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahud Kanuni Hicviyesi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998.
- TARLAN, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- TOPRAK, M. Faruk, “Mersiye”, TDVİA., İstanbul, 2004, c.29, s. 215- 217.
- TÖKEL, Dursun Ali, “Ölüme Sevinen Mersiye: Yahya Bey’in Rüstem Paşa Mersiyesi”, *Uluslararası Türk Kültüründe Ölüm Sempozyumu*, Marmara Ün. Türkiyat Arş. ve Uyg. Merkezi, İstanbul, 25-26 Kasım 2004. Bkz. www.dalitokel.com
- ULUSOY, Ali Celalettin, *Pîr Dergâhından Nefesler*, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara, 2000.
- ÜNAL, Mehmet, *Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü*, Sıdkı, Zeynelabidin, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/yonetim/index.php> (Erişim tarihi: 03. 07. 2019)
- ÜNLÜSOY, Kamile, “2000 Yılı Sonrasında Yapılan Alan Araştırmaları Bağlamında Günümüz Anadolu Alevîliğinin Hz. Ali Tasavvurları”, *EKEV Akademi Dergisi*, Y. 19, S. 63, s. 167- 194.
- VARIŞOĞLU, Behice, “Aynî’nin III. Selim Mersiyesinde Göstergelerin Anlam Yönünden İncelenmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, 9(2), s. 317- 330.

- YALÇIN, Alemdar; YILMAZ, Hacı, “Kargın Ocaklı Boyu ile İlgili Yeni Belgeler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara, Bahar 2002, Y.8, S.21, s. 13- 87.
- YAMAN, Ali, *Alevilik- Kızılbaşlık Tarihi*, Nokta Kitabevi, İstanbul, 2007.
- YARDIMCI, Mehmet, “Aşık Sıdkı Pervane’nin Bilinmeyen Şiirleri”, *Türk Folkloru*, İstanbul, 1983, c.5, S.52, s. 24- 25.
- YAZICI, Tahsin, “Mersiye”, TDVİA., İstanbul, 2004, c. 29, s. 217- 218.
- YENİTERZİ, Emine, “Dîvan Şiirinde Ölümüne Dair Bazı Hususlar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1999, S. 5, s. 87- 103.
- YILDIZ, Alim, “Fazlullâh Moral’ın İki Mesnevîsi: Ta’ziye-nâme ve Vefât-ı Nebî”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Y. 2015, C. 4, S. 8, s. 25-42.
- YILDIZ, Harun, “ Amasya Yöresi Alevi Ocakları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011, c. 4, S. 19, s. 228-242.
- ZAVOTÇU, Gencay, “Bir Ölümün Yankıları ve Yahya Bey Mersiyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2007, S.33, s. 69-80.
- ZELYURT, Rıza, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, Yön Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- ZELYURT, Rıza, *Türk Aleviliği*, Kripto Kitapları, Ankara, 2011.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Belgin Sevil

Doğum Yeri ve Yılı : Lüleburgaz/ 1977

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Trakya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

İngilizce/Orta

İş Denevimi:

1. Isparta Milli Piyango Anadolu Lisesi
2. Isparta Anadolu Lisesi